

P 40027

lelkipt

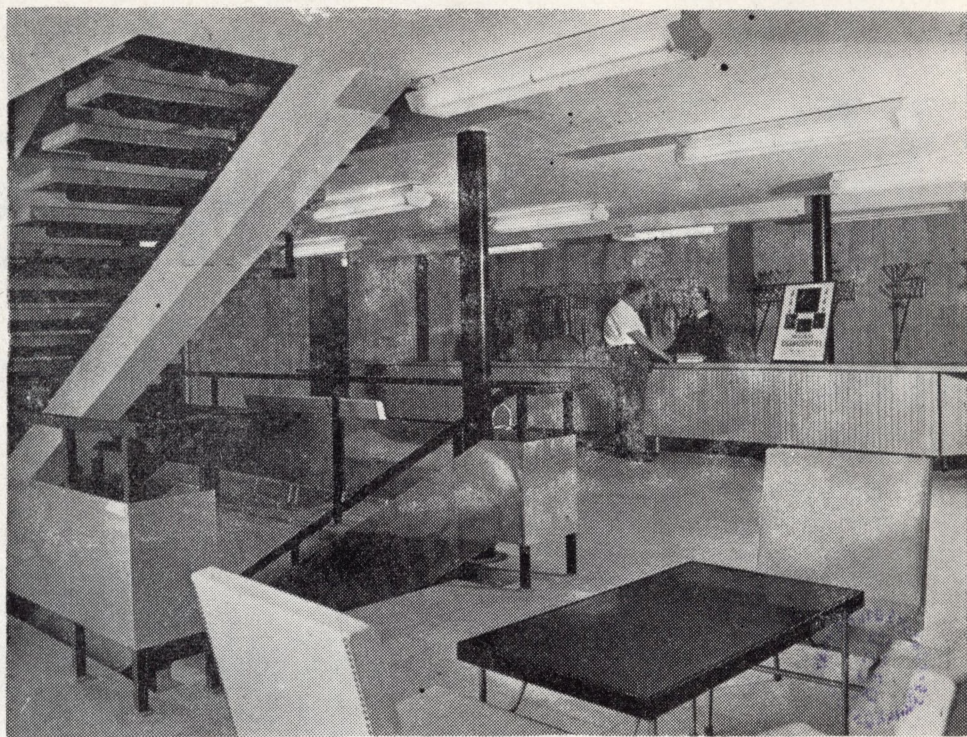
KÖNYVTÁROS

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM / 1964 OKTÓBER

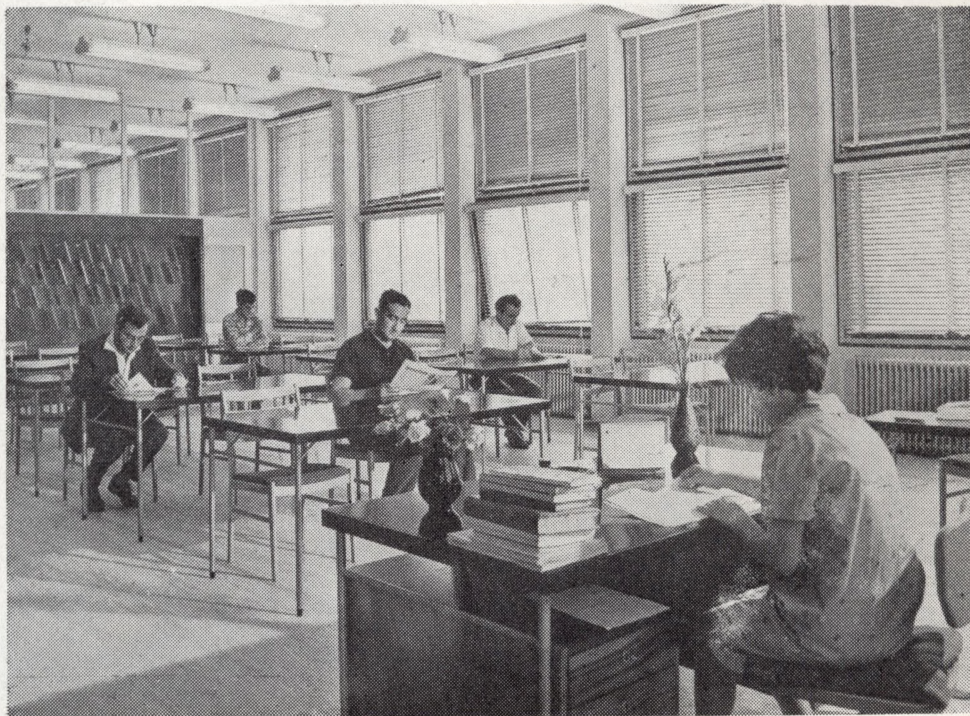

10

Kölcsönözhető

*Az új Kaposvári Megyei Könyvtár lépcsőházi részlete (felső képünk)
és periodika-olvasóterme (MTI Foto — Bajkor József felv.)*

TARTALOM

SALLAI ISTVÁN: A közösség szerepe a könyvtári munkában	571
PÁLDY RÓBERT: Városi könyvtárpolitikát!	575
DR. SZABÓ ERNŐ: Salgótarján könyvtári problémái	577
GERŐ GYULA: Lesz-e bibliográfiai műhelyünk?	582
Kiváló népművelők	585
Könyvtárosok írják (Bányai Mária, Albert Antal)	587
GONDOS KATALIN: Az olvasók tanulmányozása egy szakszervezeti könyvtárban	588
Új könyvtárak Somogyban	590
Kérdezz-felelek	590
ORMOS GERŐ: A sárkeresztúri cigánytelep könyvtárában	591
A könyvtári nyilvántartások egyszerűsítése. Könyvtári forgalomszámláló (Balázs Béla)	594
Toldy Ferenc könyvtártörténeti alapvetése (L. S.)	595
A műszaki könyvek ajánlása köznevelődési könyvtárban (Szecsódi János)	597
Beváltak az idénykönyvtárak!	598
Könyvtári görbe tükör (Szöllősy Kálmán)	600
Margó	602
Mi illik — mi nem illik (Vargha Balázs)	602
Hírek	604

TÁJÉKOZTATÓ

LUKÁCSY SÁNDOR: Madách Imre	605
Az olvasás iskolája. Zolnay Vilmos: Miért ír az író?	608
Beszélgetés Galambos Lajossal (Végh Ferenc)	611
Magyarország története (—nd—)	613
Az egészségvédelem könyve (Kulcsár Ödön)	616

KÖNYVEKRŐL

R. PALME DUTT: Korunk történelmi problémái (Bögel József)	618
FALUDI ANDRÁS: Cigányok (Sz. R.)	618
TERSÁNSZKY J. JENŐ: A céda és a szűz (Birkás Géza)	619
LENGYEL JÓZSEF: Elévült tartozás (Bácskai B. Sándor)	619
BENJÁMIN LÁSZLÓ: Világ füstje (Könczöl Imre)	620
DÉRY TIBOR: G. A. úr X-ben. (—r—)	620
SZEMLER FERENC: Augusztustól augusztusig (Pomogáts Béla)	621
TAKÁCS IMRE: A férfi tánca (Tüskés Tibor)	622
VASVÁRI ISTVÁN: Végső áron (Gönczi Imre)	622
RICHARD HUGHES: Róka a padláson (Zolnay Vilmos)	623
DIETER NOLL: Egy ifjúság regénye (Lékay Ottó)	623
J. D. SALINGER: Zabhegyező (Vámosi Pál)	624
A gyermekvilág csodái (K. F.)	624
HALÁSZ ZOLTÁN: Históriaik a magyar régészet történetéből (Kőhegyi Mihály)	625
NIZSALOVSKY ENDRE: A család jogi rendjének alapjai (Takács József)	625
GERGELY GERGELY: Tolnai Lajos pályája (D. Szemző Piroska)	626
Magyar műemlékvédelem (—o—)	627
R. WESLEY: Mindenki matematikája (Vértessy Miklós)	627
A. BUJANOV: Atom, molekula, élővilág (Batári Gyula)	628
SIMON GYULA: Az ipari televízió alkalmazásai (Rubóczky István)	628
MARKOVITS GYÖRGYI: Üldözött költészet (—y—)	629
JAN RYCHLIK: A jazz világában (Vitányi Iván)	629
Magyar pokol (Szabó Miklós)	630
LÁZÁR ISTVÁN: Angliai vakáció (Bozóky Éva)	631
A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár évkönyve (I. Z.)	631
Könyvtári kiadványok	632

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

ШАЛЛАИ Иштван: Опыт в области общественной поддержки советских библиотек (571);

ПАЛДИ Роберт: Выработать специальную городскую библиотечную политику! (575);

Д—р САБО Эрне: Библиотечные проблемы города Шалготарья (577);

ГЕРЕ Д юла: Создать центральную библиографическую мастерскую (582);

ГОНДОШ Каталин: Изучение читателей в одной из профсоюзных библиотек (588);

ЗОЛНАИ Вилмош: Почему пишет писатель? (В серии "Школа чтения") (608).

FROM THE CONTENTS

István Sallai: Experiences on volutary help in Soviet libraries (571);

Róbert Páldy: Towards a town library policy! (575);

Ernő Szabó: Library problems in the town Salgotarján (577);

Gyula Gerő: Let us establish a central bibliographical workshop! (582);

Katalin Gondos: Reader studies in a trade-union library (588);

Vilmos Zolnay: Why does a writer write? (School of reading series) (608).

AUS DEM INHALT

István Sallai: Einige Erfahrungen von der gesellschaftlichen Hilfe, welche den sowjetischen Bibliotheken geleistet wird (571);

Róbert Páldy: Betreiben wir städtische Bibliothekspolitik! (575);

dr. Ernő Szabó: Bibliotheksprobleme der Stadt Salgotarján (577);

Gyula Gerő: Lasset uns Zentral-Bibliographische „Betriebe“ zustande bringen! (582);

Katalin Gondos: Analyse der Leser in einer Gewerkschaftsbibliothek (588);

Vilmos Zolnay: Warum schreibt der Schriftsteller? (In der Serie: Die Schule des Lesens") (608).

CIKKEINK SZERZŐI

Balázs Béla, a Nagykanizsai Járási Könyvtár igazgatója; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Gondos Katalin*, az Állami Biztosító szakszervezeti könyvtárosa; *Lukácsy Sándor* irodalomtörténész; *Ormos Gerő* író; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Dr. Szabó Ernő*, a

Népművelés olvasószerkesztője; *Szecsődi János*, a XXI. ker. 42. sz. Főv. Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Szőllősy Kálmán*, a Pécsi Városi Könyvtár igazgatója; *Vargha Balázs*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Végh Ferenc*, a budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának munkatársa, *Zolnay Vilmos* író.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csőke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kliss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kőhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A közösség szerepe a könyvtári munkában

NÉHÁNY SZOVJETUNIÓBELI TAPASZTALAT

Felszabadulás utáni közművelődési könyvtárügyünket az jellemezte, hogy a könyvtárak túlnyomó többségében társadalmi munkás dolgozott. A szakszervezeti könyvtárak ezrei működnek ma is társadalmi munkás könyvtárosok vezetése alatt. Nem volt ismeretlen, és ma sem ritka nálunk sem a hivatásos könyvtárosok mellett dolgozó könyvtári kiegészítő, az „aktíva”, ahogy ezt a mozgalmi zsargon elnevezte. A társadalom segítő részvételének magasabb formáját jelenti, hogy egyre-másra alakulnak a társadalmi tanácsok, kezdve az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácstól a falusi könyvtár mellett létrehozott tanácsokig, könyvbarát-bizottságokig.

Látszatra azonban egyes területeken mintha csökkenne a társadalmi munka szerepe. A társadalmi munkában dolgozó könyvtárosokat egyre-másra váltják fel a státusbeli, a mellékfoglalkozású és a tiszteletdíjas könyvtárosok. Ez a fejlődés természetesen egészséges, hiszen a magasabb színvonalú könyvtári munkát általában csak szilárd intézményektől lehet elvárni. Felvetődik tehát a kérdés: merre mutat a fejlődés iránya? *A társadalom részvételének milyen formái maradnak meg, vagy alakulnak ki a könyvtári munka területén?*

A szovjet könyvtárakban az utolsó három év alatt a társadalom részvételének új formái alakultak ki, a régi formák pedig módosultak, korszerűbbé váltak. Érdeemes ezekre a változásokra figyelni. A kérdésnek a Szovjetunióban igen nagy irodalma van, én azonban nem szándékozom ennek részletes ismertetésébe fogni. Csupán néhány olyan jelenségről szólok, amelyről közvetlen tapasztalatom van.

A könyvtári munka formáinak kialakulásában nagy része van a szovjet társadalom elvi alapokon épülő új fejlődési tendenciáinak.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának a XXIII. kongresszuson elfogadott programja kimondja, hogy a szocialista államiság fejlődése fokozatosan a társadalom közösségi, kommunista *önigazgatásának* kialakulásához vezet. Az öngazgatás csirái jelentkeznek a művelődési intézmények, közöttük a könyvtárak életében is. A társadalom fejlődésével együtt jár az anyagi jólét emelkedése, a tömegek művelődésbeli és politikai fejlődése. Növekszik a *szabadidő* is, ami egyrészt a művelődési intézmények még nagyobb arányú fejlesztését követeli, másrészt arra is lehetőséget ad, hogy a társadalom mind nagyobb mértékben vegyen részt az intézmények irányításában. Így a művelődési intézmények, *könyvtárak egyre inkább társadalmi szervezetek vezetése alá kerülnek.*

Mindez azt is jelenti, hogy a *szakszervezetek* és egyéb társadalmi szervezetek szerepe tovább növekszik. A könyvtárak fenntartásában előtérbe kerülnek a termelő és fogyasztási szövetkezetek is. Ezzel együtt jár a társadalom tagjainak mind nagyobb mértékben való bekapcsolódása a társadalmi öngazgatás valamilyen szerveibe.

Tudatosan irányított fejlődés eredménye az is, hogy a Szovjetunióban egyre több az ún. *társadalmi alapokon működő* könyvtár. Szovjetunióbeli tanulmányutam kezdetén nemigen figyeltem ezekre. A *társadalmi* könyvtárosok moszkvai értekezletére is inkább azért mentem el, hogy sok beszédet hallgatva tanuljam a nyelvet. Csak ott láttam, hogy széleskörű, érdekes mozgalomról van szó. Meg is látogattam egy ilyen könyvtárat.

1961-ben a „Szerverdovszk” kerület egyik részében egy A. E. Azarov nevű nyugdíjas mérnök elhatározta, hogy teljesen társadalmi alapokon, tehát mindenféle állami támogatás nélkül könyvtárat hoz létre. Mint a lakókörzet kommunisztája, pártszerveiből néhány társat keresett, ezekkel még egynéhány embert toborzott, akikkel együtt nekifogtak és könyvtári célra átalakítottak egy régebben hivatali célra használt alagsori helyiséget. A sikeres működés láttán később a házkezelőség további helyiségeket adott át nekik. Főleg nyugdíjas fizikai munkásokkal együtt a társadalmi

könyvtárosok *maguk tatarozták* a helyiségeket, szereztek be régi bútorokat, deszkaanyagot, amelyekből könyvvállványokat készítettek. Minden munkához *szakembert* kerestek, így könyvtárak bútorzata minőségileg nem marad el az átlagos közművelődési könyvtárakétól. Az állományt társadalmi gyűjtéssel alapozták meg. A gyűjtött könyvek között igen szigorú rostálást végeztek. A munkacsoport ideiglenes társadalmi könyvtári tanácsá alakult, amelyet később az olvasók gyűlése erősített meg. A tanács elnöke a szervező Azarov lett, aki — ahogy megismertem — igen agilis, derűskedélyű ember. A könyvtár vezetését egy nyugdíjas könyvtárosnő, egy tudományos könyvtár volt munkatársa vállalta el. Mikor a kezdeményezésnek híre futott, egyes könyvtárak könyvajándékot küldtek nekik, a könyvtáros főiskola növendékei pedig segítettek összeállítani a katalógusokat. Az új könyvek beszerzése azonban nagy gond volt, mert ahogy nőtt az olvasótábor, egyre nőtt az igény. Ma kb. 15 000 kötet könyvük és több mint 600 *olvasójuk* van. Van egy 30 személyes olvasótermük, egy folyóiratolvasó szobájuk, egy szabadpolcos kölcsönzőhelyiségük és egy gyermekrészlegük. A gyermekrészleget nyugdíjas pedagógusok vezetik. Az állami és a szakszervezeti könyvtárak általában szívesen adnak letétet az ilyen alapítású könyvtárakba, úgyhogy az új könyvek beszerzése ezzel általában megoldódik. Ők azonban — egyelőre — nem fogadnak el letétet, pedig bőven kapnának. Véleményem szerint ebben van egy kis rártartás, a társadalmi irányítás túl szigorú felfogása. Olyan anyagi forrásból is támogatást kapnak a hasonló szervezésű könyvtárak, amely nálunk egészen ismeretlen. Egy minisztertanácsi határozat szerint a *házkezelőségek* a beszédett lakbérek, gáz, villany, telefon, stb. díjak 2%-ából kulturális alapot hoznak létre, „vörös sarkok” fenntartására és hasonló propaganda célra. Ebből juttatnak a társadalmi alapítású könyvtáraknak is, könyv- és folyóiratbeszerzésre. A házkezelőségek ezen kívül igen tekintélyes dologi segítséget adnak a társadalmi könyvtáraknak.

Az említett könyvtárba 40 újság és 17 folyóirat jár, ugyancsak társadalmi alapon: egyes lelkes olvasók felajánlották egy-egy folyóirat vagy újság előfizetését. Ritkán lehet látni ilyen áldozatkész együttest. Kezdetben csak a felnőttek részére szervezték a könyvtárat, de mikor az első kisgyermek odaállt az ajtóba, be kellett engedni. Nekiláttak hát gyermekkönyveket gyűjteni. Először a kölcsönzési időt választották szét, később térben is elkülönítették a gyermekeket a felnőttektől.

A könyvtárnak 40 *állandó és másik 40 alkalmi segítője van*. Speciális helyzetüknek megfelelően *minden posztra két munkatársat* állítanak be azonos időbeosztással. Ahogy ők mondják, a nyugdíjas gyakran megbetegszik, így viszont sohasem fordul elő munkakiesés.

Egymásután nyílnak meg az ilyen jellegű könyvtárak. Általában ott hoznak létre társadalmi munkában látják el a feladatot. A helyettesek *tanfolyamot végeztek*. *nincs* (új lakótelepek stb.). Moszkvában ma 240 ilyen könyvtár működik, a Szovjetunió területén 1962 végén 4605 volt a számuk. Véleményem szerint ez a forma *átmeneti jelenségnek* tekinthető. Sokkal nagyobb a jelentősége a Szovjetunióban a szilárd könyvtári intézmények számára nyújtott társadalmi segítségnek. Ennek néhány formájával is találkoztam utazásaim során.

*

A főfoglalkozású falusi könyvtárosok mellé *állandó társadalmi munkás helyettest* állítanak.

Leningrád megyében a megyei könyvtár egyik munkatársával meglátogattuk Rozgyesztenno község könyvtárát. Valami telefon üzemzavar miatt nem értesítették a könyvtárat. A könyvtáros nem is volt a faluban, csak délutánra került elő. A könyvtár azonban zavartalanul működött, két fiatal lány dolgozott benne. Délután megnéztük a kolhoz szakkönyvtárát. A könyvtáros velünk jött. Azt mondta, hogy aznapra már úgyis helyettesítik, nyugodtan kalauzol bennünket. Én rögtön a helyettes fizetése iránt érdeklődtem, de kiderült, hogy nem is egy helyettese van, s ezek társadalmi alapokon könyvtárat, *ahol még sem állami, sem szakszervezeti könyvtár* (Nyilvánvaló, hogy nálunk, ha egy falusi könyvtáros nem főfoglalkozású, hanem tiszteletdíjas, nehéz számára állandó segítőtársat kapni — ingyen. De ha egy faluban főfoglalkozású könyvtáros működik, annak helyettesítését más szemmel nézik, mint ahogy a pedagógusoknak segítő szülői munkaközösségi tagok sem kapnak tiszteletdíjat.)

A falusi *könyvtárosok társadalmi helyettesítése igen nagy méretű*. Az Ukrán Köztársaságban 20 000 könyvtáros dolgozik mint társadalmi munkás, tekintélyes hányaduk a főfoglalkozású községi könyvtáros helyettese. Ennek köszönhető, hogy Ukrajnában 3804 falusi könyvtár *szünet nélkül* dolgozik. A társadalmi helyettesek beállításának gondolata 1960-ban, a 7 órás munkanapra való áttérés során kezdődött. Ebben az évben az Össz-szövetségi Kulturális Minisztérium és a Szakszervezeti

Tanács együttes ajánlást (irányelvet) adott ki, hogy *minden egystátusú könyvtárban legyen állandó társadalmi helyettes*, aki a könyvtárat a könyvtáros távollétében vezeti, aki egyben tagja a könyvtári tanácsnak, s akit munkakörében a közösségi tanács, illetve a helyi szakszervezeti üzemi bizottság erősít meg. A helyettes beállításának kettős célja van: egyrészt a vezető helyettesítése betegség, szabadság stb. esetén, másrészt a könyvtárak nyitvatartási idejének meghosszabbítása.

Nagyjában az is kialakult, hogy melyek azok a munkáágak, amelyeket a társadalmi helyettesek látnak el, illetve amelyben segítenek. A speciális ismereteket követelő munkaköröket, mint pl. az állománygyarapítás, osztályozás, bibliográfiai munka, általában a státusbeli könyvtáros végzi. A társadalmi helyettesek az *olvasók kiszolgálásában, a rendezvények szervezésében és a könyvtári propaganda egyéb területein* segédkeznek. (A Szovjetunióban változatlanul áll a „minden családból olvasót” jelszó.)

Szólni kellene a *könyvtári tanácsokról* is. Tulajdonképpen ez a leglényegesebb szervezeti forma, amely a könyvtárak és a társadalom szoros kapcsolatát testesíti meg. Ebben mutatkoznak meg leginkább a társadalmi öngazgatás jegyei. Szervezetükről itt felesleges beszélni, hiszen a szovjet Művelődésügyi Minisztérium és a szakszervezet már éveekkel ezelőtt szabályzatban kiadta, és ez általában megegyezik a nálunk ismert szervezeti formával. (A legjobb olvasókból alakított együttes, amelyet az olvasók választanak, elnökkel, titkárral stb.)

Gyakorlati tevékenységük azonban sok olyan vonást mutat, amelyek nálunk még ismeretlenek. Megpróbálok képet adni arról, hogy a látott könyvtárakban a tanácsok és a hozzájuk kapcsolódó társadalmi segítők hogyan tevékenykednek.

Moszkvában a Központi Városi Nyekraszov Könyvtárat látogattam meg először, amelynek 406 ezer kötet állománya, 32 ezer olvasója 600 ezer kötet évi forgalma van és 56 státusbeli dolgozója. Nem a mi könyvtárosaink vizasztalására mondom, de ha lehet, *még zsúfoltabb*, mint a budapesti Szabó Ervin Könyvtár fiókjai. A mi fogalmaink szerint raktári tömörségű kölcsönzőrészleg sok pontján láttam egy-egy idősebb nőt üldögelni, aki halkan beszélgetett az olvasókkal. Egyikük megmutatta nekem a magyar irodalmi műveket (elég bő anyag volt a könyvtárban), s láthatóan igen jól tájékozódott a könyvtár anyagában. Társadalmi munkásként olvasási *tanácsadással* foglalkoznak, rendszerint különféle szakos nyugdíjas tanárnők, vagy egyéb értelmiségiek, akik *az állomány egy-egy részében* (egy-egy szak, vagy a szépirodalom egy-egy csoportja) nagyobb jártasságra tettek szert. Elég sok ilyen segítő dolgozott itt. Legalább *heti 3 órát vállalnak*, de van, aki mindennap bejár. Számomra szokatlan volt, hogy olyan könyvtárakban, ahol főfoglalkozású könyvtárosok egész serege van, *a munka számottevő hányadát* sok munkaágban társadalmi munkások végzik. Például az egyikben egy nyugdíjas könyvelő vezeti a leltárkönyvet, s kissé öreges féltékenységekben néha egész nap bent van a könyvtárban, senkit nem enged a leltárkönyvekhez nyúlni, „nehogy elrontsák”. Egy kikötése van csak, ha olyan könyv érkezik a könyvtárba, ami őt érdekli, ő kaphassa meg elsőnek.

Néha szinte az volt az érzésem, hogy bizonyos adminisztratív munkák körülményes végzéséhez azért ragaszkodnak egy-egy helyen, mert a szorgalmas „öreg hangyák” szépen megcsinálják. Egyik helyen pl. valami 50 kölcsönzői kartotékdoboz volt, mindegyik olvasói személyi lapra beírva minden kölcsönzött könyv. Kérdeztem, hogyan győzik ezt a kegyetlenül sok munkát? Vigan azt felelték, hogy nincs probléma, beírják a társadalmi munkások. Persze ebben azért van némi kis túlzás.

Ettől kezdve minden könyvtárban megnéztem, mit végeznek a társadalmi munkások. A leningrádi Dzerzsinszkij-városi kerületi könyvtárban ott találtam *a könyvtári tanács elnökét*, J. G. Galovcsiner elvtársat, aki nyugdíjas közgazdász. Részletesen kikérdeztem a tanács munkájáról.

Galovcsiner művelt ember, szenvédeyes olvasó, és úgy látszik, a könyvtár is szenvédelébe. Az érdekelt legjobban, hogy kik a társadalmi munkások, és hogyan nyerik meg őket. A törzstagok jó része mindenütt *nyugdíjas*, van egynéhány *háziasszony*, akinek nincs állása, sok a *középiszkolás diák*, de van néhány olyan terület is, ahol *úttörőket* kapcsolnak be a munkába. A dolgozó értelmiségiek közül főleg a tájékoztató munkába kapcsolódnak be egyes szakemberek. Az elnök azt mondja, hogy a 18 ezer olvasó közül ki lehet keresni 40–50 embert, aki ráér, csak *fokozatosan* kell őket bevonni a munkába. Hamarosan úgy megtetszik nekik, hogy már el sem lehetne zavarni őket a könyvtárból. A könyvtárügyi tanács tulajdonképpen csak a „vezérkar”, amely amellett, hogy a tömegrendezvények megszervezését irányítja, egy-egy felelőst jelöl ki egy-egy munkaterületre. Ezek a felelősök gyűtenek maguk mellé olyan segítőtársakat, akik egyébként nem tagjai a tanácsnak.

A tanács maga havonta tart rövidebb-hosszabb összeövetelt. Ennek a könyvtárnak pl. a következő társadalmi munkacsoportjai alakultak: van egy *állománymegóvó*, karbantartó részlegük, amelyet egy könyvkötő vezet. Egyik részlegnek ezt a hangzatos címet adták: az *adósokkal harcolók* csoportja. Ezek írják a felszólító leveleket, de néhány „jöllelkű” fiatal néha közvetlenül is felkeresi a késedelmeskedő olvasót. A kölcsönzési idő általában csak 2 hét, ezért elég sok a késedelmes olvasó. Van *olvasótermi* csoport, a kölcsönzóben pedig külön *kölcsönző* és *tanácsadó* csoport. A tanácsadó csoport tagjai egy-egy meghatározott időszakban adnak felvilágosítást. Időbeosztásukat az olvasók is ismerik. A csoport tagjai között van néhány *közzgazdász*, *jogász*, *nyugdíjas könyvtáros*, jó néhány *pedagógus* és ügyvéd, aki egyben a könyvtár „jogtanácsosa” is. A könyvfeldolgozó részlegben szintén dolgozik két ember. Nagyon büszkék a „fiatal” csoportjukra. Egy könyvtáros irányítása mellett külön kis kölcsönző részleglet alakítottak ki, ennek tagjai viszik szét a könyveket kerületük betegei, rokkantjai számára. Induláshoz az egyik iskola úttörőszervezete adott egy csoportot, de most már ez a csoport magától egészül ki. Mielőtt az úttörők elmennének a kiszolgáltak lakására, a könyvtár felhívja a lakást telefonon, vagy levélben küld értesítést. Az úttörők *kettesével mennek ki, felírják a kívánságokat* s azután visznek ki könyvet. Megkérdezik az olvasó véleményét is és tolmácsolják a könyvtárosnak. Egy-egy helyre mindig *ugyanazok* mennek és egy párra csak kevés embert bízna. Így lényegében nem rónak túl sok munkát az úttörőkre. Igen *családiás viszony* alakul ki a könyvtár, az olvasók és a segítő gyerekek között.

Legnagyobb csoportjuk a *kulturális munkával foglalkozó csoport*. (Hangversek, előadásokat, írásokkal és kritikusokkal folytatott beszélgetéseket stb. rendeznek.)

Galovcsiner elvtárs azzal fejezte be a beszélgetést, hogy az embereket a könyv szeretete hozza a könyvtárba. A nyugdíjasoknak nagy öröm, ha hetente egy-egy félnapot aktív segítséggel tölthetnek. Amint ez a munka ismertté válik az olvasók körében, nem nehéz többé új tagok szerzése, inkább a megfelelők kiválasztása okoz gondot.

Hasonló munkát végeznek társadalmi segítők a többi meglátogatott könyvtárban is. De az általánosan elfogadott módszerek mellett találkoztam néhány érdekes helyi kezdeményezéssel is. A leningrádi tanács művelődési házának szakszervezeti könyvtárában a könyvtár 48 társadalmi munkás segítőtje között ott vannak a kulturális főiskola professzorai és docensei, akik bibliográfiát adnak elő. (Ezen a főiskolán működik a könyvtáros tanszék is.) A leningrádi központi városi könyvtárban a 13 könyvtári tanács tag mellett 50 társadalmi munkás van, köztük külön *kiállítás-gondozó csoport*. A csoport tagjai a beérkezett új könyvekről néhány napos kiállítást rendeznek. Minden kiállított új könyvbe egy igénylőlapot helyeznek. Az igénylőlapra ráírják az olvasók a nevüket és törzsszámukat, s a könyvtár ebben a sorrendben elégti ki az igényeket. Mivel a könyvtárban sok a kiállítás, az onnan elvitt könyveket a csoport tagjai állandóan pótolják. Van olyan könyvtár, pl. a moszkvai 60. számú kerületi könyvtár, ahol a *katalógusok gondozója társadalmi munkás*. Nem ő szerkeszti a katalógust, csak a megkapott kész cédulákat tisztázza le s a kivont könyvek céduláit szedi ki.

Először Leningrádban emlegettek valakit, aki egy külső kerületben lakik és *saját könyvtárát a közönség rendelkezésére bocsátja*. Vilnóban azután meglátogattam egyet, J. I. Sapiroót, aki könyvbarát és széles körben ismert exlibris gyűjtő. Gyűjtőszenvedélye sokoldalú, exlibriseken kívül érmét, könyveket, bélyeget is gyűjt. Kb. 6000 kötetes igen szép könyvtára van. Hogyan áll ez a könyvtár a társadalom rendelkezésére? Itt is, egyebütt is, ahol megszervezték, a magánosok könyvtára nem alakul át valamiféle kölcsönzőkönyvtárrá. Mivel még az anyagilag jól ellátott közművelődési könyvtár sem gyűjtheti az egyes szűkebb szakterületek szakirodalmát, ezek a *magánkönyvtárak kiegészítik a közkönyvtár állományát*. Azok az emberek, akik a társadalom rendelkezésére bocsátják saját könyvtárukat, az erre szánt könyvekről jegyzéket adnak át a városi könyvtárnak. A könyvtár kartotékot készít és a könyvet *könyvtárközi kölcsönzés formájában* veszi igénybe. A felajánlás általában nem a kurrens szépirodalomra, hanem a speciális szakirodalomra vonatkozik, és ez a természetes is.

Nálunk is ismertek már a könyvtári *társadalmi tanácsok* s a *módszertani tanácsok*. Amint említettem, ezek a társadalmi öngazgatás feladatait vállalják fokozatosan. Csak egy példát szeretnék még ebből a körből elmondani. Vilnóban több mint 10 városi kerületi könyvtár működik, átlag 3—5 fővel, s nincs központi könyvtárunk.

A kerületi könyvtárak maguk alakították ki egy módszertani tanácsot, ez irányítja a könyvtárosok továbbképzését. Rendszeres szemináriumokat tartanak. Egyik összejövetelükön résztvettem, ahol a magyar városi könyvtárakról kérdeztünk. Erősen érdeklődtek a pécsi városi könyvtárhálózat iránt, mert jónak tartják ugyan a könyvtári tanácsot, de valami adminisztratív központ hiányát mégis erősen érzik.

Befejezés helyett személyes vonatkozású dolgot szeretnék elmondani. Az egyik moszkvai ismerősöm apja nyugdíjas mérnök. Gyakran meglátogatom a családot nyári lakjukban. Az apát mindig nagy munkában találok. Valami társadalmi szervezetnek a pénztárosa, emellett minden héten egy napot felajánlott a tanácsnak és lakásátalakításokat tervez társadalmi munkában. Azt mondja, hogy ráér és számára öröm és szórakozás, ha a házkörűli aprómunka mellett még valamit dolgozhat. Fiai keresnek, felesége is nyugdíjas. Amint említette, igen sokan vannak, akik *egész életükben szorgalmasan dolgoztak, s most keresik, hol tudnának valami hasznosat tenni.*

A társadalmi segítők tehát sok területen működnek, nemcsak a könyvtárakban. Úgy érzem, hogy az elmondottakkal nemcsak könyvtári szakkérdésekről nyújtottam tájékoztatót, hanem sikerült megmutatnom a szovjet társadalomnak egy alakulóban levő új vonását is.

Sallai István

VÁROSI KÖNYVTÁRPOLITIKÁT!

A szocialista társadalom tervszerű építésének kibontakozásával előtérbe került a városok művelődési szerepének növelése. Ezt nemcsak az indokolja, hogy hazánk lakosságának 40% -a — 4 millió ember — városban él, nemcsak az, hogy a gazdasági, társadalmi és művelődési élet irányításának természetes központjai a városok, hanem az a sajátos magyar helyzet is, hogy nálunk a művelődés legfontosabb intézményei *túlzott központostással* a fővárosba csoportosultak, s vidéki városaink művelődési élete jócskán lemaradt a fővárosétól. Az *Élet és Irodalom* „Vidéken élni” vitája elegendő érvet vonlatott fel ennek bizonyítására.

Ezért következő öt éves tervünk előkészítése során és 20 éves távlati tervünk célkitűzéseiben már határozottan jelentkezik a társadalmi igény: erőteljesebben, tudatosabban fejleszteni vidéki városainkat, kialakítani bennük az egyes tájak igazi *művelődési gócpontjait*.

Ennek a törekvésnek megvalósítása közben a városok könyv kultúrájának, olvasási kultúrájának fejlesztése elsőrendű feladat kell legyen. Nincs eleven városi művelődési élet *magasszintű olvasási kultúra* nélkül, s az olvasási kultúrát kialakító könyvtárak nélkül. A könyvtár gyűjti és a lakosság rendelkezésére bocsátja a korszerű műveltség legfontosabb anyagát, ráneveli a lakosságot a könyvek rendszeres használatára, azért mint művelődési intézmény, *fontosságban közvetlen az iskola után* következik.

Lapunk 1961/62-ben cikksorozatát közölte a városok könyvtári ellátásának időszerű kérdéseiről. Az abban felvetett gondolatok nem keltettek különösebb visszhangot. Most azonban kedvezőbb időszaka van a kérdés felvetésének. Egyrészt azért, mert a városok fejlesztése fontos kérdésévé vált a szocialista építésnek, másrészt azért, mert a könyvtárak életében is újító, *lendületesen építő korszak* bontakozik ki.

A *Művelődésügyi Minisztérium* — ennek tudatában — arra ösztönözte az *Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsot*, hogy vizsgálja meg a városi könyvtárak helyzetét és fejlesztésük problémáit. Az OKDT a vizsgálat alapján javaslatokat dolgozott ki a városi könyvtárak fejlesztésére.

A javaslat többek között *határozottabb városi könyvtárpolitika* kialakítását tartja szükségesnek, hogy a városok jobban gazdáivá váljanak a bennük működő könyvtáraknak. Ennek megvalósítására szeretnénk mi is felhívni a városi könyvtárosok és a *városi tanácsok* figelmét.

Könyvtárpolitikánk ezideig nagyobb figyelmet fordított a falusi könyvtárügy problémáinak megoldására, mint a városiéra. Ez érthető, hiszen a falu művelődési életében volt a legnagyobb az elmaradás. A helyes falusi könyvtárpolitika irányelvei napjainkra kialakultak, s ennek nyomán általában megfelelő gyakorlat érvényesül a megyei könyvtárhálózatokban.

A városi tanácsok könyvtárpolitikai irányító munkáját főként az gátolta eddig, hogy *nem érezték magukénak* a városokban működő könyvtárakat. Valóban, városi könyvtárainknak csak kisebb részét tartják fenn városi tanácsok, nagyobb részük a

megyei, vagy a járási tanácsok költségvetésében szerepel, nem beszélve a fontos szerepet betöltő nagyszámú szakszervezeti könyvtárról.

A tulajdonjog, a fenntartói jog hiánya azonban ma már *nem lehet akadály* a tudatos könyvtárpolitikai irányításnak. Nem lehet azért sem, mert a városok felhatalmazást kaptak költségvetési könyvtári cím nyitására akkor is, ha nem ők a fenntartói a városok központi közművelődési könyvtári szerepét betöltő megyei, vagy járási könyvtárnak *Városi könyvtárhálózat kiépítésére* van tehát lehetőségük. Egyetlen város könyvtári ellátását sem oldhatja meg egy könyvtár, csak a fiókok széleskörű hálózata. Ennek kiépítése megfelelő fenntartói lehetőségeket biztosít a városi tanácsoknak.

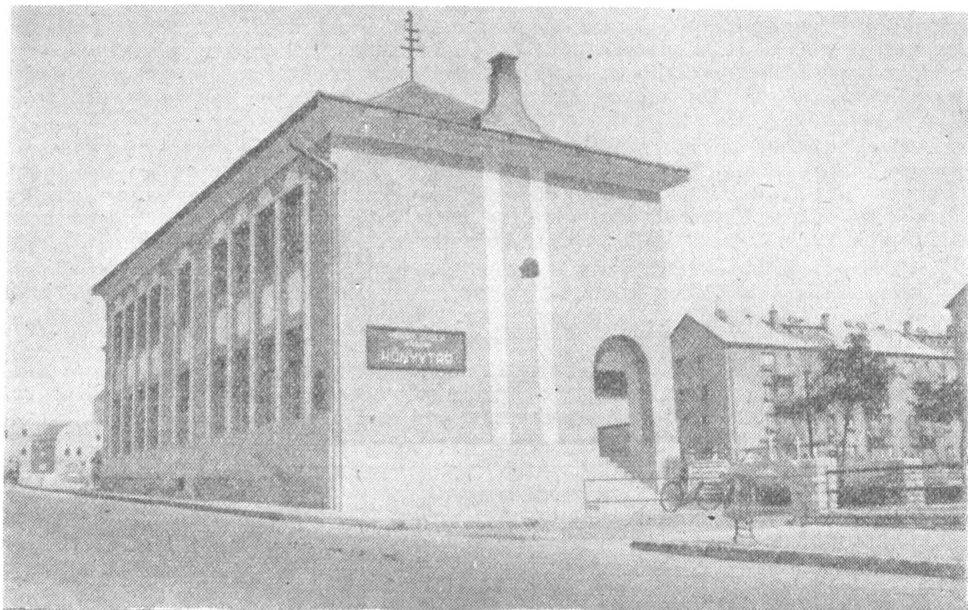
De a könyvtárpolitikai irányítás joga és *kötelessége* nincs összekötve a fenntartói joggal, mint ahogy a módszertani irányításé sincsen. Nem lenne érdemes vitát kezdeményezni a kialakult és jól működő megyei és járási könyvtárak birtoklásáról, mert végeredményben közömbös, hogy melyik tanács költségvetésében szerepelnek a működési költségek. (Különben a legújabb rendelkezések értelmében még ezeknek a könyvtáraknak az esetében is lehet szó közös fenntartásról, a városi tanács tehát anyagi támogatás nyújtásával „betársulhat” ezekbe a könyvtárakba is.)

A városi tanács könyvtárpolitikai irányítása alá tartozik *minden könyvtár, amely a város területén működik*, a város lakosainak ellátását szolgálja, bárki legyen is annak fenntartója. S most az a fontos, hogy a városi tanács részéről valóban *érvényesüljön ez a könyvtárpolitikai összefogás*, hogy valamennyi könyvtár szolgálja az egységes városi művelődéspolitikai célkitűzéseket. Ez a városi könyvtárpolitika kell érvényesüljön a városi könyvtárhálózatok tervszerű kiépítésében, a *könyvtártelepítésben*, a különböző könyvtárak éves művelődéspolitikai *tervének* elkészítésében, a különböző könyvtárak *működési körének* és szolgáltatásainak meghatározásában és a könyvtárak mindennapi tevékenységében.

Az OKDT javaslata azt is tartalmazza, hogy a városi tanácsok az együttműködés megkönnyítésére a különböző könyvtárak vezetőiből hozzanak létre *városi könyvtárközi bizottságot*, amely tanácskozó és véleményező testülete lehet a városi tanácsnak.

A városi tanács felelős azért, hogy mi történik területén a városi lakosság ellátása érdekében. Csak a városi tanács feladata lehet tehát, hogy számba vegye és művelődéspolitikai tekintetben irányítsa a könyvtárakat, hogy a különböző könyvtárak *összessége*, a központi könyvtár és fiókok hálózata, a tanácsí és a szakszervezeti könyvtárak együttműködése biztosítsa a lakosság arányos könyvtári ellátását. Korszerű városi könyvtári tevékenység ma már csak a különböző könyvtárak ilyen összefogott együttműködése révén valósítható meg!

Páldy Róbert

A Várpalotai Városi Könyvtár épülete

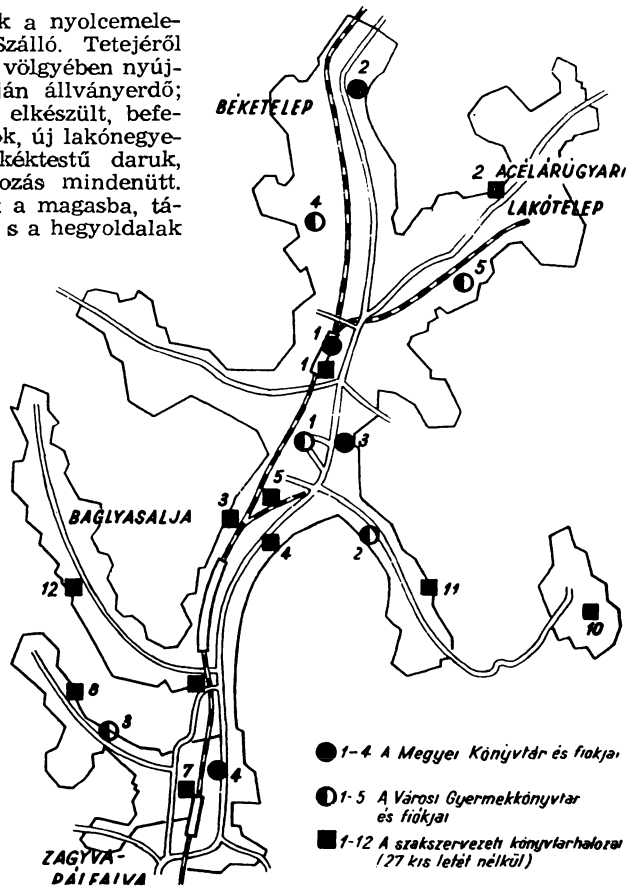
Salgótarján könyvtári problémái

A város közepén magasodik a nyolcemeletes, hipermodern Karancs Szálló. Tetejéről érdemes lenézni a négy patak völgyében nyújtózó városra. Egész Salgótarján állványerdő; bontanak és építenek, frissen elkészült, befejezéshez közeledő épülettömbök, új lakóegysédek, óriáshüllőként mozgó kéktestű daruk, forrongás, napról napra változás mindenütt. Körül gyárkémények nyúlnak a magasba, távolabb bányatelepek sejlenek, s a hegyoldalak élénk foltjai koszorúzzák az egészet. Felemelő látvány. De vajon hasonló élenkséggel fejlődik-e Tarján könyvtárügye, az „állványok, frissen felrakott falak” e vonzó városában van-e könyv elegendő? — ezekre a kérdésekre próbálunk alább felelni.

HÁROM KÖNYVTÁRHÁLÓZAT látja el a város közművelődési könyvtári feladatait: a megyei könyvtár hálózata (3 fiókkal), a városi könyvtár hálózata (a város a gyermekkönyvtártartja fenn, 4 fiókkal) és a szakszervezeti könyvtárhálózat (4 könyvtárfiókkal és 27 könyvkölcsönzővel). A három hálózat intézményei elég egyenletesen települtek — legalább is a térképre tekintve ez az első benyomásunk —, mert nemcsak a belső részeken, de a külső kerületekben, sőt a várossal össze nem épült, de közigazgatásilag ide tartozó településeken is van valamilyen — olykor több — könyvtár is. A három hálózatnak 9247 olvasója, 98 303 kötet könyvállománya, 218 613 kötetes évi forgalma, 249 000 Ft-os évi könyvbeszerzési kerete van. Ezek az adatok a 33 000 lakosú város elnyös helyzetét tükrözik. Hazai városaink könyvtári ellátottságát átlagban az alábbi mutatószámok jelzik: ezer lakosra jut 1761 kötet könyv, 206 olvasó és 4919 kölcsönzés. Salgótarjánban ezek a mutatószámok jóval magasabbak: 2918 kötet könyv, 280 olvasó és 6624 kölcsönzés. Azt hiszem, ezek után nem kell különösebben dicsérgetnem a salgótarjáni könyvtárakat és könyvtárosokat, a számok magukért beszélnek.

TÖBB OLVASÓ, MINT PESTEN? — Százalékosan, úgy látszik, Salgótarján vezet (28,02%). De az üzemi könyvtárakban, főleg azok letéteiben számos vidéki munkás is tag. Például az Acélárugyár könyvtárosa 6—8%-ra becsüli a bejárómunkás-olvasók számát (a 16 000 kötetes könyvtárnak 16 üzemi letéte van). Így lehet ez a többi nagyobb üzemnél s még inkább a bányák könyvtáraiban. Ezenfelül kettős tagságú olvasók is léteznek. Hogy megint az Acélárugyárból vegyünk példát: nem egy olvasó ide is beiratkozik meg a megyei könyvtárba is, következésképpen egyaránt szerepel a szakszervezetek és a tanácsi könyvtárak statisztikájában. Egyszóval, ha a pontos olvasószázalékot meg akarjuk kapni, bizonyos „leszámítolást” kell csinálni, amire a városi művelődésügyi csoport a leginkább hivatott. Az összes könyvtárak támogatásával persze.

MEGOLDÓDÓ ÉS MEGOLDATLAN ÉPÜLETGONDOK. — A megyei könyvtár teljesen alkalmatlan helyiségben dolgozik. Nem büszkélkedhet az SZMT-könyv-

tár sem. Rövid időn belül azonban — központi beruházásból — megszűnik mindkét könyvtár épületgondja. A Karancs Szálló mellett épülő művelődési palotában kap helyet a megyei könyvtár; 85 000 kötetes raktárat, 25×18 m-es kölcsönzőt és ugyanakkora olvasót rendezhetnek be ott, természetesen irodákkal és minden egyéb szükséges helyiséggel együtt. Ha az építők is úgy akarják, decemberben, de legkésőbb 1965 első felében költözik a könyvtár. Az SZMT-könyvtár a szintén épülő megyei székházban kap 60 000-es raktárt és kiszolgáló helyiségeket. Ez a könyvtár most is, a jövőben is a városi és megyei szakszervezeti letéti könyvtárhálózatot látja el anyaggal (egészen közel lesz a megyei könyvtárhoz, itt olvasószolgálat nem lesz.)

Megoldatlan azonban a gyermekkönyvtár elhelyezésének problémája, mert bármily furcsán hangzik is: új megyei könyvtárt építenek, de abban nem kap helyet a gyermekkönyvtár. Ez az „elfelejtés” minden esetre egyedülálló az újabb könyvtár-építkezések történetében. A gyermekkönyvtár jelenleg egy aprócska üzlethelyiségben működik, ami eredetileg Patyolat-fióknak épült. A Patyolat követeli is vissza, különben is alkalmatlan méretű, rosszul fűthető. Egelőre semmiféle megoldásra sincs remény. A városi tanács éves művelődési tervében, a „Népművelési főfeladatok” alcímnél olvastam:

„Szükséges az ifjúsági könyvtárt megfelelő helyiségbe költöztetni. Megfelelő lenne, ha helyet a Pécskő utcai építkezésen egy lakótömb földszintjén biztosítanának, a megfelelő tervezés elkészítésével.” Továbbá „A művelődésügyi irányítása” c. részben is esett célzás a művelődésügyi intézmények megfelelő elhelyezésére. Volt egy ilyen pont is: „Az ifjúsági könyvtár elhelyezési kérdését 1963. december 31-ig meg kell vizsgálni. Felelős: Dr. Homoki Lászlóné VB-elnökhelyettes.”

Tervek, határozatok tehát vannak. A városi tervből idézett mondatok *alanyát* nehéz lenne megkeresni, pedig épp az az izgalmas, hogy *ki* költöztesse megfelelő helyiségbe az ifjúsági könyvtárat, *ki* biztosítson a Pécskő utcai építkezésen egy részt, *ki* készíttesen megfelelő terveket... Dr. Homokiné elnökhelyetttel nem tudtam beszélni, a gyermekkönyvtár vezetője szerint eddig eredmény nincs, „a Minisztertanács előtt van az ügy.” De mi lesz, ha a Minisztertanács azt mondja: „A két megyei könyvtár helyiségdolgát központilag megoldottuk, a gyermekkönyvtárát oldja meg a város.” Mi lesz akkor? Mert egy falu is, ha művelődési házat, könyvtárat akar, bizony saját községgfejlesztési alapjához nyúl, legfeljebb segítséget kap hozzá a járástól, megyétől, államtól

Véleményem szerint se Salgótarjánban, se más városban nem lehet elintézni a könyvtárak — és tágabban az egész népművelési intézményhálózat — fejlesztését csupán a helyi erőforrásokra hagyatkozással. Ma az a helyzet, hogy új városnegyedek, sőt új városok épülnek, de a kommunális beruházásokat valahogy elspóroljuk belőlük. Arra már gondolunk, hogy üzletek és iskolák kellenek a lakóházak mellé, arra ritkábban, hogy óvodák és napközi otthonok is szükségesek, arra meg éppen nem, hogy művelődési otthonok, klubok, könyvtárak, mozik is. Jöjjön tehát a helyi kezdeményezés!... Jön is, ahol a vezetők szeretik a kultúrát (sajnos nem mindenütt szeretik...). Alkalmatlan üzlethelyiségeket szereznek — a kereskedelem morgása közben. Itt-ott magánlakások szobájában nyílik — szűk, nem megfelelő — fiókkönyvtár. Megecsik, hogy — törvényellenesen — lakást alakítanak át kisebb intézménnyé. Mindezt toldozás-foldozás, a létesítmények többnyire az indulás pillanatában is csak szükségmegoldások. Szolnokon, a Zagyván túl, évtizede épül, fejlődik egy lakónegyed. Itt most egy üres pincehelyiségben fiókkönyvtár létesült. Mindenki nagyon örül neki. Vagy a lakásban működő kazincbarcikai és dunaújvárosi könyvtár! Az ilyen példa rengeteg. *Országos érvényű rendelkezés kell, amely nagyvonalúan, évtizedekre előrelátva rendezi a népművelési építkezések ügyét, s a városokra, községekre nemcsak kötelezéseket ró, de anyagi lehetőségeket is biztosít számukra.* Olyan nagyvonalúságra gondolok, mint a salgótarjáni Karancs Szálló esete. Ekkora város, ilyen idegenforgalom nem igényel százhatvanegynéhány szobás szállót. De ha a fejlődést figyeljük (bővülő idegenforgalom, növekvő lélekszámú város, esetleges területrendezés stb. stb.), erre a szállodára igenis szükség volt! A népművelési tervek azért kénytelenek *alanytalan* mondatokban ködös utalásokat tenni, mert nincsen építkezéseikre országos érvényű norma. A Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya foglalkozik megfelelő javaslat kimunkálásával —, igen nagy szükség van arra, hogy mielőbb betű, országos rendelet, forint, épület legyen belőle!...

De térjünk vissza a városra.

SOK KÖNYVTÁR — ELLÁTATLAN KERÜLETEK. — A könyvtárakat jelző karikák és négyyszögek *látszólag* egyenletesen hálózják be a várost, de ha egyenként megnézzük a könyvtárakat jelentő karikákat, négyyszögeket: bizony kevesebb, de jobb kellene belőlük. Szegődjön hozzám az olvasó, menjünk városrészenként!

Diavetítés a salgótarjáni gyermekkönyvtárban (Jánosi Ferenc felvételei)

Közben mindenki gondoljon saját városának könyvtári helyzetére. A séta fásasztó, de tanulságos lesz.

Kezdjük az alcímnek ellentmondó *kivétellel*: az Acélárugyárral. Az „Acélgári Kolónia”-nak emlegetett terület a város északkeleti nyúlványa. A könyvtár a gyár művelődési házában van. Egyetlen nagy, szabadpolcos helyiség, tavaly 2016 olvasót tartott nyilván, 48 300 kötetet kölcsönzött, könyvvállománya 15 890 kötet volt, 16 000 forintért vásárolt könyvet, járatos 18 folyóiratot. Egy függetlenített könyvtárosa van (Heckenberger Gyula, akinek lendületét, úgyszeretetét, optimizmusát és alapos tájékozottságát hadd dicsérjem meg külön is), valamint egy ótórás könyvtárosa. Egyedül ez a könyvtár alkalmas a salgótarjáni üzemi-szakszervezeti könyvtárak közül *területi funkció* ellátására. Könyv- és folyóiratellátottsága megfelelő, keddtől szombatig nyitva, helybenolvasási lehetőség van húsz személynek. *A lakótelepen 6200 ember él 32,5 százalékuk a könyvtár tagja!* Már említettem, hogy az Acélárugyárban 16 letétje van (összesen 2000 kötetel) ennek a könyvtárnak. Még két adat, amely jól érzékelteti az Acélárugyár könyvtárának fontosságát: a 39 intézményből álló *szakszervezeti hálózat összes forgalmának hatvan százalékát, olvasóinak ötvenkét százalékát ez a könyvtár adja.* Persze, itt is lehet javítani egyet-mást. Testes, kivénhedt fotelek, alkalmatlan asztalok, giccsel kacérkodó festmények, cirádás képkerekek, avatag állványok vannak a helyiségben. De hamarosan modernizálják a berendezést. A helyben-olvasóknak azonban *külön olvasóterem és olvasótermi könyvtáros* kell. A mostani kölcsönzőben a járás-keelés, beszélgetés, rádiózás zavarja az elmélyedt olvasást, tanulást, no meg ezeken a kis kerek asztalokon három ember egyszerűen nem tudja hová tenni az olvasnivalóját.

A város északnyugati — az SBTC-pályán túli — része a Béke-telep. Pontos lélekszámát nem tudják könyvtári berkekben. Mondanak 500 családot, 3—4000, sőt 5—6000 lakost. Vegyünk négyezret. Magánházban van itt a fiókkönyvtár; egyetlen szobácska (télien, gondolom, nem fűtik), hetente kétszer kölcsönzés, 1200 kötet, tavaly 123 olvasó volt, az évi forgalom 6996 kötet. Ha egy négyezres *faluban ezerkétszáz kötetes* a könyvtár, tarthatatlannak találjuk. De egy *négyezres városrészben* (megyeszékhelyen!) *ezerkétszáz kötetes fiók*: ennek örülünk. 1964 június végén nyolcvan-

egynéhány gyerek és huszonkét felnőtt olvasó volt. Sokezer felnőtt közül huszonkettő. Egyesek bejárnak a harminc-negyven percre levő megyei könyvtárba, mások az acélárugyáriba, számottevő rétegek pedig nem olvasnak. De ha lenne egy nyolctizezres fiók, tíz-tizenöt lappal, heti négy-öt nyitvatartással, olvasószobával vagy olvasóhelyekkel — mintának ott az Acélárugyár könyvtára —, nos, nem bocsátkozom jóslásokba, de nem huszonketten, nem is kétszázhuszan olvasnának.

A megyei könyvtár második fiókja a megyei tanács van, egészen közel a megyei könyvtárhoz. Elég lenne a fiók helyett párszáz kötetes letétet fenntartani, társadalmi munkás könyvtárossal.

Az Öblösüveggyártól a MÁV Külső Pályaudvarig terjedő részen három könyvtár van: az öblösüveggyári, a Zománcipari Műveké és a Külső Pályaudvaré. A háromnak kb. 10 000 kötete és 500 olvasója van. A másik kettőt nem láttam, csak a területnek is kölcsönző öblösüveggyári könyvtár után próbálom elképzelni őket.

Az Öblösüveggyár művelődési házában van a könyvtár. Talay 3350 kötetes állománya, 297 olvasója és 7600 kötet forgalma volt. Hetenként kétszer kölcsönzött, özönvíz előtti berendezésű, ősdi szekrényekkel felszerelt termében. Mire használják a termet? Tévészobának, tanfolyamokat, előadásokat tartanak benne, átjárnak az irodába és a klubba, és hetenként kétszer könyvkölcsönzés is van. Lehangelő itt minden: a falnál terpeszkedő rekamiék, a terítetlen asztalok, a gyanakvóan zárkózott szekrények. A könyvek jórésze is öregnek, senki által nem háborítottnak látszik. Folyóiratokat is járhatnak. Hol lehetne olvasni őket?! Elrettentő példája annak, hogy milyen könyvtárakat nem szabad fenntartani. Mondják, hogy ettől száz méterre ott a Zománcipari Művek könyvtára, a vasúton túl a Bányász Művelődési Házé. Ez a terület is megérdemelne egy, az Acélárugyáréhoz hasonló könyvtárat. Menjenek el a három könyvtár fenntartói tapasztalatcserére a Salgó útra. Megjön a könyvtáralakítási kedvük.

A vasúton túl a Bányász Művelődési Ház. Könyvtárát az üveggyárral rokon elvek alapján rendezték be... Könyvállománya valamivel nagyobb az üveggyáriénál, olvasótáborra valamivel kisebb. Ezt a könyvtárat nem fényképeztük le, elég, ha az Öblösüveggyárét megnézi az olvasó...

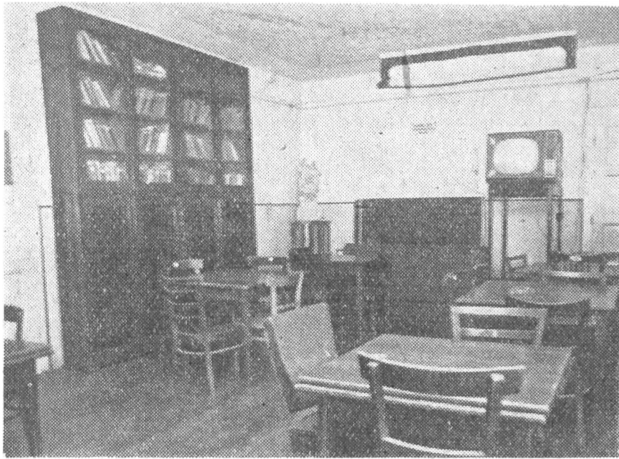
Délen a legtávolabbi lakótelep Zagyvapálfalva, hajdan önálló község, ma Salgótarján része. Három könyvtár van itt is, egymástól nem messze, a három nem ér egyet, hisz csak 6000 kötetük és négyszáz olvasójuk van. A megyei könyvtár 3. számú fiókja ebben az esztendőben nem működött — építkezés miatt. Az ún. zagyvapálfalvi fiók a művelődési klubban van, ez tulajdonképpen takaros művelődési otthon. Zárva volt, így sajnos nem tájékozódhattam, pedig izgatott a kérdés, hogy egy most induló művelődési intézményben milyen helyet kapott a könyv. Láttam a zagyvapálfalvi Táblaüveggyár művelődési házáat. Kiírva: „művelődési otthon”, „mozi”, „büfé”; vagyis az épületben működő fontosabb intézmények. Egy kanyargós folyosón a könyvtárat is megtaláltam: egy szoba, pár szekrény, heti egy kölcsönzési nap, nem érdemes rá sok szót vesztegetni.

Végül négy távoli településen, Forgács telepen és Somlyóbányán kb. ezer-ezer-kötetes, Baglyasalján és Salgóbányán másfél-másfélezres letétje van az SZMT-könyvtárnak. Kisebb települések, állományuk szükség szerint szaporítható, könyvellátásuk egyelőre letéttel is megoldott.

A hét szakszervezeti önálló könyvtár közül tehát pillanatnyilag egy alkalmas arra, hogy területet és üzemeltető könyvtár legyen, a megyei könyvtár három fiókja közül egy sem képes feladatát ellátni. Pedig három-négy, egyenként 8–10 ezres, olvasótermes, jól berendezett, több napon át nyitvatartó könyvtárral hatalmas mennyiségi és minőségi változást lehetne elérni. A gyengébb, kisebb könyvtárak is megmaradhatnának, de a köztük és a

Részlet a Salgótarjáni Acélárugyár könyvtárából

Még két ilyen öreg szekrény van az Öblösüveggyár könyvtárában. Régi, kényelmetlen a berendezés, kölcsönzés csak hetente kétszer, a helyiséget sokféle célra használják

ide az Öblösüveggyár — ne kapjon-e könyvtárat. Meggyőződésem, hogy néhány modern könyvtár létesítésével újabb széles olvasórétegeket nyernénk, a mostani kisebb könyvtárak pedig visszafejlődnének, mert jelenlegi állapotukban egyáltalán nem vonzó, a legkevésbé igényes olvasókat sem elégitik ki.

KÖNYVTÁRPOLITIKÁT! — Dicséretes, hogy a városi tanács *könyvtár fenntartó* szerepet vállalt: létrehozta és működteti a városi gyermekkönyvtárat, kifejlesztette a — megyei könyvtár irányításával dolgozó — három, felnőtteket kiszolgáló fiókot. Ám határozottabban kell törekednie a tarthatatlan helyzetű gyermekkönyvtár jobb elhelyezésére. A felnőtteket kiszolgáló fiókhálózat így gyenge, életképtelen, alkalmatlan a szerepére. A város e téren ne vegye letudottnak fenntartó kötelességét a könyvállomány gyarapításával és a könyvtárosok díjazásával: az összes erőket egyesítve hozzon létre korszerű fiókhálózatot.

„Biztosítanunk kell az irányító szervek, illetve intézmények tevékenységének koordinálását” — mondja a művelődésügyi osztály terve. Ahogy én látom, „koordinálás” azt érti az osztály, hogy le kell írni egy egységes tervbe az összes fontosabb intézmények, jelen esetben a könyvtárak elképzeléseit. A városi terv azonban többet jelent bizonyos résztervek *mechanikus* összetevésénél! Mindenekelőtt meg kell vizsgálni a város kulturális érdekeinek magasabb szempontjából az egyes hálózatok *alkalmasságát*, összevonást és bővítést javasolni (mindkettőre szükség van, ezt igyekeztem alaposan bizonyítani), meghatározni az olvasással, az irodalom népszerűsítésével kapcsolatos *főfeladatokat* és az egyes hálózatok ebből következő *sajátos teendőit*.

Az éves terveken kívül kívánatos nagyvonalúbb *húszéves tervet*, valamint egészen konkrét *ötéves könyvtárfejlesztési tervet* készíteni. Láttam egy megyei öt-éves tervet, ez megyei-járási-községi szinten előírja az olvasók számát és az elérendő forgalmat. Nem ilyen, túlságosan lakonikus tervre van szükség. A könyvtárfejlesztés ötéves terve megszabja a szükséges építkezéseket, az állomány fejlesztését és a személyi feltételek megjavítását, mindezek anyagi és egyéb vonatkozásait és az egyes szervek feladatait. Nem lesz egyszerű dolog ilyen tervet összeállítani. Egyesek esetleg azt mondják majd, hogy a városi tanács és a városi osztály „nem kötelezheti a megyei szerveket, azok nincsenek neki alárendelve, csak a saját könyvtárának szabhat feladatokat.” A városi tanácsnak valóban nincsenek alárendelve, de 33 000 ember kulturális érdekeinek igen.

Amit a város eddig csinált, inkább a könyvtári tevékenység regisztrálása, tanulmányozása, figyelése volt. Kellott, kell ezután is. De még jobban kell a merész, bátor, határozott irányító-összehangoló — mondhatnám: karmesteri — munka, amely a szűkebb szervezeti érdekeket az egész városénak rendeli alá. A nagy munkában jó segítőtársra és tanácsadóra lelt a város a nemrég megalakult megyei könyvtárközi bizottságban.

megyei-városi központok közti úrt modern fiókokkal ki kell tölteni.

Ki hozzon létre ilyen, korszerű, életképes, modern fiókkönyvtárakat? A három fenntartó együtt, megosztva a területet. Például a Béke-telepen a városi tanács *megvehető* vagy *építtethető* alkalmas épületet (kölcsház, olvasószoba, raktár, iroda lenne benne, tehát egy takaros családi ház is megfelel). Az Öblösüveggyár művelődésházában helyiség-szűke van, de ha az üzemi bizottság és a művelődési ház igazgatósága nagyon-nagyon akarná, ki tudna szorítani két alkalmas helyiséget. Megfontolandó, hogy a vasúton túli rész — ámbár légvonalban közel

Dr. Szabó Ernő

Lesz-e bibliográfiai műhelyünk?

Az utolsó két-három évben megértük az ajánló bibliográfiák, különösen a rövid (mindössze néhány lap v. leporelloldal terjedelmű) röplap-bibliográfiák reneszánszát. A közművelődési könyvtárak bibliográfiai termését áttekintve elsősorban az tűnik szemünkbe, hogy a könyvtárak megtanulták, milyen alkalmából és milyen formában kell a közönség elé állni, hogy a kiadott bibliográfia érdeklődést keltsen: a megjelent bibliográfiák között meghívóval összekapcsoltakat (könyvtárművelődésre, író-olvasó találkozóra) s más alkalmi kiadványokat (választásokra, ünnepi könyvhétre, mezőgazdasági könyvhónapra, film- illetve színházi előadásra, irodalmi és történelmi évfordulóra, képzőművészeti, illetve munkásmozgalmi kiállításra stb.) éppúgy találunk, mint társadalmi és termelési kérdésekről szóló, a különböző mozgalmakat vagy éppen az oktatást segítő kis jegyzékeket (békemozgalom, szocialista brigád-mozgalom, KISZ-oktatás, termelőszövetkezeti akadémia, szakmunkásképzés, szabadegyetemi előadás-sorozatok stb.) A bibliográfiát összeállító és kiadó könyvtárak között megyei és járási könyvtárak egyaránt vannak, s a járási könyvtárak bibliográfiai (pl. Jászberényé) sem maradnak el a megyeiek mögött. A könyvtárak ma már tudják, hogyan kell formailag hatásossá tenni bibliográfiai kiadványaikat: jó papíron, ízelés tipográfiával készítik, többnyire illusztrálják (rajzokkal vagy fakszimilékkel), mottókkal, idézetekkel, szépirodalmi részletekkel, gyakran pedig különböző közlésekkel (a könyvtár szolgáltatásairól) élénkítik őket. Némelyikben eseménynaptár is található, s egyre gyakoribb a pusztá címközlésen felül adott tartalmi tájékoztatás is a bibliográfiába foglalt irodalomról. A kezdeményezés érdeme kétségtelenül Békéscsabáé; de a példáját követő könyvtárak is sok leghigadt stílusú, tipográfiaiilag egységes, szép kiadványt produkáltak.

Ha azonban a kritikus szem a bibliográfiák címanyagát vizsgálja, sok kivétivelőt talál még a legjobbakban is. Elsősorban a felvett könyvanyag válogatását tartja esetlegesnek. Most nem arra gondolok, hogy még mindig sok az ötvenes években kiadott, brosurá jellegű, tényanyagában és megírási módjában, hangvételében egyaránt elavult könyv az ajánlottak között, hanem arra, hogy a jegyzékbe foglalt könyvek kisebb-nagyobb hányadáról egyáltalán nem lehet tudni, hogy miért éppen az adott bibliográfiába került, s ha már benne van, miért szorított ki más, ugyanolyan joggal

oda kívánckozó munkákat. Mintha a bibliográfus nem találná meg azokat a jellegzetes vonásokat, amelyek egy-egy könyvet igen markáns ismertető jegyek alapján utalnak abba a bizonyos bibliográfiába, ahonnan viszont ugyanezek az ismérvek másokat kategórikusan kizárnak. (A meghatározó jegyek egyaránt lehetnek tartalmiak és formaiak.) Am mi lehet az oka, hogy a bibliográfus nem „érzi” eléggé a meghatározó jegyeket, a kohéziós erőt, amely összetartja bibliográfiáját; miért nem tudja megkülönböztetni azokat a nehezen látható erővonalakokat, amelyek a felvett irodalmat egységbe foglalják, a legkisebb témát is önmagában zárttá, kerekké teszik? Miért van, hogy néha az az érzésünk: pár könyv „körbejár” a legtöbb jegyzékben, mint mindenféle használatra alkalmas bibliográfiai jolly-jocker?

Azt hisszük, hogy a hibák szülőanyja a könyvek kézbevételeinek, a kiválasztott könyvanyag átnézésének elmulasztása. A másodlagos forrásokból eredő ajánló bibliográfia, amely rendszerint valami kész bibliográfiai kiadványból vagy a katalógusból készült, a legnagyobb bibliográfiai szentségtörésnek számít. Mégis mi az oka, hogy olyan gyakran elkövetik ezt a szentségtörést?

Az eredeti mű kézbevételeinek mellőzésére felhozhatnánk azt az igen csúnya példát, hogy az egyik megyei könyvtárunknak „A béke védelmében” című bibliográfiájában előkelő helyen díszleg Clausewitznek, a porosz háborúelmélet klasszikusának *A háborúról* című munkája. Itt nyilvánvaló a felfogás teljes csődje. Az esetek többségében azonban nem ilyen egyszerű a dolog. Az utóbbi időben magam is foglalkoztam bibliográfia-készítéssel, vagy készült bibliográfia átnézésével. S rá kellett jönnöm, milyen nehéz úgy bibliográfiát készíteni, hogy a bibliográfus valóban első forrásból dolgozzék. Azt szoktuk mondani, hogy ki készítsen bibliográfiákat, ha nem a könyvtáros? Ki tudja a könyveket a bibliográfus rendelkezésére bocsátani, ha nem a könyvtár, a bibliográfiai munka természetszerű műhelye?! Am valóban műhely a könyvtár? Van-e egyáltalán ilyen ajánló bibliográfiai műhelyünk?

Szerintem nincs. Állítom: van olyan téma, amelyről a házikönyvtáram alapján jobb bibliográfiát tudnék készíteni, mint a leggazdagabb magyar könyvtárban. (Kérdezzünk meg néhány irodalmárt, írot, ugyanezt mondják.) Ugyanis bizonyos — szűkebb — témákban kerek gyűjteményem van, melynek könyvei

egy helyen, együtt találhatók. Ezeket egy időben és hiánytalanul áttekinthetem, kézbevehetem, összehasonlíthatom, mérleget tehetek a rokontárgyúakat, dönthetek bibliográfiai felvételükről vagy mellőzésükről.

De hol van az a magyar közkönyvtár, ahol egyszerre és közvetlenül áttekinthető egy-egy téma irodalma? A kézbevétele és az egyidejű átnézést a közművelődési könyvtárakban lehetetlenné teszi, hogy épp a legjobb művek soha sincsenek benn. A nagy tudományos könyvtárakban ugyancsak hiányzik a polcokról a könyvek egy része, ráadásul a méret szerinti raktározás eleve csak a katalógusra utalja a bibliográfia készítőjét. Próbáljon meg valaki 40—50 könyvet egyszerre kihozatni a nagykönyvtárak raktáraiból, hogy teljesen áttekinthesse témájának egész irodalmát! Azt hiszem, hamarosan le fogják szoktatni aggályos alaposágáról.

De ha a könyvtárakban nem, talán mást is van olyan gyűjteményünk, mely a magyar könyvtermés javát áttekinthetően és viszonylagos teljességében tartalmazza? Az Állami Könyvterjesztő Vállalat készíti a magyar könyvtermést évenként összegező, jól használható „Általános könyvjegyzék”et. Azt gondolhatnánk, hogy az összeállítás alapját képező könyvanyag az ÁKV bibliográfiai osztályán együtt marad. Tavaly megkérdeztem a propaganda osztály vezetőjét: ha el tudnánk érni, hogy a televízió hajlandó legyen bizonyos műsoraihoz néhány könyv bemutatásából és rövid ismertetéséből álló kis „televíziós bibliográfiákat” közvetíteni, hiánytalanul rendelkezésére tudnánk-e bocsátani a szükséges, fényképezésre alkalmas, jó állapotban levő könyvanyagot. Ezt mondta: nem, mivel nincs együtt náluk sem a legjobb magyar könyvtermést reprezentáló könyvanyag! A Könyvtártudományi és Módszertani Központ elődjének, az OSZK módszertani kabinetjének kb. 1954-ig volt egy, az 1945 utáni könyvtermést majdnem hiánytalanul, az 1945 előtti könyvtermés legjavát pedig válogatva tartalmazó, prezens jellegű gyűjteménye, az ún. hálózati tükör. Ezt a nagyszerű gyűjteményt, amelynek igazán csak most vennék hasznát, helyiség hiányában felszámolták! Hogy mit jelent az így keletkezett hiány épp a KMK szempontjából, egyetlen példával illusztrálom: a KMK összevont törzanyagjegyzékein kívül az utóbbi időben közreadta a különböző könyvtártípusok tájékoztató munkájához nélkülözhetetlen kézi- és segédkönyvtári könyvek alapjegyzékét, és évek óta szeretné kiadni a könyvtárak különböző irodalmi és szakirodalmi állománycsoportjainak standard-jegyzékeit is, mert az

ilyenek nélkülözhetetlenek mind az állományfejlesztés, mind az állományrendezés, mind az olvasószolgálat szempontjából. Ezeknek a jegyzékeknek a megjelentetése azonban tartósan várat magára. Meggyőződésem, hogy a késés oka ugyancsak a műhely hiánya, egy korszerű, folyamatosan fejlesztett (gyarapított és az elavult művek tekintetében rendszeresen apasztott), prezens, a könyvtárosok és más érdeklődő szakemberek (irodalmárok, esztéták, kritikusok, újságírók stb.) számára is hozzáférhető, a magyar könyvtermés közérdekű részének teljes áttekintését, keresztmetszetét nyújtó gyűjtemény hiánya.

Hangsúlyozom, hogy nem könyvműzeumra gondolok, hanem élő könyvgyűjteményre. Tudomásom szerint több népi demokratikus államban vannak ilyen, tanulmányozási, kutatási célokra szolgáló könyvgyűjtemények. Különösen a gyermekkönyvekkel kapcsolatban halottam ilyenekről (ezek könyvműzeum jellegűek), sőt egyet, a varsói városi könyvtár gyermekkönyv-gyűjteményét magam is láttam. Az itteni anyag nem kölcsönözhető, és nem a gyermekolvasóknak, hanem a gyermekirodalommal foglalkozóknak (pedagógusok, írók, kritikusok) használatára való.

Tudomásom szerint az Országos Széchényi Könyvtár várbeli épületében olyan részleg felállítását tervezi, amely a friss magyar könyvtermés áttekintését nyújtaná egy bizonyos időegységen belül („A hónap könyvei”). Ezt az állandó kiállítást, könyvbemutatót lehetne összekapcsolni a magyar könyvtermés keresztmetszetét tükröző állandó, prezens gyűjteménnyel, melybe belekerülnének aztán A hónap könyvei c. kiállítás könyvei (a tankönyvek, különlenyomatok és bizonyos, meghatározott egyéb kiadványok kivételével) is a kiállítás anyagának kicserélése után. A könyvek szakrendi, jó analitikus katalógusokkal feltárt állományrészleget alkotnának a nemzeti könyvtárban. Ez lenne az országos bibliográfia-készítés műhelye, mely lehetővé tenné hogy ne csak könyvtárosok, bibliográfusok, hanem esetenként egy-egy ismeretág legjobb szakemberei is tevékenyen bekapcsolódjanak az olvasószolgálati és állományrendező munkát segítő ajánló bibliográfiák, állományi alapkatalógusok, mintakatalógusok kiadásába.

A gyűjtemény mellett kis gyorsmásoló laboratóriumot is fel lehetne állítani a televízió, a sajtó, kiállítások, eseménynaptárak és bibliográfiák számára szükséges illusztrációk, ábrák fényképezésére, hisz a gyűjtemény példányainál jobb állapotban levő könyveket nem

igen tud produkálni más könyvtár vagy szerv.

Az Országos Széchényi Könyvtár várbeli elhelyezkedéséig azonban még legalább három év eltelik. Addig is a Kiadói Főigazgatóság új propaganda apparátusának kellene felállítania az említett gyűjteményt, hogy legalább a leg-

fontosabb bibliográfiák készítői és saját propagandaapparátusának munkatársai sürgősen megkezdhesék használatát.

Ha ezt sikerül elérni, valóban számíthatunk az ajánló bibliográfiai, az állományrendezési és az olvasószolgálati (propaganda) munka igazi, tartós fellendülésére.

Gerő Gyula

KITÜNTETÉSEK

Az Alkotmány ünnepe alkalmából a Népköztársaság Elnöki Tanácsa *Kirschner Mártonnak*, a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár igazgatójának, *Martsa Alajosnak*, az Esztergomi Városi Könyvtár vezetőjének a MUNKA ERDEMREND ezüst fokozatát, *Csikós József* tanár, tiszteletdíjas könyvtárosnak (Tiszabercel) a MUNKA ERDEMREND BRONZ fokozatát;

a művelődésügyi miniszter *Bábel Ernőné* községi könyvtárosnak (Nagymányok), *Dr. Csongor Endrénének*, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatójának, *Dr. Faragó Lászlónak*, a KMK osztályvezető helyettesének, *Fodor Magdolnának*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének, *Fogarasi Jenőnek*, a budapesti Teherautó-javító Vállalat tiszteletdíjas könyvtárosának, *Frey Tamásnének*, az Országos Pedagógiai Könyvtár csoportvezetőjének, *Galgóczi Jenőnek*, a Békés megyei SZMT Központi Könyvtár vezetőjének, *György Józsefnek*, az MTA Könyvtára osztályvezetőjének, *Hont Péternének*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársának, *dr. Jakabffy Imrénének*, az Iparművészeti Múzeum könyvtárosának, *Kapui Ferencnek*, a Kapuvári Járási Könyvtár igazgatójának, *Kerényi Jenőnének*, a Magyar Nemzeti Galéria könyvtárosának, *Kóbor János* zalaegerszegi őrnagynak (könyvtárpítésért), *Kovács Zoltánnak*, az OPK osztályvezető helyettesének, *Ormos Gerő* írónak, a Hazafias Népfront Fejér megyei társadalmi munkatársának, *Rátkai Istvánnak*, a Füzesabonyi Járási Könyvtár igazgatójának, *Reguli Ernőnének*, a Szegedi Városi Somogyi Könyvtár csoportvezetőjének, *Rigó Rezsőnek*, a Bács-Kiskun megyei művelődési autó könyvtárosának, *Soltész Zoltánnak*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének, *Szente Ferencnek*, a KMK csoportvezetőjének, *Tittl Ferencnének*, a Csepel Vas- és Fémmű könyvtári csoportvezetőjének, *Tóth Gyulának*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesének, *Tőkés Lászlónak*, az MTA könyvtára osztályvezető helyettesének, *dr. Vida Zoltánnak*, a Központi Statisztikai Hivatal főkönyvtárosának, *Vizi Lászlónak*, a Körmentdi Járási Könyvtár igazgatójának, *Zachar Lászlónak*, a Salgótarjáni Járási Könyvtár igazgatójának, *Zákány Imrénének*, a székesfehérvári Pamuttextilművek társadalmi könyvtárosának a SZOCIALIST KULTÚRÁÉRT jelvényt adományozta;

dr. Balás Annának, a Természettudományi Múzeum könyvtárosának, *Beck Lajosnak*, az OSZK könyvtárosának, *Berlász Ploskának*, az OPK könyvtárosának, *Bese Lajosnének*, a KSH könyvtárosának, *Cserhádi Jánosnak*, a diósgyőri Lenin Kohászati Művek könyvtárvezetőjének, *Hajnal Tibornak*, az Ajkai Erdőmű tiszteletdíjas könyvtárosának, *Hegedűs Miklósnak*, a körmentdi Ladaipari Vállalat könyvtárosának, *Horváth Lászlónak*, az OPK főkönyvtárosának, *Huray Imrénének*, az Észak-Dunántúli Áramszolgáltató Vállalat esztergomi könyvtárosának, *Kárász Józsefnek*, a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár csoportvezetőjének, *dr. Molnár Árpádnak*, a Budapesti I. ker. Tanács könyvtári albizottsága vezetőjének, *Orosz Jenőnének*, a Természettudományi Múzeum könyvtárosának, *Palotás Ádám*, békéscsabai iskolai könyvtárosnak, *Pintér Tibornak*, a veszprémi irodalmi színpad vezetőjének, *Pótor Lajosnak*, a FSZEK csoportvezetőjének, *Ratocska Györgyné* nyíradonyi könyvtárosnak, *Szilágyi Béla* pécsi iskolai könyvtári felügyelőnek, *dr. Szilágyi Györgynek*, az OSZK főkönyvtárosának, *Ulveczky Józsefné* püspökladányi járási könyvtárosnak, *Zoványi Ernőné* győri megyei könyvtárosnak, *Zubonyai Istvánnak*, a FSZEK főelőadójának MINISZTERI DICSEŐRŐ OKLEVELET;

Fadgyas Istvánnak, a FSZEK raktárvezetőjének, *dr. Vermes Lászlónak*, az OSZK sokszorosító üzem vezetőjének KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetését adományozott.

A művelődésügyi miniszter a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban végzett munkájuk elismeréséül *Kordos Lászlónak*, a Miskolci Városi Könyvtár igazgatójának és *Urbán Lászlónak*, a Sárvári Járási Könyvtár igazgatójának a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetését adományozta.

Kiváló népművelők

BARABÁSI REZSŐ

Munkáját jól ismerik lapunk olvasói. Nemcsak a közművelődési könyvtárhálózat megeremtésében, a könyvtáros oktatás megalapozásában vállalt igen fontos szerepet, hanem folyóiratunk létrehozásának is egyik kezdeményezője volt. 1956 után újjá-

szervezte a Gorkij Könyvtárt, berendezésével és új munkamódszereivel példát mutatva a korszerű eljárások alkalmazására. Elmélyülten tanulmányozza az új könyvtári technika gazdaságos alkalmazásának lehetőségeit, s kezdeményezései nyomán biztató eredmények keletkeznek. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ vezetőjeként erőteljesen szorgalmazza a könyvtárak fejlesztésének megalapozott tervezését.

FODOR JÚLIA

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Bogács községben tiszteletdíjas községi könyvtárosként működik. Mint tanítónő már korábban elnyerte az oktatásügy kiváló dolgozója kitüntetését, s példamutató munkát végez a lakosság olvasóvá nevelése érdekében is. A mezőgazdasági szakirodalom olvasztatására nagy gondot fordít. Kezdeményezői a szomszédos községekben is követésre találtak.

tette a város egyik művelődési központjává a járási könyvtárat.

KEPES ÁGNES

Gyakorlati munkájával és szakirodalmi tevékenységével régóta kezdeményező szerepet visz a közművelődési könyvtárak gyermekkönyvtári szolgáltatásainak kifejlesztésében. Mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Liszt Ferenc téri gyermekkönyvtárának

vezetője, a főváros első korszerű gyermekkönyvtárát rendkívül népszerűvé tette nemcsak a gyermekolvasók, hanem az ország gyermekkönyvtárosainak körében is, akiknek érdeklődésére készséggel bocsátja rendelkezésre gazdag tapasztalatait.

JELENCSEK SÁNDOR

vezetője, a főváros első korszerű gyermekkönyvtárát rendkívül népszerűvé tette nemcsak a gyermekolvasók, hanem az ország gyermekkönyvtárosainak körében is, akiknek érdeklődésére készséggel bocsátja rendelkezésre gazdag tapasztalatait.

LIPTÁK PÁL

A közművelődési könyvtárügy régi munkása. Mint a Veszprém megyei könyvtár munkatársa eredményesen irányította a könyvtárosok képzését, továbbképzését. Pápán pedig gazdag népművelési tevékenység kibontakoztatásával

Tevékenységét lapunk olvasói előtt nem kell különösképpen méltatni. Munkájának eredményeiről beszélnek a Békés megyei könyvtárak, amelyeknek izléses és célszerű berendezését gyakran megcsodálják, korszerű működéséből pedig gazdag tapasztalato-

kat szűrhetnek le azok a könyvtárosok, akik az egész ország területéről sűrűn keresik fel Békés megyét. Lipták Pál nem pihent meg az 1954-ben elnyert Kossuth-díj babérajain, hanem újabb és újabb kezdeményezésekkel lepte meg a könyvtári közvéleményt. A más megyékben épülő könyvtárak tervezéséhez és berendezéséhez is sok személyes segítséget nyújtott.

MÁJÉR SÁNDOR

A Fonyódi Járási Könyvtár igazgatójaként kiváló eredményeket ért el a já-

rás lakosságának olvasóvá nevelése terén. 14 új könyvtárat szervezett, az olvasók számát 3,5 ezerről 8,5 ezerre emelte, a könyvtári munkát eredményesen kapcsolta össze az ismeretterjesztéssel. Ezen felül társadalmi bázist épített ki a könyvtár körül, és a könyvtár problémáival hatásosan megismertette a közvéleményt. A tanács tevékeny támogatásán kívül ez is hozzájárult ahhoz, hogy sok társadalmi mun-

kával, rövid idő alatt új, korszerű járási könyvtárat építhettek Fonyódon.

PÁVÓ FERENC

Tíz éve végzi a szegedi Kenderfonógyárban a szak-szervezeti könyvtárosi munkát. Az üzemi művelődési bizottság munkáját azzal teszi hathatósabbá, hogy eredményes könyvtári nevelőmunkával megalapozza a népművelési tevékenység többi ágának kifejlesztését is. Állandó, tevékeny munkása Szeged város művelődési életének.

ESEMÉNYNAPTÁRI különszámot ad ki a KMK, a Népművelési Intézet és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat a közeljövőben. A felszabadulásunk 20. évfordulójára készült 10 íves kiadvány módszertani útmutatót, valamint előadás témavázlatokat, irodalmi műsorterveket, annotált könyvjegyzéket, filmismertetésekkel, kiállítási segédanyagot tartalmaz, és közli a Magyar Távírat Iroda fotóosztályától megrendelhető felszabadulási fényképanyag jegyzékét is. A kb. 40 oldalas melléklet 1944—45-ös dokumentumok (plakátok, röpcédulák, újságrészletek stb.) hasonmásait tartalmazza.

Az Eseménynaptári ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag 1964/4. száma tájékoztatást közöl Madách Imre halálának 100., Lermontov születésének 150., Toulouse—Lautrec születésének 100., Zrínyi Miklós halálának 300., Herman Ottó halálának 50. és Radnóti Miklós halálának 20. évfordulójáról. A tárgyköri kiállítási javaslatok között — a Herman Ottó bibliográfiához kapcsolódó — természetudományos anyagot is közöl; „1944 őszének magyar mártírjai” címmel pedig többek között Tartsay Vilmosról, Kulich Gyuláról, Bajcsy-Zsilinszky Endréről és Steinmetz Miklósról emlékezik meg. A kiadvány a módszertani útmutatások között ad tájékoztatót a tv-műsorokhoz kapcsolódó irodalom népszerűsítéséről és kiállítási feliratot „A televízió műsorához ajánljuk” címmel.

Az 1965. évre a régi előfizetőknek nem szükséges újból megrendelni az Eseménynaptárt, mert ezt részükre a KMK folyamatosan küldi. Az 1965-re szóló előfizetési díj 40 forint lesz. Akik régebbi rendelésüket lemondják, közölgék 1964. november 1-ig a KMK Sokszorosító Üzemével (Budapest, VIII., Múzeum u. 3.) Az új megrendeléseket ugyanígy lehet bejelenteni. (P)

Javaslat célszerűbb leltári nyilvántartásra

Többször fölmerült már a leltárnapló előírt rendszerének elavult és — ebben a formában — fölösleges volta a KMK-nál is, a „Könyvtáros” hasábjain is. Gyakorlati tapasztalataink alapján szeretnénk a következő megoldás előírását javasolni.

A könyvkártyákat könyvtárunkban nem a könyvbent, tasakban tartjuk (ha az elszakad, kieshet), hanem dobozban, a leltári szám numerus currens szerint. Ez így leltári katalógust képez, amelyből bármikor megállapítható, hogy a keresett könyv bent van-e és ha nem, akkor kinél található. Tartalmában a leltárnaplótól abban különbözik, hogy bibliográfiai adatai — a katalóguskarton másolata lévén — részletesebbek, egyébként pedig a beszerzés időpontja, forrása és a könyv ára hiányzik róla.

Emellett a leltárnaplóban a tárgyrovat fölösleges. Elég lenne a keltezés, leltári szám, darabszám, beszerzési forrás, ár (egységár is!) és jegyzetrovatot, mert a könyvkártyából a leltári szám alapján minden egyéb — pontosabban is — kiderül. Ehelyett bevezethetők lennének főként statisztikai célra rovatok, melyek nyelvi földrajzi (esetleg csak belföldi, népi demokratikus, tőkés), továbbá kiadványfajta (évkönyv, broszúra stb.) vagy egyéb szempontból tárnák fel az anyagot.

Ez a megoldás a szabványos leltárnyomtatvány helyett, amely szakkönyvtárak számára amúgyis szűk és kevés rovatot tartalmaz, úgy gondoljuk, komoly munkamegtakarítással hasznosabb célokra szabadítaná fel a könyvtárosok munkaidejét.

Bányai Mária
orvosi könyvtáros

A tanulóifjúság bekapcsolása a könyvtáros munkájába

A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a könyvszerető, sokat olvasó emberek már jóformán a betűk megismerése után elkezdtek az olvasását. A nagyok közül elég, ha csak Arany Jánost vagy Gorkijt említem.

Ennek tudatában, miután iskolánkban fiókkönyvtárat létesítettek, szoltam több felső tagozatos tanulónak, hogy szívesen látom az esti, télen a délutáni órákban az egyik tanteremünkben elhelyezett könyvtárban. Arra számítottam, hogy segítenek nekem a könyvek rendezésében, különböző s már rájuk is bízhatom adminisztrációs munkák végzésében, sőt a használtabb könyvek összefűzésében, a firkálások eltüntetésében. Többen jöttek, mint azt előre vártam.

Mindenkinek akad munkája, látni és tennivalója. Könyvtárunkban hetenként egy alkalommal van kölcsönzés, és a következő napon kerül sor a tanulóifjúsággal való könyvtári foglalkozásra. Az első alkalomkor kiszedtük a szekrényből a könyveket, mindenki előtt volt egy csomó, nézegette a címeteket, a képeket, egyesek elolvasták a könyv borítóján levő ismertetést, mások egy egy mesét, vagy elbeszélést. Volt, aki előre „kiszemelte”, sőt fel is írta, hogy majd melyik könyvet fogja mielőbb elolvasni, másik meg azt mondotta: „Ezt a könyvet már régen szerettem volna edesapám elolvasni, mennyire fog örülni, ha megmondom neki, hogy megvan a könyvtárunkban!” Egyszóval az első foglalkozások ilyen „ismerkedő” jellegűek voltak. Később előre megszabtuk a feladatokat, hogy mit is fogunk csinálni. Így került sor a szakszerű elrendezésre, a használtabb könyvek kiválogatására és „rendbehozására”, bizonyos adminisztrációs munkák végzésére. Mindig ellenőriztem és ellenőrzöm tevékenységüket, s értékelem is egy-egy biztató, elismerő mondattal vagy szóval munkájukat. Az is elfordul, hogy nincs különösebb munka, csak a könyvtári nap, a kölcsönzés utáni rendezgetés, hogy könyvtárunkban a bent maradt könyvek úgy álljanak, mint a katonák. Ilyenkor, a rendezés után irányításommal 1—1 könyvet értékelünk, vagy egy-egy újabb, könyvet bemutatok, felhívom rá a tanulók figyelmét.

Miért tartom előnyösnek a tanuló ifjúság leírt módon történő bekapcsolódását a könyvtári munkába?

1. Látják, hogy a nevelő milyen ügybuzgalommal és odaadással tölti idejének egy részét könyvek között, milyen nagyra értékeli az irodalmat. Márpedig a példa jó nevelési eszköz, amit sokan követnek.

2. Minél több tanulónak van módja, minél több mű megismerésére.

3. A könyvek iránti érdeklődés a tanuló szabadidejét a leghasznosabban tölti ki.

4. Szinte játszi könnyedséggel ismeri meg a múlt és a jelen legkiválóbb íróit, bölcsőit és azok műveit.

5. Azzal, hogy részt vesz könyvek javításában, rendbentartásában, nemcsak hozzászokik a könyvek megbecsüléséhez, de esztétikai érzéke is finomul, kezűgyessége fejlődik, s fejlődik erkölcsi érzéke: a közvagyon megbecsülése.

6. A könyvtárban végzett munkájáról feltétlenül beszámol másoknak is, s ezzel a propagandista szerepét is betölti.

7. Mivel a szokás lassan természetté alakul: természetévé válik a könyvekkel való törődés — talán egy egész életre.

8. Önkéntelenül is nemes versenyt alakít ki az, hogy ki olvas többet. Aki pedig olvas: az tud is.

9. Ráneveli a tanulót a rendszeres olvasásra, ami a továbbképzés legbiztosabb segítője.

10. Megtalálja a könyvben a szórakozás legnemesebb és leghasznosabb módját.

Megjegyzem még, hogy minden esztendőben a legszorgalmasabban tevékenykedő tanulót a tanévzáró ünnepélyen könyv, vagy díszoklevél adományozásával tüntetjük ki példamutató könyvtári tevékenységéért.

Albert Antal
ig. tanár, könyvtáros
Nyíregyháza—Nyírjes

Az olvasók tanulmányozása egy szakszervezeti könyvtárban

Az *Állami Biztosító* szakszervezeti könyvtárában 1963 végén kérdőíves felmérést végeztünk olvasóink körében. Aláírást nem kértünk a kérdőíveken, viszont az életkor, foglalkozás, iskolai végzettség és családi állapot megjelölését igen. A kiadott kérdőívek mintegy harmadrészét (77 darabot) kaptuk vissza. Így viszonylag megbízható képet alkothattunk olvasóink igényeiről, kívánságairól. (A felmérés időpontjában 450 beiratkozott olvasónk volt, ennek 75%-a rendszeres olvasó.)

A felmérés három kérdéscsoportot ölel fel: 1. Az olvasók igényei. 2. Egyéb, könyvekkel kapcsolatos kérdések. 3. Általános kulturális kérdések. Összesen 22 kérdést tettünk fel. Az olvasók igényeit 6 kérdés vizsgálta részletesen. A kapott adatok, melyeket a kölcsönzés tapasztalatai teljesen alátámasztanak, nagyjából megegyeznek a Szabó Ervin Könyvtárban végzett közvéleménykutatás eredményeivel.

Az olvasáson kívüli egyéb kulturális tevékenységgel foglalkozó hat kérdés között ilyenek szerepeltek: a televízió és az olvasás kapcsolata rendszeres televíziónézés esetében; az évenkénti színházlátogatások száma; a látott színházi előadások színvonalának vizsgálata stb. Itt legérdekesebb problémának a televízió és az olvasás egymásrahatását tartom. Kérdésem, hogy a televíziónak melyik irányú hatása bizonyul erősebbnek: csökkenti vagy fokozza-e az olvasást?

A könyvekkel, könyvtárunkkal, az olvasással kapcsolatos problémáknak szenteltük a legtöbb helyet, 10 kérdés foglalkozik ezzel a témakörrel.

Igen érdekesek a könyvtár számára azok az adatok, melyek hozzátétőleges képet adnak az olvasott könyvek számáról. Mintegy fele a megkérdezetteknek átlag 3 könyvet olvas el havonta. Érdekes lenne összehasonlítani ezt az adatot más, hasonló körülmények között működő szakszervezeti könyvtárak adataival. Havonta 5—10 kötetet, illetve 10 kötetnél többet, egy-két kivételtől eltekintve, csupán a 27 évesnél idősebbek, különösen pedig az 50 év felettiiek olvasnak. Ez érthető is, mivel a könyvtárunkba járó fiatalok legnagyobb része tanul, és így kevesebb ideje jut olvasásra.

A 77 olvasó közül 10-nek nincsen saját könyvtára. A legtöbbnek azonban kb. 100—300 kötet könyve van. Miután kialakult előttünk egy bizonyos kép az olvasók saját könyvállományának nagyságáról, ebből következtetéseket vonhattunk le: mivel az olvasó saját könyveit is olvashatja, értékes, tartalmas könyvekkel lehet csak állandó olvasónak megtartani. Gyakori jelenség az, hogy az ilyen olvasó időnként ezzel jön a könyvtárba: „saját könyveimet már mind kiolvastam”. A könyvvásárlók többsége főként verseket, útleírásokat, kézikönyveket, gyűjteményes munkákat, és más (többször kézbevehető) könyveket vásárol, egyéb, modern és klasszikus regény iránti igényét igyekszik a könyvtárból kielégíteni.

Hasonló tanulság vonható le a könyvvásárlás mértékének Ft-ban kifejeződő adataiból is. Ne tekintsük tehát úgy az olvasót, mint aki csak a könyvtár jóvoltából olvashat, hiszen a legigényesebb és legjobb könyvtári olvasók évente több száz forintot költenek saját könyvtáruk gyarapítására.

A könyvtári állománygyarapítás szempontjainak is segítséget ad az a kérdés, mely az előfizetéses könyvsorozatokról érdeklődik. „Melyik, jelenleg megjelenő előfizetéses könyvsorozatot kedveli legjobban; fizet-e elő ilyenre?” A *Jókai* sorozat,

illetve a *Világirodalom klasszikusai*-nak régi és új sorozata méltán népszerű. (Egyéb kérdéseink között ilyenek szerepeltek: „Nevezze meg élete 3 legemlékezetesebb olvasmányát; nevezze meg 3—3 legkedvesebb, íróját vagy költőjét a világirodalomból és a magyar irodalomból.” A válaszok szerint Tolsztoj, Hemingway, Victor Hugo, Dickens, Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Petőfi, Ady, a külföldi és magyar klasszikusok a legkedveltebbek. (Az előfizetéses könyvsorozatok kérdéseinek válaszai ezzel nagyjából egybevágóknak.)

Minder könyvtár számára igen fontos annak ismerete, hogy olvasóit mennyire elégti ki állománya. A kérdőívek szerint a 77 olvasó közül 20-an más könyvtárnak is tagjai. Vagyis tudatában kell lennünk annak, hogy könyvtárunk nem képes minden igényt kielégíteni. Erre nem is törekedhet, mivel mind gyűjtőköre, mind anyagi eszközei korlátozottak.

Ismerőseitől, barátaitól a 77 olvasó közül 51 kér kölcsön könyvet. Itt tehát az olvasás irányításának problémája kerül ismét napirendre. Azok ugyanis, akik az erre vonatkozó kérdésre válaszoltak, rendszeres könyvtári olvasók. Tehát még ezeknél sem tekinthető egyedül a könyvtár az olvasmányok beszerzési forrásának. A könyvtáron kívüli források, ismerősök könyvei között gyakran található könyvtári forgalomból kivont, giccses fércmű, illetőleg polgári ideológiát terjesztő, nem szocialista szemléletű mű.

Olvas-e rendszeresen folyóiratokat? — kérdésünkre 19-en „nem”-mel válaszoltak. Ennek több oka lehet (pl. időhiány). Könyvtárunkban helyben olvasásra nincs mód. A *Kortárs* és a *Nagyvilág* című folyóiratokat, melyek járnak könyvtárunknak, úgy kölcsönözzük, mint a könyveket. A kérdőíveken megjelölték az olvasók azokat a folyóiratokat is, melyeket szívesen kölcsönöznének ki tőlünk. Legfontosabb ezek közül az *Új Írás* lenne. Remélhetőleg kérésüket nemsokára teljesíteni tudjuk, sajnos a többi kérés kielégítésére nincs lehetőség annál is inkább, mivel az igények elég szerteágazóak, és ezért némely folyóirat csupán csekély érdeklődésre tarthatna számot.

„Az említett 3 könyv (melyeket utoljára kölcsönzött) kiválasztásában mi befolyásolta” szövegű kérdés válaszai igen érdekes adatokat tárnak fel. A könyv-kiválasztás indítékai közt ezek szerint első helyen a könyvtáros ajánló munkája áll. Ez nagy felelősséget ró ránk, hiszen itt nyilvánulhat meg legközvetlenebbül a könyvtár és a könyvtáros nevelő tevékenysége. Nem mindegy, mikor milyen szintű, értékű könyvet adunk valakinek a kezébe. A helyes irányítás sok olvasót juttathat el az értékes irodalomhoz.

A gyakran keresett, s épp ezért nehezen található művek kölcsönzése állandó gondot okoz nekünk. Ezen csak a nagyobb példányszámú beszerzés segíthet. A baráti, munkatársi könyvajánlás gyakori eset, a könyvtári munka ezt még jobban megmutatja nálunk, mint pl. a Szabó Ervin fiókokban. Nálunk gyakran jönnek egyszerre ketten, s egyikük kartonjáról mindjárt átvezetjük a könyvet a másikéra. A könyvek kiválasztásában a 77-ből 9-en jelölték meg a film, színdarab, TV-játék hatására történő kölcsönzést.

A 18—26 évesek nem a könyvtáros ajánlását jelölték meg elsősorban, hanem náluk legjobban a baráti, munkatárs befolyása érvényesül. A sajtóban való ismeretetés hatására történő könyvválasztás a legidősebbek, az 50 év felettiiek csoportjában tapasztalható leginkább. Az általános iskolát végzetek körében szintén a baráti ajánlás a legjellemzőbb. A sajtóbeli kritikára, ismertetésekre az egyetemi végzettségűek támaszkodnak legjobban.

„Olvassák-e a kölcsönzött könyveket családtagjai is?” Erre a kérdésre 77 olvasó közül 52 válaszol igennel. Ez olyan tény, melyre okvetlenül tekintettel kell lenniök a könyvtárosoknak és a közvéleménykutatás eredményeit feldolgozó szakembereknek egyaránt. Ez az adat megmutatja azt a többletet, ami a beiratkozási kartonokon kívül esik, amit már nem tudunk regisztrálni. A könyvtár hatósugara, olvasótáborra kiterjed a családtagokra is. Nem szabad tehát az olvasók számát a beiratkozási napló hivatalos adatainak alapján megítélni. A beiratkozás nélküli olvasók számára pedig új propaganda módszereket kell kitalálni. Mi például félévenként sokszorosított gyarapodási jegyzéket adunk ki, mely műfajok szerint közli új szerzeményeinket. Minden olvasónk kap ilyen.

Bár a felmérésből csak néhány fontosabb adatot és összefüggést ragadtam ki, bizonyára ez is érzékelteti, milyen fontos a könyvtár olvasótáborra és dolgozói számára egyaránt, hogy időnként ilyen felméréseket végezzünk. Nap munkánkhoz használható képet kaptunk az olvasási igényekről, valamint az általános művelődési vonatkozásokról is. Az adatokat és összefüggéseket úgy igyekszünk felhasználni, hogy olvasóinknak a könyvtárral szemben egyre fokozódó igényeit minél magasabb színvonalon elégíthessük ki.

Gondos Katalin

Új könyvtárak Somogyban

Az idei alkotmánynap ünnepségek középpontjában Somogy megyében a könyvtáratvitások álltak. A társadalom érdeklődésének homlokterébe méltán került a könyvtárügy, hisz oly rangos új létesítmények felavatására került sor, amelyek nemcsak a megye, hanem az ország kulturális életének is büszkeségei. A *Kaposvári Megyei Könyvtár* építkezését élénk figyelemmel kísérte a könyvtáros társadalom, mert ez volt az első megyei könyvtárunk, amelynek tervezésénél sikerült teljes mértékben megvalósítani a korszerű szabadpolcos térkialakítást, és logikus kapcsolatba lehetett hozni egymással az egyes könyvtári funkcióknak megfelelő részlegeket, helyiségeket. A felavatásra az egész országból összegyűlt könyvtárosok tetszését valóban megnyerte az ország első, igazán nagy méretű szabadpolcos terének áttekinthetősége, a különböző feladatok szerinti, jól sikerült tagolása, általában az épület alaprajzának funkcionális tisztasága. Kritikai megjegyzéseik a berendezésre vonatkoztak: a bútorzat szakszerűsége, a hangulatosság és az otthonosság tekintetében a belsőépítész nem használta ki az épület nagyszerű lehetőségeit. Különösen a gyermekkönyvtár marad el ilyen tekintetben legszebb gyermekkönyvtárainktól. (A Kaposvári Megyei Könyvtár épületét *Kellner Béla, Sallai István és Tombor Tibor* részletesen bemutatta lapunk 1962. évi februári számában, ezért most az aprólékos leírás helyett fényképek közlünk az új könyvtárról.)

Az aug. 19-én felavatott *Fonyódi Járási Könyvtárban* az otthonosság és színesség tette a legnagyobb hatást a szemlélőre. A tanácsi rezsiben és sok társadalmi munkával készült épület jogosan sorolható *legszebb járási könyvtáraink* (Kalocsa, Gyula, Edelény, Sátoraljaújhely, Vác) közé. A kétszintes épületben kapott helyet a TIT járási klubja is, ami azt bizonyítja, hogy a járás vezetői a fürdőhely kulturális centrumának szerepét szánták az új könyvtárnak. A harmadik könyvtárat *Balatonfenyvesen* avatták fel az alkotmányünnep tiszteletére: Balatonfenyvesen az új és igen szépen berendezett tanácsház épületében nemcsak a tanács kapott otthont, hanem a kultúra is, mert az igazgatási helyiségekhez klubkönyvtár csatlakozik, amelyet az összejövetelek, ünnepélyek, kisebb műsorok megrendezésére alkalmas terem közvetlen szomszédságában rendeztek be. Olcsó és jó megoldás ez, alkalmas a követésre.

A könyvtáratvitásokon megjelentek a megye és járás vezetői: a Kaposvári Megyei Könyvtárat *Illés Dezső*, az MSZMP megyei titkára, a Fonyódi Járási Könyvtárat *dr. Bagó Gyula*, a járási tanács elnöke, a Balatonfenyvesi Községi Könyvtárat pedig *Rigó Lajos*, a járási tanács elnökhelyettese avatta fel. Az avatások megszervezése mintaszerű, a vendégek fogadtatása rendkívül szívélyes volt. A könyvtárosok ünnepe így vált megyei ünneppé, és a megjelent könyvtárosok legfőbb tanulságul azt vihették magukkal, hogyan lehet és kell a *könyvtárak ünnepei révén növelni hivatásuk* — s ezáltal az egész népművelés — megbecsülését, hozzájárulni rangemelkedéséhez.

Kérdések — felek

V. F. KÖZSÉGI KÖNYVTÁROS KÉRDEZI:

Miért nem számítják be a községi könyvtárosok tiszteletdíját a nyugdíjba?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

Nyugdíj szabályaink (1958. évi 40. sz. törvényerejű rendelet és a módosító jogszabályok: az 1962. évi 12. sz. tvr., az 1963. évi 10. sz. tvr.) abból indulnak ki, hogy a nyugdíj csak a munkaviszony alapján jár. A munkaviszonynak pedig egyik, de nélkülözhetetlen eleme a munkabér fizetése. Munkabér az olyan szolgáltatás, amely a munkaviszony alapján jár, társadalombiztosításra jogosít, utána a járulékot fizetik. A tiszteletdíj ezzel szemben más jellegű. A tiszteletdíjas megbíztatás után jövedelemadó fizetendő, társadalombiztosítási járulékot nem fizet a dolgozó, nem kerül beírásra a munkakönyvbe, nem adja meg a fegyelmi felelősségrevonás lehetőségét stb.

A Legfelsőbb Bíróság egy konkrét törvényességi óvás alapján (P. törv. IV. 21.270/1961/8. sz.) hangsúlyozta annak jelentőségét, hogy a betegségi biztosítás csak arra a munkaviszonyban álló munkavállalóra terjed ki, aki munkabérért végez munkát, nyugdíját pedig csak az kap, aki munkaviszonyában betegségi biztosításban részesült.

A sárkeresztúri cigánytelep könyvtárában

A telep házai jókora lapályos tér mellett sorakoznak. Kerítés sehol, a viskók szinte egymás hegyén-hátán épültek, akad közöttük külsőre elég takaros, de olyan is, amelynek tetőgerendái félig meztelenül, feketén meredeznek a mennybolt szürke háttére előtt. Beomlott nádtetőjét kiverte a moha, ahol megszakadt a nád kötése, kócos a házgerinc, akárcsak a fésületlen, makacshajú gyerek üstöke.

A telep Sárkeresztúr határában fekszik, tizenegy kilométerre Sárbogárdtól, s huszonnégyre Székesfehérvártól. A jól épített műútról párméteres kövezett lejáró vezet ide, szembe a tér végén rangosabb házakat látunk, első pillanatban úgy tűnik, hogy az már a „rendes” falu, mert nagyok, takarosak a házak. Am csakhamar kiderül, hogy ezekben is cigányok laknak, s mindjárt a szemben állóban megtaláljuk a telep 300 kötetes szabadpolcos „kihelyezett” könyvtárát.

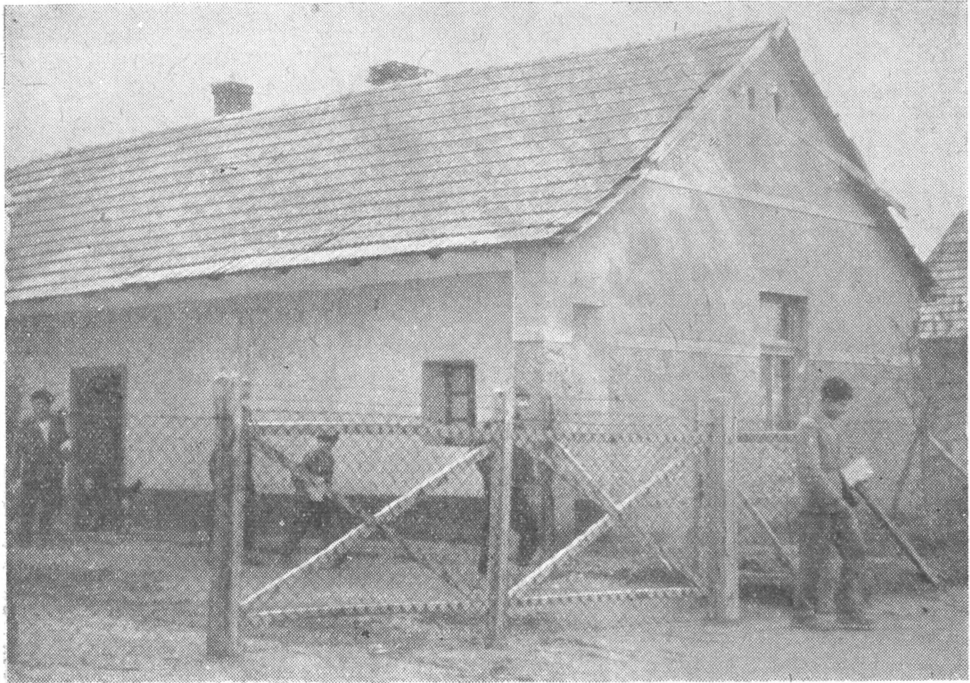
Korábban távolról-közelről elég sok cigánytanyát láttam, sokat olvastam, hallottam arról, hogyan próbálták, s próbálják a cigányságot beilleszteni a dolgozók társadalmába. Tudok arról is, hogy ezt a kérdést mindenütt igyekeznek vég-

letesen megoldani, sőt arról is bőven hallottam, hogy egyes helyeken a cigányság bizonyos rétegei elhagyták már őseik primitív életformáját, szakmát tanulnak, gyárakban, üzemekben dolgoznak, sőt jól megállják a helyüket a mezőgazdaságban is.

Most tehát nem valami korszakalkotó fölfedezést akarok tenni, csupán egy Fejér megyei cigánytelep mai szociális, kulturális helyzetét szeretném megmutatni, méghozzá a telep kis könyvtárának néhány olvasóját megszólaltatva.

Ha tudták volna, hogy jövünk, azt hittük volna, hogy a ház tornácát Tóthék a látogatók kedvéért hozták rendbe ennyire. Mert ez a döngölt föld nemcsak tiszta, hanem sárgás színű festést is kapott. Az udvar pontosan olyan, mint a jól gondozott parasztházak udvara. Tiszta ez a ház kívül, kőporos vakolattal fedték, utcai ablaka is elég nagy.

Jónéhány esztendővel ezelőtt meglátogattam egy nyugat-dunántúli nagyközség cigánytanyáját. A vajda lányának lakodalmá volt éppen. A délutáni órákban nagy kondérokban főzték az ünnepi vacsorát, betessékeltek a lakásba, hogy

Ebben a házban működik a könyvtár

megmutassák a menyasszonyt, s a szépen egybegyűjtött möringot. Az a lakás szűk volt, bútorzat kevés állt benne, éktelen bűzők terjengtek a levegőben, s a kínálásra, hogy foglalják helyet, megborzongtam.

Ezeknek a Tóthéknak szobája — a másíkról, a könyvtáros leány takaros hálószobájáról nem is beszélve — tiszta, rendes. Két ágy, jó magasra rakva, tehát van itt bőven tollaspárna. Az egyik ágy előtt asztal áll, rendes terítővel letakarva. Parasztház használati szobája se lehet külön.

A ház asszonya, özvegy Tóthné belépésünk pillanatában karjára veszi a földről öccse, Kovács Jóska leánykáját, mert a kicsi görbiti a száját, fél az idegenektől. Tóthné negyvenegynéhány éves, testes asszony, a férje negyvenötben pusztult el. Mosolyog és azonnal helytel kinnál, mintha mindennapos lenne nála a pantallós vendég. De nagyon barátságosak a többiek is, akik éppen rokon látogatáson tartózkodnak a szobában.

A barátkozás első pillanatában kiderül, hogy a házban senki sem dohányzik, hamutartót sem tudnak elénk tenni. A családi-rokon kapcsolatok tisztázása után elsőnek Katicával, a könyvtárossal beszélgetünk. Előhozza a könyvtári kartonokat, s ezekből megállapíthatjuk, hogy a kis könyvtárnak pontosan ötvenegy szabályszerűen beiratkozott olvasója van, a telepen körülbelül négyszázan laknak. Igen figyelemre méltó ez az eredmény, hiszen van község az országban, ahol a tíz százalékot sem éri el az olvasók száma! De ez még nem is minden. Mert a könyveket nemcsak azok olvasják, akik hazaviszik, hanem vasárnap-tól-vasárnapig bejárják a szomszédságot, ami ugyan a könyvtári szabályzatok szerint hiba, de itt a művelődési forradalom eredménye.

Tóth Katica elvégezte a nyolc általánost, könyvekkel a községi könyvtár vezetője látja el, mindig megkapja tőle, amire szüksége van. Legjobban a mesés-könyveket keresik, azonban a műfajok különválasztása tekintetében jóformán teljes a bizonytalanság. Mert ők mesének minősítik az „Ifjú gárdá”-t, az „Egri csillagok”-at, Móra regényeit, sőt a „Három testőr”-t is. Katica vasárnaponként tart könyvtári órákat, akkor lehet beiratkozni és könyvet cserélni. Beszélgetésünk közben beállit egy lihegő kislány, megjed, amint meglát bennünket, de megmondja, hogy beiratkozni jött. Katica vasárnapra rendel ide, de mi pár perces beszélgetésre visszatartjuk.

Kék melegítő van rajta, a haja szőke, Kovács Ilonkának hívják, hatodikba jár, hat testvére van. Ilonka azért szeret ol-

vasni, mert sokat unatkozik. Tóth Pál és Kovács József elneveti magát, és azt mondja egyikük:

— Azért, hogy tanulj, nem?

— Nem! — felel határozottan. — Hanem azért, mert sokat unatkozok... — és elmegy csalódottan, hogy nem iratkozhatott „föl”.

A könyvekre még nem nagyon tudnak vigyázni. Van itt könyv, amelynek az elejéről hiányzik tiz-tizenöt lap, meg olyan, amelyiknek a végét tépte ki valaki, s a lapjai legtöbbször éktelenül ki-rojtozottak, maszatosak, de még ezeket is viszik, olvassák.

Közben összejön néhány olvasó, s velük kezdünk beszélgetni: a huszonnégy esztendő, nagyon széparcú Zsuzsics Dezsőné, aki jól benne jár a nyolcadik, vagy kilencedik hónapjában elmondja, hogy terhessége közepéig a székesfehérvári Ikarusz-gyárban dolgozott. Férje most is munkában áll, a keresetét hazaadja. Hatéves kislányukról azt mondja ez a csupa finomság asszonyka, hogy a kicsi nagyon szereti az „olvasásokat”. Ő három-négy könyvet visz haza vasárnaponként, minden este féltizenegyig olvas hangosan a családjának. A fiatalasszony is a meséket szereti, de olvasta az Egri csillagokat is, és nagyon tetszett neki.

A 28 éves Zsuzsics Márton, a sógora ugyancsak rendszeres olvasója a könyvtárnak. Zsuzsics Márton a nyolc általános után szakmát tanult. Büszkén jelenti ki, hogy tizenegy osztályt végzett, amibe nyilván beleszámítja a szakma tanulással párhuzamos, kötelező iparitanuló oktatást is.

Zsuzsics Márton ebben a pillanatban tsz-tag, itt nősült a telepen, korábban állami gazdaságban dolgozott. Azt mondja, hogy ő is három-négy könyvet vesz ki hetenként, nagyon szereti a történelmi regényeket, sőt szívesen olvas verseket is. Különösen Petőfi szereti, mert az a „népről írt”, de Ady, Arany verseit is szívesen olvasgatja. Bosszankodva mondja, hogy egyesek nem vigyáznak a könyvekre, olyan eset is előfordult már, hogy egy-egy könyv szórén-szálan eltűnt a viskókban.

Most a hétgyermekes Tóth Pált kérdezzük meg olvasmányai felől. Azt mondja, hogy őt minden könyv érdekli. Szemében most valami kemény elszántság ragyog, mintha azt akarná valahogyan érzékeltetni, hogy nekik iszonyú nagy lemaradást kell pótolniuk, keményen neki kell fekiüdniük a tanuláshoz, művelődésnek. S van is benne önbizalom ehhez. Hetenként két-három könyvet visz haza, hirtelenében nem tudja felsorolni mit, de a Sándor Mátyás és az Or-

A könyvtárosnő és a szabadpolcon válogató olvasók

dasok között eszébe jut. A verseket nem szereti, de napilapot rendszeresen olvas, képeslapokat is vásárol, s annak ellenére, hogy túl van az ifjúkor javán, rendszeresen olvassa a *Magyar Ifjúságot*.

Ezek az emberek valamennyien büszkék arra, hogy művelődhetnek. Nem számít az, hogy egyelőre legtöbbször a mesék-nél tartanak, sokkal fontosabb, hogy tudnak, szeretnek olvasni, hogy esténként az ősi semmittevés helyett könyvet vesznek a kezükbe, hogy hisznek a könyvben. A tizenöt éves Kovács Pista elmondja, hogy ő sokat olvas, szereti a történelmi és háborús könyveket, s amint kikerül az iskolából, azonnal dolgozni megy. Tizenöt-húsz esztendővel ezelőtt ezer cigánygyereket is megkérdezhetett volna valaki, ilyen választ egyetlen egytől sem kapott volna!

Végül a teljesség kedvéért följegyezzük még, hogy a telepen, amint Tóth Pál mondja, 30—40 család él, ezek közül tizenegy tsz-tag, több mint ötven ember városi gyárakban dolgozik, két családnak van televíziója, rádiója pedig soknak.

Több mint egy órája beszélgetünk a sárkeresztúri cigányokkal, mi egyetlen egyszer sem ejtjük ki a cigány szót, ők is elharapják, ha a nyelvükre futna. S most tűnik csak fel, hogy jóformán nyoma sincs már a beszédjükben a sajátos cigány hangjelzésnek. Ízes dunántúli nyelven beszélnek valamennyien, idősebbek, fiatalabbak egyaránt. Lehet, hogy maguk között még felbukkannak atavisztikus ösztöneik, de az élet, a könyv, a haladás visszatérthatatlan erővel viszi őket előre az úton.

Ormos Gerő

HELYREIGAZÍTÁS. Lapunk 8. számában *A könyvbarát-mozgalom Győr-Sopron megyei eredményei* címmel írt cikk után szerkesztőségi megjegyzést jelentettünk meg, amelyben aggodalmunkat fejeztük ki a megye magasnak vélt olvasási átlaga miatt. Ezt a megjegyzésünket helyesbíteniünk kell, mert az egy főre eső olvasási átlag Győr megyében nem 28,6, hanem 19,7 kötet, amely egészséges olvasómozgalmat tükröz.

Könyvtári forgalomszámláló

Ez év tavaszán olvastunk Kellner Béla megyei könyvtárigazgató rendkívül egyszerű és mégis igen hasznos korongos forgalomszámlálójáról, amely a könyvtárstatisztikai munkát egyszerűsíti. Ezt a kis könyvtári segédeszközt a Könyvtáros cikke alapján a Nagykanizsai Járási-Városi Könyvtárban nyomban alkalmazni kezdtük. Könyvtárunk napi 300—500 kötetes forgalmának számbavételét a korábbi 1½—2 óra helyett ezzel néhány percre lehet csökkenteni.

A dobozos-korongos forgalomszámláló alkalmazása közben gondoltunk arra, hogy tovább lehetne egyszerűsíteni a statisztika készítést, ha a korongbedobás helyett mechanikus úton, billentyűk lenyomásával működő számlálóegységekkel összegeznénk a kölcsönzött művek statisztikai kategóriáit és az olvasók számát. A mechanikai megoldás következtében szükségtelen lenne az utólagos korongszámlálás és az egész műveletet folyamatosan, kölcsönzés közben lehetne elvégezni.

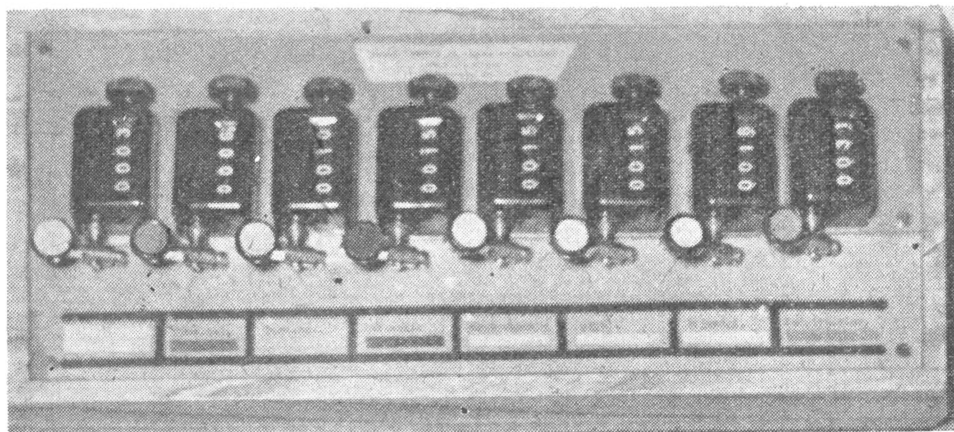
Már a tervezésnél is arra törekedtünk, hogy forgalomszámlálónk egyszerű, könnyen kezelhető és lehetőleg kis méretű legyen. Hosszabb levelezés árán sikerült megfelelő alkatrészeket, illetve számlálóegységeket vásárolni. Méreteinél fogva a „Rex-Rotary Counter” elnevezésű löketszámláló látszott legalkalmasabbnak, amelyet eredetileg a „Rotary” cégjelzésű sokszorosítógépeken (Stencil) alkalmaztak példányszámlálásra. Méretei: hosszúsága 40, szélessége 25, magassága 20 milliméter. Gombnyomásra mű-

ködik, 1—9999-ig számlál, és a „beütött” számok néhány fordulattal nullára állíthatók.

Forgalomszámlálónk elkészítéséhez nyolc egységet vásároltunk, annyit, amennyit a jelenlegi statisztikai rendszer műfaji bontása és az olvasók számlálása megkíván. Az egységeket 30 cm hosszú és 15 cm széles alapvázra szereltük és elláttuk őket a működtetéshez szükséges billentyűkkel. Ezeket a számlálандó kategóriáknak megfelelően más-más színű műanyaggal vontuk be. Például a társadalomtudományi pirosat, a természettudományi kéket, a műszaki feketét, a mezőgazdasági zöldet, az egyéb ismeretterjesztő szürkét, a gyermek- és ifjúsági szépirodalom sárgát, a szépirodalom narancsszínűt kapott. Az olvasók számát a fehér színű billentyű összegezi. Az alapvázra, a billentyűk elé természetesen felírtuk a statisztikai kategóriák neveit is.

A készülék működése és kezelése nagyon egyszerű. Könyvtárunk tasakos kölcsönzést folytat. A könyvtáros kölcsönzés közben üti le az egyes statisztikai kategóriák billentyűit. Néhány nap elteltével az egész folyamat szinte automatikusan megy, mivel a billentyűk sorrendje a statisztikai sorrenddel megegyezik, a színekombináció pedig logikus.

A kölcsönzési nap befejeztével a könyvtáros nem tesz mást, mint bevezeti a munkanaplóba a számlálóegységeken látható számokat és nullára állítja a készüléket. (Egyébként még erre sem

A Nagykanizsai Járási Könyvtár statisztikai számláló szerkezete

A statisztikai számláló szerkezet működés közben

lenne szükség, mivel a számláló akár egy hónap forgalmi adatait is regisztrálhatja.)

Néhány hetes gyakorlati tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a készülék megkönnyíti a statisztikai munkát. Továbbfejlesztésével érdemes lenne foglalkozni, mivel az egységek számának növelésével könyvtári alkalmazása kiszélesíthető. Így megoldható vele a negyedik negyedévi bővített statisztika elkészítése. Lehetőséget nyújtana például részletes és gyors könyvtári felmérésekre, és még sok más területen is lehetne alkalmazni.

A nyolc egységes készülék előállítás költsége — egyedi példányokról van szó — 1700 forint. Sajnos, importból származó számlálóegységeket kellett használni, mivel a hazai gyártmányú igen drága, és méretei miatt sem lehetne alkalmas. Azonban még így is gazdaságos alkalmazása, mivel a költségek a napi 300—500 kötetes forgalmú könyvtárakban — napi egy-két órás időmegtakarítást számítva — néhány hónap alatt megtérülnek.

Balázs Béla
járási könyvtárigazgató,
Nagykanizsa

Toldy Ferenc könyvtártani alapvetése

Terjedelmes életmű, sok töredék, terv, félbeszakadt munka maradt hagyatékul Toldy Ferenc után. Nyugtalan szelleme, nagyratörő mohósága többet kezdett el, mint amennyit ereje, páratlan szorgalma befejezhetett. Hányszor intette benső barátja, Bajza: „Szórakozás vagy gondatlanság, vagy minek nevezem, egy idő óta sűrűben jó foglalatosságidba, s ez onnan van, mert végtelen sok dolgot vállalsz, végtelen sokba kapsz, és életedet százfelé téped.” Nemcsak a teljes magyar irodalomtörténetet akarta megalkotni Toldy; studiumokat végzett a magyar múlt más tárgyairól is. Terve volt megírni a magyarországi könyvnyomtatás történetét, kazalnyi cédulát, adatot gyűjtött össze, levelezett minden hazai nyomdással; a munkából semmi sem lett, a följegyzések tömege ott porosodik az Akadémiai Könyvtár kéziratárában, s alkalmasint még senki sem vizsgálta meg, nem hasznosíthatná-e legalább ma a tudomány. Belekezdett Toldy egy könyvtártani kézikönyv kidolgozásába is; csak a bevezetése készült el s jelent meg — „mutatványul” — az *Athenaeum* 1843. évfolyamában.

A tíz lapnyi bevezetés hét paragrafusra oszlik. Az első a könyvtár fogalmát határozza meg: „Könyvhalmaz, bármely tetemes legyen is, még azért nem *könyvtár*. Csak oly gyűjtemény érdemli e nevet, mely bizonyos célra, hátrahozott rendszerrel, a teljesség bizonyos fokáig gyűjtve s úgy van felállítva, hogy minden benne található munka hamar és könnyen megtalálható legyen.”

A továbbiakban Toldy „a könyvtárak nemei”-t sorolja fel, tulajdonosuk (közönyvtár, magánkönyvtár), használatuk (nyilvános, zárt) és rendeltetésük szerint („közönséges” és „különkörü”, vagyis szakkönyvtár). Büszkén írja, hogy már Magyarországban is van *nemzeti* könyvtára; megemlékezik — mintegy serkentésül — az alapítványozásban létrejött megyei könyvtárakról, „mint Gömörben a Cházár-, Komáromban a Kulcsár-, Árvaiban legújabbán a Csaplovics-könyvtár” és a keletkezőfélben levő soproni; a hazai nagyobb egyházi gyűjtemények közül a kalocsai, az esztergomi, a pannonhalmi könyvtárat emeli ki, és „a budai barátoké”-t. A magánkönyvtárak közt nevezetes „Esterházy hercege Bécsben, gr. Rádayaké Pécelen, gr. Károlyi Györgyé Pesten, gr. Teleki Sámuelé Morosvásárhelyt, gr. Apponyi Antalé Pozsonyban, gr. Teleki László örököseié, mely a Magyar Akadémia haszonbirtokába

ment által, Kollár Ádámé Bécsben, mely elkótyáztatott, Jankovich Miklóse, mely jelenleg a Nemzeti Múzeum részét teszi”.

Az állami és uralkodói könyvtárak „többnyire arra rendeltettek, hogy kivétel nélkül az emberi tudás minden ágaiban tudósnak és bűvárnak kielégítő tudományos segédelmet nyújtsanak. Azért az ily könyvtárakban feltalálhatónak kell lenni mindennek, mit az egyetemes világirodalom fontosat, ritkát, terjedelmet és költségest bír, mit egyesek éppen nem vagy nem ily teljességben bírhatnak. Ezek az értelmiség központi raktárai, minden literatúrának ős kútfői.” Szükséges, hogy e nagy gyűjteményeket a kisebb szakkönyvtárak hálózata vegye körül.

„Minden könyvtárnak két lényeges alkotórésze van, egy *anyagi*: a *könyvek*; s egy *szellemi*: a *könyvtárnok*. Ez ti. valóságos lelke, életereje minden bibliotékának.” Miben áll a könyvtáros feladata Toldy szerint? „Ő tartja fenn (a rábízott gyűjteményt), ő neveli tudományrendszeresen, hogy folyvást organikus test s ne mechanikus halmaz legyen; ő tételezi fel gyümölcsözését, aszerint, mint használata **tására hatni**, sőt helyes rend eszközlése, tudományos segédajstromok készítése, sőt az intézet kincsei közé tételével is annak hasznát egész irodalmakra s jövőendő korokra is elszármaztatni tudja. Történetiratilag bebizonyítható, miképpen a könyvtárak csak ott és akkor adtak életjelt, hol és amikor az igazgatás, mely a könyvtárakban van személyesítve, egész mértékben megfelelt hivatásának; szomorúan igaz levén másfelül, hogy a gondatlan igazgató gyakorta nemcsak gondatlan, hanem ennél több is: sárkány, mely a tudomány kincsein megközelíthetlennül hever; fukar, ki elássa, mi a köznek van szentelve; a láncon tartatott házörhöz hasonló, mely a nyájasan közelítő vendéget is elriasztja küszöbétől. Mert vagy kényelme veszteségétől s gondatlansága fölfedeztetésétől tartván, ezer fogással kifárasztja a tanulni, kutatni kívánót; vagy magának akarja kivívni a legégrekiáltóbb egyedárusságot, mely létezik. Igenis, a könyvtárnok az, ki a könyvtárnak vagy megőlö betűje vagy verőszíve, ő képes a leggazdagabb gyűjteményt holttetemmé lelketleníteni, mint képes azt, ha magát nem ragyogó, de annál melegítőbb hivatásának egész lélekkel és szívvel odaadja, élő hatalommá emelni.”

E lelkes tiráda után, mely a kutatásai közben gyakran akadályozott irodalom-búvár panaszát és az Akadémiai Könyvtár épp ekkor kinevezett igazgatójának hivatástudatát egyaránt kifejezi, a könyvtárak rövid történetének előadása következik (immár az 5. paragrafusban), a régi egyiptomiaktól a XIX. századi könyvtárakig, melyek közt ismét felsorolja a legfontosabb hazaiakat, a Széchényi Könyvtárt harmincezer (!) kötetével és számos kéziratával, az Akadémia hasonló nagyságú könyvtárát stb. Fájdalommal emlékezik meg Mátyás király könyvtáráról, mely „közepette egy a tudományokat lenéző oligarchiának, szerzője elhunya után arra szolgált, hogy a külföldi tárai belőle gazdagodjanak, azon gyerekes fényűzésnél fogva pedig, melybe takarva volt, bel- és külföldi orvkezeket csiklandozott, és így, fájdalom, a római és flórenci kincsbányák vetélytársának pirító inkább, mint büszkítő emlékeztét öröklöttük”.

A 6. paragrafusban Toldy a könyvtártanról ír: „*Könyvtártan* alatt azon gyakorlati utasítások öszvegét értem, melyek valamely könyvtárgyűjtemény célszerű felállítását és elrendelését, biztos el- és fenntartását, használatára sebes, könnyű és biztos módját s minden részben helyes igazgatását tárgyazzák. Ezen tan a legújabb időben, mennyire tudom, Constantin s utána Schmidt által *bibliotekonómiának* nevezetett. Schrettinger könyvtártudomány névvel tisztelte meg e tanítmányt, s azt utána Ebert és Molbech is elfogadták. Nem lehet kételkedni, hogy mindazon ismeretek öszszesége, melyekre a hivatását lelkesen betölteni akaró könyvtárnok szorul, a *tudomány nevéért méltán megérdemli*.”

Az utolsó paragrafus tartalmazza a tervezett kézikönyv felosztását: tudnivalók a könyvtárról (épület, bútorzat, szakozás, katalógus, szerzeményezés, kölcsönzés) és a könyvtári személyzetről. A könyvtártani alapvetés, mely első lett volna nyelvünkön, sohasem készült el, a tervezet néhány gondolatát azonban megjeljük abban az *Utasításban*, melyet Toldy 1848-ban az Akadémiai Könyvtár tisztviselői számára állított össze.

L. S.

Pályázatok

A Váci Járási Könyvtárban megüresedett állásra pályázhatnak középfokú képesítéssel rendelkező, gyakorlott könyvtárosok. Határidő a pályázat megjelenésétől számított 20 nap. A rövid életrajzzal s az eddigi működés feltüntetésével felszerelt jelentkezést a járási tanács vb. művelődésügyi osztályára kell küldeni. (Vác, Bartók Béla út 15.)

A műszaki könyvek ajánlása közművelődési könyvtárban

HOGYAN KEZDŐDIK AZ ÉRDEKLŐDÉS A MŰSZAKI KÖNYVEK IRÁNT?

A háziasszony szívesen olvas a háztartási gépekről, a háztartás gépesítéséről, a „jövő háztartásáról”. Az ezermester a világítófesték receptjét keresi a könyvtárban, és ha a könyvtáros segít neki, másodsor és harmadszor is eljön. A politéchnikai nevelést a „könyvbe bújtatott házi szerelők” segítik. Szívesen olvassák ezeket a könyveket a gyermekek és a felnőttek egyaránt. Aki „rászokik” az ilyen műszaki ismeretterjesztő könyvekre, az rendszerint nem áll meg: az alapfokú műszaki könyvek jelentik a következő „lépcsőt”.

A szakmunkások idegenkedését a szakkönyvektől nem könnyű legyőzni. A könyvtárosnak abból kell kiindulnia, hogy a szakmunkás *nem általában* akar szakirodalmat olvasni. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 42. sz. kerületi könyvtárában, Csepelen felmértük a műszaki könyvek iránti igényeket. A válaszokból az derült ki, hogy az olvasók érdeklődése egyes műszaki problémákból indul ki. A finommegmunkálás érdekli az olvasót, x olvasó esetében például a köszörülés mint finomfelületi megmunkálás. A téma körülhatárolása már a könyvtáros feladata.

A legnagyobb nehézséget az jelenti, amikor az olvasó „nem tudja, hogy mit akar”. Helyesebben nem tudja szakszerűen megfogalmazni a keresett problémakört. Ilyenkor csak a könyvtáros türelme, ügyszerete és megfelelően megszervezett tájékoztató apparátusa segíthet. Ha az olvasót olyan témák érdeklik, mint pl. a vezérléstechnika, hidromechanika stb. már nem könnyű a feleletet adó könyveket megtalálni.

Ezért célszerű, ha a könyvtárakban kiépítik a *műszaki tárgyszókatalógusokat* is. Ezeknek a katalógusoknak a szerkesztési alapelve az áttekinthető tárgyszavas felsorolás. Teljességre nem lehet törekedni. A leghelyesebb, ha a könyvtár a működési területén jelentkező igényeknek megfelelően alakítja ki a maga tárgyszókatalógusát.

Az egyes tárgyszavak mögött sorakoznak a rövidített címeleírással készült katalóguscédulák. A tárgyszavak nem mindig érthetőek a laikusok számára. Ezért a tárgyszókatalógusunkban, a tárgyszavak alá rövid ismertetést is gépelünk.

Hi-fi erősítők

Hi-fi az angol nyelvű népszerű szakirodalomban használt rövidítés. A „high fidelity” rövidítése: szó szerinti fordítása „magas fokú hűség, megbízhatóság”. **Jelentése:** kiváló minőségű, torzításmentes hangvisszaadást biztosító hangátviteli berendezés.

Ennek kettős haszna is lesz. Egyrészt támpontot nyújt a könyvtárosnak, másrészt felkelti az érdeklődést, népszerűsíti a fogalmat. Az olvasó szívesen elolvassa ezeket a tárgyszavakat feloldó lexikális ismertetéseket, de még fontosabb: megnézi a tárgyszó mögött sorakozó irodalmat.

Hogyan népszerűsítsük a szakkatalógust?

A katalógusok kihasználása a legtöbb esetben nem megfelelő a közművelődési könyvtárakban, különösen a kis és középkönyvtárakban. A szakkatalógus előtt tanácstalanul áll az olvasó. Az ETO számok ismerete nélkül kiismerhetetlen az egész katalógus. Célszerű tehát megismertetni velük az egyszerűsített ETO rendszert. Az egyéni foglalkozáson kívül csoportosan, játékos elemekkel, fejtörőkkel stb. is népszerűsíthetjük a katalógust. Mindig az olvasó szempontjait tartjuk szem előtt, tehát ismertetjük a katalógus célját és azt, hogy milyen előnyök származnak a használatából.

A tájékoztató könyvtáros asztalán helyet kapó tárgyszókatalógus segédeszköz a könyvtárosnak, ugyanakkor ajánlható az olvasóknak is megtekintésre. Ez a feltárási forma lehetővé teszi, hogy a kezdő olvasó megismerkedjen a katalógussal. A tárgyszavak alatt a témakör ETO számát is célszerű megadni, mert ezeknek a számoknak az ismeretében az olvasó már otthonosabban fog mozogni a „nagy katalógusban”. A szakkatalógus népszerűsítését szolgálják a könyvtári plakátok, útmutatók is.

Fényképezéssel készült foto-plakátok, amelyek célja az egyes műszaki könyvek, illetve műszaki témakörök ismertetése, szintén felhasználhatók a szakkatalógus népszerűsítésére.

Makádi—Czégi: Műanyagok a gépiparban

Olvasásra ajánljuk a gépiparban dolgozó szakmunkásoknak, üzemvezetőknek, stb.

A könyv a műanyagok gépipari felhasználhatóságára ad hasznos tájékoztatót. Felsorolja azokat a területeket is, ahol a műanyagok nem használhatók. Végül útmutatást ad a színesfémek helyettesítésére műnyaggal.

A műanyagokról szóló irodalomban segít tájékozódni, a katalógus szakcsoportjának száma: 678

„Ismerkedés a műszaki könyvekkel”

A diákok műszaki irodalommal való ellátására különösen nagy figyelmet kell szentelni, rá kell szoktatni őket a műszaki irodalom használatára. Nagyon jó kezdeményezésnek tartjuk, hogy az egyes MŰM intézetek diákjaikat a műszaki irodalomban való búvárkodásra szoktatják. Megadott témakörökhöz irodalmat kerestnek velük. Az ilyen és ehhez hasonló esetekben jó és tartós kapcsolatok kiépítése válik lehetővé az iskolákkal. A tanulók megismerik a könyvtárak műszaki

szolgáltatásait, amelyeket egyre gyakrabban igénybe is vesznek. Megtanulják, hogyan kell egy témához anyagot keresni. A könyvtáros segítsége itt is fontos. Az üzemben a vállalatok keretében létrehozott műszaki klubok, olvasókörök, a felnőttoktatást segítő tanulókörök szervezésével segíthet a legjobban az üzemi könyvtáros.

A közművelődési könyvtáros pedig arra törekszik, hogy műszaki irodalmi problémáikkal, kérdéseikkel is felkeressék a közművelődési könyvtárat.

Szecsődi János

Beváltak az idénykönyvtárak!

Fejér megyében nagy gondot fordítottak az idénykönyvtárak, olvasók fenntartására ebben az évben. A strandokon, parkokban, táborokban elhelyezett könyvtárak beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, és a vártnál is nagyobb eredményeket érték el. Nemcsak a nyári, belső csökkent forgalmat emelték maga-

sabbra — a télinel is magasabbra — hanem a létrehozó könyvtárnak nagyon jó propaganda eszközeivé is lettek, mivel legjobb olvasóikat sikeresen irányították az állandó könyvtárakba. Fejér megyében a dunaujvárosi idénykönyvtárak hálózata volt a legfejlettebb. A *Dunaujvárosi Városi Könyvtár* három nyári könyv-

Parkkönyvtár (Székesfehérvár)

Strandkönyvtár (Dunaújváros)

tárat — olvasótermet — működtetett. Közülük a *strandkönyvtár* volt a legnépszerűbb és legforgalmasabb olvasóhely. Ezt egy hétvégi házban helyezték el a városi strand árnyas szélén. Anyaga 120—140 kötet válogatott könyv és sok folyóirat volt. A könyveket a rövidebb prózai művek közül és verseskötetek, ifjúsági művek és meseskönyvek, valamint könnyebb ismeretterjesztő művek közül válogatták ki.

Nagyon népszerűek voltak a folyóiratok is: május és június hónapban (strandnapokon) 5242 könyvet és folyóiratot kölcsönzött a dunaújvárosi strandkönyvtár, mely minden nap 10-től 18 óráig tartott nyitva. A nyitvatartás feltétele a 18 fokos hőmérséklet és a napsütés volt. Amennyiben e két feltétel hiányzott, a könyvtár zárva maradt. A másik dunaújvárosi nyári könyvtárat a *vidámpark* területén, egy félig nyitott, csinos pavilonban helyezték el.

Állományának összeállításánál a strandkönyvtárnál alkalmazott elveket vették figyelembe, de ide valamivel kevesebb folyóirat jutott. A vidámparki olvasóterem minden vasárnap 10 órától 20 óráig volt nyitva, ha nem esett az eső. Négy db asztal és 16 szék állt itt az olvasók rendelkezésére. Az asztalokon folyóiratokat, egy szekrényben pedig könyveket helyeztek el. Egy-egy vasárnap 120—150 látogató vett igénybe 300—350 könyvtári egységet. Megjegyzendő, hogy az *iskolai napközitthon* is a vidámparkban van elhelyezve nyáron. Az itt tartózkodó tanulók 250 kötetes, gondosan válogatott könyvtárat kaptak. A tábor 300 lakója közül 180-an iratkoztak be a könyvtárba. Egy-egy kölcsönzési napon

40—50 gyermek kölcsönzött ugyanennyi könyvet. Az úttörőtábor adta a könyvtárost aki hetenként három napon át, 9-től 17 óráig kölcsönzött.

A dunaújvárosi jó tapasztalatok is hozzájárultak a *székesfehérvári vidámparki*, illetve *Dózsa György téri* parkkönyvtárak felállításához. A Dózsa György téren például augusztus közepén nyílt meg a parkkönyvtár egy pavilonban, ahol két televíziós készülék is működött. Itt nem sokkal a megnyitás után máris 120 kötetet kölcsönöztek. Ez a kölcsönző a televízió műsornapjain 5-től 7-ig tartott nyitva.

Heitler László rajza

KÖNYVTÁRI GÖRBE TÜKÖR

A KÖNYVTÁRI KÉMÉNY

„A felelősséget többnyire az vállalja, akinek az úgy sincs. Ha a hivatalsegédnek hinnénk, az összes kockázat az övé, pedig mindössze azért felel, hogy távozáskor becsukta-e az ajtót.”

Szereztünk egy helyiséget. Kicsi volt, homályos és nedves. A csoda azonban akkor is csoda, ha az kicsi.

A csoda kis lapos épületben tengődött, mellette kétoldalt bolt. A kis lapos épületben két kémény. Ennek az elején semmi jelentősége sem volt. Csak, mint tényt rögzítettük: kis ronda épületben két csúnya kémény.

Akcióba kezdett a kőműves, a villanyszerelő, a szobafestő, a parkettázó. Aránylag takaros kis helyiség kerekedett belőle.

Javában folyt már a kölcsönzés, amikor megjött a hideg. Ekkor tűntek elő először komolyabban a kémények, eddig csak csellengtek. Most azonban az egyik vidáman pőfékelt. A baloldali maszek a kezét dörzsölgette. Melegedett. „Áhá, ez a Tied! Akkor a másik a mienk.”

Beállítottuk a kályhát és begyújtottunk. Újabb csoda keletkezett. A füst két arányosan egyenlő részre oszlott. Az egyik emberderékvastagságban, anélkül, hogy szétozlott volna, megkerülte a kályhát és kiment az utcára. Ott még egy ideig ebben az alakzatban maradt, majd az autótól közepén elomlott.

Tulajdonképpen nem is voltunk kellőképpen meghökkenve. Intellektuálisan fertőzöttek lévén, főleg az foglalkoztatott bennünket, hogy hova lett a füst másik része. Amikor ugyanis a kéményt megnéztük, az továbbra sem füstölgött, pedig a füstnek rég oda kellett volna érnie.

Amíg ezen töprengtünk, végre előkerült a füst. Előbb ugyan még a jobboldali maszek boltos került elő. Feltépte az üzlete ajtaját és krákogva kivágta az utcára. Utána a füst, a mienk ikertestvére. Nyilvánvalóan felment a kéményen, ott megmondolta magát, visszament a másik boltba, majd körbejárta a szobát, kiséperte a maszekot, végül kiballagott az utcára. Ezért késett annyit.

A nagy örömben, hogy előkerült a füst, a kéményt magát majd elfelejtettük.

— Áhá, ez a kémény a kettőnké.

Ez a megállapítás öncélú volt. Ezek

után ugyanis az eseményekben mindössze annyi változás következett be, hogy ha mi fűtöttünk be, a maszek jött ki előbb, ha ő fűtött be, akkor mi. Utánunk a füst.

— Szakembert ide!

Kéményseprő, kályhás egyöntetű véleménye: „Új kéményt”.

— Sebaj, csináljanak egyet!

— Szívesen, csak szerezzenek engedélyt!

— Ezen ne múljon! Kérünk.

„(A könyvtár azzal a kéressel fordul oda, ahova kell, hogy részére kémény építését engedélyezni szíveskedjenek. Kmft.)”

A válasz:

„Kérése sajnos nem teljesíthető. Megállapítást nyert, hogy az új kémény elcsúfítaná a város képét.”

A város további elcsúfításáért a felelősséget nem vállalhattuk. Hosszú töprengés után rájöttünk hát a megoldásra:

— Villanykályha kell! Ez legalább nem füstöl.

Megkértük, nem kaptuk.

— Jó, kérünk olajkályhát.

„Sajnálattal értesítjük, hogy olajkályhát csak magános kaphat.”

— Marad a gázkályha. Majd Pesten adnak. Pest az más!

Nem más, ott sem adtak.

Ott nyüzsgött a Rákóczi-úti bolt kirkatában vagy 40 darab, pestieknek nyüzsgött, vidékieknek nem. Közületnek is. Sajnos pesti közületnek.

Megátkoztuk őket és hazajöttünk. Utána összehívtuk a nagy népi hurált és kijelentettük:

— Villanykályha pedig lesz. Letarhálunk egy vállalatot, ők elvállalják társadalmi munkában.

Elvállalták! Megcsinálni ugyan nem csinálták meg, de már az is szép volt, hogy vállalták. Különben is kiderült, hogy a vezeték sem jó. Azt is kérni kell.

Kértük, elutasították.

Megfellebbeztük.

Megnyertük! Mindössze egy szépség-hibával, hogy a vezetéket egy másik intézmény falán kellett volna hosszasan végigvezetni. Attól szintén engedélyt kellett kérnünk.

Az nem engedte meg már.

De az nem jelentett semmit. A vezetékek szerelése úgyis annyiba került volna, amennyi pénzünk úgy sem volt.

Ott álltunk közvetlenül a fegyverletéssel előtt. A fentieket mind elmeséltük egy körben és kértük újra a kéményt. Alázatosan és udvariasan. Igértük, hogy gyönyörű kéményt építünk. Olyant, amelyik városunk fényét. Idegenforgalmi nevezetességű kéményt. IBUSZ utazást fognak rendezni külföldön pusztán azért, hogy megtekinthessék a mi kéményünket.

Mind hiába! A kémény engedélyező hatóságban eloszthatatlanul gyökeret vert az a meggyőződés, hogy városunk megcsúnyulásáért pusztán mi leszünk a felelősek.

A légkörben épp a pozitív ionok kerültek túlsúlyba, ami köztudomású, hogy dühödté teszi az embereket. Mi is fel-dühödtünk és a maszekkal koalícióba léptünk, ő fizeti a kőművest, mi adjuk az anyagot, a felelősség pedig pusztán a miénk.

Jött a kőműves.

— Uram, látja azt a két kéményt! Na! Hát építsen melléje még egyet.

— Olyan rondát?

— Hajszálra olyant.

— Ugye megvan az engedély?

— Ha délután erre járok, akkor elhozom. Addig csak csinálják nyugodtan.

Csinálták. Mivel csak azt vállaltam, hogy akkor hozom el az engedélyt, ha erre járok, hát nem jártam arra.

Mikor kész volt, befűtöttünk, felolvasztottuk az addigra már mirelitté fagyott könyvtárost és a maszekot.

Körülültük a kályhát, elénekeltünk egy magyar népdalt és hamut szórtunk a fejünkre, mert visszavonhatatlanul csúffá tettük saját városunkat. A ronda kis lapos házon immár nem két ocsmányi kémény díszelgett, hanem három.

Erdekes, hogy ennek már négy éve és még eddig senkinek sem tűnt fel, igaz, hogy a kis ház annyira beépült a magas házak közé, hogy a kéményt mindössze két helyről lehet észrevenni, a túlsó oldalról mintegy 25 m-es sávon és helikopterről.

És ezek után mondja valaki, hogy a könyvtár nem tudományos hely és nincs könyvtártudomány.

Szóllósy Kálmán

300 ÉVES Magdeburg sajtója. Az NDK-ban levő Magdeburg sajtótörténete 1664-ben kezdődött, amikor is egy helyi postamester engedélyt kapott a városi tanácstól hetenkint megjelenő újság kiadására. Akkor a városnak kb. ötezer lakosa volt. Magdeburgban jelenleg négy napilap és egy hetilap jelenik meg.

Az NDK egész területén megjelenő napilapok száma 42, a folyóiratoké 625. A keletnémet központi statisztikai kimutatásból kiderül, hogy az NDK állampolgárai a legbuzgóbb újságolvasók közé tartoznak Európában. Minden száz lakos közül 36 olvas rendszeresen valamilyen napilapot. (Az NSZK-ban 33, Belgiumban 27, Olaszországban 12. (N.)

LETARTÓZTATÁSI PARANCSOT adtak ki a közelmúltban a hatóságok az amerikai New Jersey állam East Orange városában 26 olyan olvasó ellen, akik többszörös figyelmeztetés ellenére sem voltak hajlandók a kikölcsonzött könyveket visszaszolgáltatni a városi könyvtárba. Detektívek hívták fel telefonon a hanyag kölcsönzőket, és letartóztatással fenyegették meg őket, ha hadéktalanul nem adják vissza a könyveket

Három évvel ezelőtt ugyanebben a városban óriási felzúdulást keltett, hogy a rendőrség az éjszaka közepén 14 hanyag kölcsönzőt kivert az ágyából és börtönbe vetette őket. (N.)

AZ ELSŐ LENGYEL nyomtatott könyv néhány évvel a Gutenberg-féle latin biblia 1455. évi nyomtatása után jelent meg Krakkóban. Ez a nyomtatott mű Juan Turrecremata spanyol teológus írása volt: magyarázat a Zsolta-ros Könyvéhez. (N.)

GOETHE JAPÁNBAN. Tadasi Kogava és felesége Kinou osszony 32 éven át gyűjtötték Goethe műveit és mindazt, amit a nagy német költőről valaha írtak. A gyűjtemény őrzésére megépítették a „Goethe muzeum”-ot Tokióban, ahol 40 ezer könyvet, kéziratot és cikket őriznek. Itt található Goethe műveinek gyönyörű, 1889. évi kiadása, amely az orosz cári udvar egyik főúrnak tulajdonában volt, valamint a nagy német költő műveinek első japán kiadása is. (N.)

A Televízió helyszíni közvetítést adott a „veszprémi hét” alkalmából a kövágóörsi községi könyvtárból. Örvendhettünk volna a közvetítésnek, mert Kövágóörsről lett volna mit bemutatni és elmondani a Televízió közönségének. Ez a községi könyvtár — bár elhelyezése még nem megfelelő — szervezetével és munkájával sok tanulságot szolgáltathat más községeknek is. Azon kívül, hogy népes olvasótábort nyert meg, újszerű a főhivatású könyvtáros kis-körzeti munkája, melynek során több környező községet is bekapcsolt a szolgáltatásokba. Ilyenekről bizony érdemes lett volna hallani valamit, meg arról is, hogy miért és hogyan támogatta és lendítette fel a termelészövetkezet a könyvtár munkáját. Erről Sebastyén Gyula tsz elnök tudott volna érdekes dolgokat mondani, azzal együtt, hogy a község megfelelő épületet adott a könyvtárnak, melyben helytörténeti múzeumot is elhelyeznek.

Ehelyett a közvetítés bemutatott néhány zsúfolt könyvvállványt, nyilatkozatot kért a könyvtáros feleségétől — kinevezve őt könyvtárosnak — arról, hogy ő mit olvas, s köz-helyeket mondatott el néhány olvasó gyermekkel.

Így unalmas és jelentéktelen lett a közvetítés, elszalasztott egy jó alkalmat, amely eleven könyvtári életet és problémákat mutatott volna be, és talán elvette a TV-nek is a kedvét attól, hogy újra műsorra tűzzön hasonló témát.

A hiba azért fordult elő, mert a riportert teljesen já-

Mi illik — mi nem illik

a gyermekkönyvtár falára? Ebben a kérdésben még nem jutottak egy véleményre a könyvtárosok. A csupasz falaktól a gombostűvel feltűzdeltek feliratokig és a falrafestett meseképekig minden változatot megtalálunk a könyvtárakban. S ami nagyobb baj: az elképzelések és megoldások közt sok rossz is van.

Üres falak — ez is elképzelhető, de akkor nagyon jól el kell találni a színek összhangját. Ha például a falak festéséhez néhány nem túl halvány színt használunk, hozzá nagy, tarka függőnyfelületeket alkalmazunk és a könyvvállványokra dekoratív, de egyszersmind szemléltető tárgyakat helyezünk (földgömb, hajó- és más modellek), akkor a falakra már nem szükséges semmit tenni.

Díszíteni csak olyan elemekkel érdemes a gyermekkönyvtár falát, amelyek kiállják az esztétikai kritikát. A tempera- vagy olajfestékkel falra festett képek már technikai szempontból is kifogásolhatók, mert ezek az eljárások táblaképekhez illenek. Kerámia, mozaik — ezek a faldíszítés korszerű módjai. (A békéscsabai gyermekkönyvtár kerámiadíszítése szép példája ennek.)

Festett meseképek egyébként sem illenek a gyermekkönyvtárba. Először is: gyermekolvasóink nagyobb része kinőtt a mesekorszakból. De ha a kicsinyek képzeletére akarunk hatni, akkor se dilettáns, szépérezkűnket elriasztó képeket fessünk a falra, hanem díszítsük a mesekönyvek állványainak környékét szép, játékos tárgyakkal, képekkel.

Inkább szép reprodukciót, mint kétes értékű „eredeti művet”. Nagy művészek képeiből nagyméretű reprodukciókat helyezhetünk el a falakon. A képeket cserélhetjük is időnként, ha a keretek alkalmasak erre. Négy-öt cserélhető kép már egy kis alkalmi kiállítást ad. Persze ne Munkácsy Siralomháza legyen a reprodukció, hanem vidám, színes, a gyerekekhez témában is közelálló kép. A cserélhető díszítésnek jó megoldását láttuk a pápai gyermekkönyvtárban: a habanyag-lapból kivágott, kifestett dekoratív motívumok a kultúra történetének egy-egy korszakát idézik.

Még egyet: falfestő hengerrel, elválasztó csikkal ne engedjük elcsúfítani a gyermekkönyvtárat, ha emellett kardoskodnak is a festő „szakemberek.” A mintával körülhengerelt mesefestmény a leghangolóbb könyvtári látvány.

A helyiség renoválása, festése jó alkalom, hogy a könyvtáros megújítsa, korszerűsítse a gyermekkönyvtár belső képét.

V a r g h a B a l á z s

ratlan volt a könyvtárügy vetítésre fel kell készülni, általános kérdéseiben, s elmulasztotta a megismerkedést az adott könyvtár életének sajátosságaival is. A tanulság az, hogy a köz-

vetítésre fel kell készülni, a helyileg illetékes művelődési irányító szerveknek pedig résen kell lenniük, ha ilyen lehetőség kínálko-

zik.

A tanácsi közművelődési könyvtárhálózatok szervezeti szabályzata

Hosszú előkészítő munka után elkészült és a *Művelődésügyi Közlöny* augusztus 15-i számában megjelent a művelődésügyi miniszter 146/1964. (M. K. 16.) MM számú utasítása a megyei és megyei jogú városi könyvtári hálózatról.

Az utasítás egységes szabályzatba foglalja össze mindazokat a szervezeti eredményeket, amelyeket a tanácsi közművelődési könyvtárhálózatok 12 éves fejlődésük ideje alatt napjainkig elértek, s olyan intézkedéseket is tartalmaz, melyek a várható fejlődést segítik elő. Ilyen előre mutató szervezeti rendelkezés az, hogy a könyvtárak fejlesztését a jövőben a kiadandó normák szerint kell biztosítani, hogy a különböző illetékességű tanácsok és a szakszervezetek, szövetségek közösen is tarthatnak fenn könyvtárakat, hogy a megyei könyvtárak elláthatják más könyvtári hálózatok módszertani irányítását is, hogy szervezetté kell tenni a társadalmi tanácsok és a könyvtárközi bizottságok működését. Egységesen szabályozza az utasítás a könyvtári dolgozók kinevezésének hatáskörét is, megadva a kinevezési jogkört a megyei, járási és városi könyvtárak igazgatóinak.

Az utasítás előírja, hogy az érdekelt könyvtárak három hónapon belül kötelesek elkészíteni munkarendjüket, amelyben részletesen kell rögzíteni az egyes könyvtárak gyűjtőkörét, szolgáltatásait, szervezeti egységeinek feladatát, létszámát, munkabeosztását és ügyviteli rendjét.

A munkarend elkészítéséhez a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* már ki is adta útmutatóját, amely mintát nyújt a különböző könyvtáraknak. Sajnálatos, hogy az útmutatóban megtakarították a városi könyvtárak munkarendjének mintáját, holott ennek a fejlődő könyvtár típusnak is segítséget kellett volna nyújtani, hogy a városi könyvtárügy szervezeti elmaradottságából kilépjünk.

A MISKOLCI JÁRÁSI TANÁCS az utóbbi időben több hasznos lépést kezdeményezett a könyvtári munka megjavítása érdekében: például már másodszer került sor községi könyvtárosok, tanácselnökök közös tapasztalatcsere látogatására a korszerűen felszerelt járási és községi könyvtárakban. Ennek keretében a járási tanács titkára, a könyvbarát-akcióbizottság elnöke, a járási pártbizottság képviselője, tanácselnökök és könyvtárosok bevonásával meglátogatta a mai követelményeknek megfelelő, szép Edelenyi Járási Könyvtárat, valamint a községi könyvtárat Tolcsván és Ongán.

A községi tanácselnökök személyes élményük alapján is meggyőződhetek arról, hogy mennyire másként dolgozhat az a könyvtár, ahol a tárgyi feltételek a meglátogatott községekéhez hasonlóak, mint az, amely az iskola sötét sarkában elhelyezett 1 vagy 2 szekrényből áll. A hernádnémeti tanácselnök Ongán a látogatás végén kezdet adott, hogy az ő községében is egy éven belül, az ongai könyvtárhoz hasonló, korszerűen felszerelt, szép könyvtárat fognak létrehozni. (S. J.)

Megjelenik

az ÚJ KÖNYVEK című kiadvány, a közművelődési könyvtárak állománygyarapítási és könyvpropaganda tájékoztatója, melyet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ irodalompropaganda csoportja szerkeszt, és az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvtár-ellátó osztálya ad ki.

Az ÚJ KÖNYVEK a Magyarországon könyvkereskedelmi forgalomba került magyarnyelvű műveket tárja fel a közművelődési könyvtárak számára könyvismertetések és annotációk formájában. A könyvtárak törzsanyagába kerülő művekről és az ajánlott művekről részletes könyvismertetést ad, az egyéb kiadványokról pedig annotációkat közöl. Ezenkívül könyvtári módszertani útmutatások, könyvkereskedelmi tudnivalók, közérdekű hírdetések is szerepelnek benne.

A könyvismertetőket könyvtárosok, irodalmárok és a különféle ismeretágak szakemberei írják. A szerkesztők és kiadók azt a célt tűzték maguk elé, hogy a könyvismertetések megbízható felvilágosítást, értékelést és megfelelő beszerzési és könyvpropaganda tanácsokat adjanak a könyvtárosoknak.

A havonta kétszer megjelenő kiadvány évi előfizetése 150 Ft; előfizethető az Állami Könyvterjesztő Vállalat által küldött csekken. (P)

*

NAGYRÉDE könyvtára, Bögö Gyuláné augusztus 20-ra teljesítette éves olvasóborzásti tervét. A könyvtár olvasóinak száma 765, ez a község lakosságának 21⁰/₀-a. A korábbi gyenge könyvtárból egy év alatt a gyöngyösi járás egyik legjobban működő könyvtára lett.

HEVES megyében több szépen felszerelt községi könyvtárat adtak át rendeltetésének. Szücsi községben 3 helyisége és új, szabadpolcos berendezése, Vámosgyörkön új épületben 3 terme van a könyvtárnak. Ez utóbbinak a járási könyvtár juttat az év folyamán modern berendezést.

A TELEVÍZIO őszi-téli művészeti műsorából a következő adásokra hívjuk fel a könyvtárosok figyelmét: előreláthatólag október 31-én vetítik a Barcsay Jenőről készített filmet; november 12-én a jövő képzőművészei közé, a Képzőművészeti Főiskolára látogatnak el a kamerák; december 13-án Ferenczy Béni művészetéről láthatnak filmet a nézők. December 27-én pedig Képek a könyvben címmel a könyvillusztrációkról szól a televízió műsora. Felhívjuk a könyvtárosok figyelmét arra, hogy idejében készüljenek fel az adásokra, a megfelelő művészeti kiadványok népszerűsítésére.

MEZŐGAZDASÁGI ajánló jegyzékeket készített a Bácsalmási Községi Könyvtár. A mezőgazdaság öt ágazatának legfontosabb irodalmából összeállított jegyzékek igen egyszerű eszközökkel készültek: a gépelt címlírásokat kemény kartonra ragasztották és megfelelő illusztrációs anyaggal, színes könyvborítókkal díszítették. Ezeket a plakát-formájú jegyzékeket kifüggesztették a könyvtárban, a plakátokat lefényképezték és 18×24 cm méretben annyi másolatot készítettek róluk, hogy minden agronómusnak, brigád- és munkacsoport-vezetőnek jusson belőlük.

Hírek

KARÁCSONDON befejeződött a könyvtár átépítése. A társadalmi erők összefogásának segítségével a községi tanács korszerű könyvtári helyiségeket alakított ki a művelődési házban. Az olvasóteremben televízióval ellátott könyvtári klubot rendeztek be a felnőttek részére. A klubot csak beiratkozott könyvtári olvasók látogathatják. A gyermekek részére a könyvtár helyiség egyik részét rendezték be, ahova a községi tanács 15 000 Ft-ért csináltatott gyermekkönyvtári btorzatot.

A TANÍTÓKÉPZŐ intézetek népművelő-könyvtáros szakára vonatkozó általános rendelkezések és a tagozat tan- és vizsgaterve megjelent a Művelődésügyi Közlöny augusztus 1-i, 15. számában, a 140/1964. (M. K. 15.) MM. számú utasítás mellékleteként. Az utasítás felsorolja a népművelő-könyvtáros szak tantárgyait, közli anyagát, előírja a hallgatók gyakorlatait, a tanévbeosztást, a szorgalmi időt és az egyes tantárgyakra fordítandó óraszámot valamint a leendő vizsgákat. Ezzel a redelettel kialakult a tanítóképző intézetekben létesített népművelő-könyvtáros tagozat tanulmányi rendje.

TÁJÉKOZTATÓ

MADÁCH IMRE

A Tragédia nagyszerűsége szinte eltakarja írójának alakját, a remekmű a korábbi alkotásokat, a borongó tekintetű, méla bajszú férfi a küzdelemre elszánt, nagyalmú ifjút, a filozófus-költőt a közéleti embert, a teljes Madáchot.

Egyazon évben született Petőfivel, és ha ingatag egészsége nem köti családai otthonához, talán a márciusi fiatalok közt találkozhatnánk vele. Mert Madáchot is, mint azokat, a reformkor erős, nagy áramlata ragadta magával, és pályakezdése hasonló nemzedéktársaiéhoz. Hazafias önképzőkörökből indultak el azok; Madách, a pesti diák, maga szervezi önképzőkörre baráti társaságát, és szerkeszt velük kézzel írt lapot. Minden tanuló, akiben mozog valami szellemi igény, Bajzáék folyóiratát, az *Athenaeumot* olvassa; előfizet rá Madách is, és hasábjain a liberális politika tanaival, a társadalomfilozófia nagy kérdéseivel ismerkedik, s mint legutóbb egy értekezés kimutatta, olvasmányai nem maradtak hatás nélkül a Tragédia írójára. Ha nem volna egy kicsit bátortalan, Bajzáék küldhetné el ő is, mint Petőfi, költeményeit, de ő az igénytelenebb *Honművésznél* próbálkozik, s ez közli első versét 1839-ben.

Tizenhat éves ekkor, tele az ifjúság tettvágyával és érzékenységgel. Már voltak szívfájdalmi, és bár szerelmi csalódásait talán csak a nagyított kamasz képzelet színezte ki, mégis említésre méltók, mert a nőkről vallott későbbi keserű véleményének csíráit sejtethetjük bennük. Ám fontosabb ennél, amit a korán ért fiatal tenni tervez. Minden ajak a népet emlegeti, a kor egyik fő jelszava a népnevelés; Madách 1840-ben egy népszerű újság kiadására szövetkezik barátaival, s országos népművelő társaság felállításáról szóló ábrándokat. Ez még csak ifjonti nagyotakarás, és nem is lesz belőle semmi, de alighogy tanulmányait bevégezte, Madách a nyilvánosság elé lép: részt vesz megyéje közgyűléseiben, tudósításokat küld róluk a *Pesti Hírlapnak*, cikket ír a központi államigazgatásról. A centralizáció e kor egyik legtöbbet vitatott kérdése, vízváltója az ellenzéki tábornak; a többség, Kossuth is, a megyék fenntartását akarja, mert az alkotmányosság biztosítékát látja bennük, és csak kevesen — Eötvös József, Szalay László, Csengery Antal, Irinyi József stb. — hangoztatják, hogy az elavult megyei rendszer a gyökeres polgári átalakulás gátja, melyet a központosítás modern szerkezetével kell felváltani. Madách a centralisták kis csoportjához csatlakozik. Éles tekintete észreveszi, hogy az ellenzék népszerű jelszavai sokszor csak rosszul takargatják a vagyon- és hatalomféltő önzést, az osztályérdeket, a jobbság iránt tanúsított közönyt. 1845-ben az Alföldön utazik, és keserű tapasztalatokat szerez a magára hagyott nép csüggesztő helyzetéről; felháborodását Szontagh Pálhoz írt levelében önti ki: „Láttam megyét, hol a nyelvek élesek, mint a kard, az elmék tompák, mint a tőke, hol cifra szónoklatokat hallhat a szabadság- és közbátorságról, ki szerencsés meglopattanul és betöretlen fővel a székvárosig jutni... Láttam sürgetősen s kemény parancs mellett küldött hivatalos levelet egy állomást tizenkét nap alatt megjárni!... Láttam népet... emberi alakjából kivetkőzött s gyökereig demoralizált fajnak...” Itt-ott mutatkozik javulás: van megye, „hol a kalodák eltörültek” (de Madách falujában, a nógrádi urak szegényére, még áll!) ám a fejlődés útjára vánszorgó; a jobbság származású Erdélyi János a „tyűklépésenként” való haladásra panaszkodik, és Madách, a nemesi sarjadék, hasonló indulattal írja: „a magyar gyorskocsit ökrök vontatják”. Elégedetlensége eljuttatja a forradalom igenléséig; „Mindinkább erősödöm régi hitemben, hogy csak véres út vezetne a boldogsághoz, és a francia forradalom alatt is azok voltak a legbecsületesebb emberek, kik legtöbb vért

ontottak” — írja 1847-ben Szontagh Pálnak. A nemesi liberálisok szigorú bírálatában Madách a népi radikalizmus olyan képviselőivel halad együtt, mint Petőfi és elvbarátai, mint Arany János, *Az elveszett alkotmány* írója. Levelei elmélyült politikai gondolkodónak, a maga útján járó szellemnek mutatják a fiatal Madáchot.

Esztétikai nézeteiben is önálló. Mialatt körülötte az irodalmi viták Shakespeare vagy a divatos franciák nevével visszhangoznak, Madách, *Művészeti értekezésében* (1842), Szophoklész tragédiáiból vonja le dramaturgiai elveit, sejtteni engedve, hogy valami rendkívülire készülődik. Eleinte mégis inkább a romantika ösvényeit követi. Dramát már tizenhat éves korában írt; ez a próbálkozása nem maradt ránk. Fantáziáját főként a történelem feszült helyzetei foglalkoztatják, de a történelmi mezbe is korszerű mondanivalót burkol. Első befejezett darabja, a *Commodus*, a reformkor fiataljának zsarnokellenességéről vall; a *Nápolyi Endre* címszereplője a XIX. század romantikus hőseinek szertelenségével tiltakozik környezetével, az udvar és a klérus ellen. Madách korai kísérletei még nem ígérnek későbbi remeklése művészi erőnyeit, de itt-ott már fölismerhető bennük *Az ember tragédiája* írójának egy-egy jellemző vonása. Mindenekelőtt a *Férfi és nő* című mitológiai drámában (első verses színműve ez): itt Herakles és Deianeira történetét már az a Madách alakítja a test és lélek, a szellem és anyag elvének drámai összeütközésévé, az a Madách, aki a Tragédia írásakor majd oly mesterien tud egy-egy eszmét személyekben megjeleníteni. Társadalmi drámája, az 1843-ból való *Csak tréfa*, líraiságával tűnik ki: romantikus nevű Zordy Loránjában, a népszabadságért lobogó ifjú heves szenvedélyeiben és meghasonlott magányosságában Madách mintegy önarcképét mutatja fel. Két korai történelmi tragédiáját, a *Mária királynőt* és a *Csak végnapjait*, később átdolgozásra érdemesítette; e műveiben a hazafias-romantikus lázadó hősi és tragikus alakjának költői megformálásával viaskodott, miközben lelkére már rátelepedtek a vesztes forradalom után feltámadt kétségei.

Madáchot beteges szervezete megakadályozta, hogy kövesse a csatamezőkre a zászlót, mely az övé is volt, de mint újabb adatok bizonyítják, megyéje szűkebb körében a költő nem keveset fáradozott a forradalomért. Szenvedett is érte: Rákóczy Jánosnak, Kossuth titkárának rejtegetése miatt bebörtönözték. Élete zordonra válását házasságának felbomlása tetőzte be.

Az alsósztrégovai Madách-kastély

Levert forradalmak után a töprengés korszakai következnek; van, ki elátkozza a napot és az órát, mely a változást hozta, és sárral dobálja a kezdeményezőket; van, aki nagyidai kétségbeesett kacajra fakad, vagy az önvád mardosó fájdalomába rokan bele; de mindenképpen: a lelkesedés idejét a tépelődő válság evadja váltja fel. Madách sosem tagadta meg a 48-as forradalom eszményeit: töretlen függetlenségi érzelmeiről tanúskodik a Bach-korszak csalán-szatírája, *A civilizátor*, a haladó törekvések iránti hűségéről 1861. évi „politikai hitvallomása”, melyben „minden feudális visszaemlékezések” ellen, s a szabadság, egyenlőség és testvériség jelszavai mellett nyilatkozik. Ám az önkínzó vizsgálódást — mint egyetlen gondolkodó fő — Madách sem kerülhette el. A nagy számvetésnek, mely mérlegre tette nemcsak a nemzet ideáljait, de a világszerű eszméket is, melyekért az emberiség koronként rajongott, hogy aztán csömörrel megváltják tőlük, amint visszajükra fordultak: *Az ember tragédiáját* köszönhetjük.

E mű páratlanul áll a magyar irodalomban. Nem remélt ajándék, szinte előzmények nélkül érkezett, s meglepte a kortársakat. Egyik első olvasója és jambusainak önzetlen egyengetője, Arany János, néhány éve Dante „vizének mélységei felett” tűnődött megrendülten, s most

váratlanul egy hazai remekmű dantei sodrásának engedhette át magát! Csengery Antal, amint megismerkedett a Tragédiával, rögtön a legagyobbakat, a *Faust* Goethé-jét, a *Manfred* Byronját emlegette, és méltán, mert Madách remekében a nemzet gondja az egyetemes emberi szintjén, a korhoz kötött az általánosítás síkján, a filozófia a költészet ragyogó színeibe öltözve jelenik meg, s a gondolatok kiterjedtsége a nyelvi pompa érces tömörségével párosul.

És amiről szinte megfélelkezünk, noha fokozhatná csodálatunkat: harminchat esztendő volt Madách, midőn a Tragédiát írta. Evei száma csekély, de a kivételes lélek addigra magába fogadott s megszenvedett mindent, mi emberi s magyar, és hasonlatossá vált ahhoz a költő-ideálhoz, melyről egyik ifjúkori drámájának hőse mondja, hogy „Küzd és imád, kételkedik, leroskad, Győz újra és átéli a világnak Minden kínjával minden élveit”.

Bevégezvén a Művet, már csak kevés ideje, már csak egy drámája volt hátra, a *Mózes*, bibliai fenségben és célzásokkal a Solferinónál újból feltámadt magyar reménységre. Aztán megírta epilógus-versét:

*Hittem, kételkedtem, vágytam és lemondtam,
Mosolygtam, sirtam, múlton és jövőn,
Tündérek játsztak vélem napsugárban,
Kisértetekkel jártam sirmezőn...*

*Láttam lezúgni nagy napok viharját,
Dicsőség, börtön ismerős velem,
Ha napsugár avagy villám futá át
E szívet, elzengé azt énekem.*

*De jól esik tudnom, nem a sikamló
Út az utam, mely semmiségbe vész,
És fesóhajtnom, veszhet már a kagyló,
A drága gyöngy, mely élni fog, ha kész.*

1864 szeptemberében utoljára még kilovagolt, de betegsége erőt vett rajta, fuldokló rohamok támadják meg, a gyógyszerek már nem használtak. Halálos ágyánál édesanyja és a hű barát, Szontagh virrasztott. Október 4-én következett be a vég: egy óra tájban még öt szem szőlőt evett a beteg, fél kettőkor nagyanyját szólította, hátra-tette fejét és meghalt.

L u k á c s y S á n d o r

A GONDOLAT Kiadó összefoglaló, tárgyköri jegyzéket adott ki hét éves kiadói tevékenységének termékeiről és a közelebbi jövőben megjelenő ismeretterjesztő művekről. A kiadvány hasznos segédeszköz a könyvtárosok számára, ha ismeretterjesztő gyűjteményük hiányait pótolni kívánják. Ezt a címek előtt alkalmazott — a még raktáron levő, vagy csak antikváriumokban kapható műveket megkülönböztető — jelzések is megkönnyítik. Hasonlóképpen segítheti a tájékoztató, ajánló munkát végző olvasószolgálati könyvtárosok tevékenységét is. A Gondolat Kiadó a jegyzéket levélbeli kérésre megküldi a könyvtáraknak.

(—)

A „SZOCIALISTA Brigádok Kiskönyvtára”-sorozat második füzeteként adta ki a Táncsics Könyvkiadó Legéndy Miklósné: Szocialista brigádok a művelődés útján című munkáját. A füzet célja, hogy a szocialista brigádok művelődési vállalásainak megjelöléséhez adjon ötleteket, javasoljon módszereket. Ennek érdekében a szerző összegyűjtötte a már eredményesen működő brigádok tapasztalatait, és számbavette a népművelés mindazon formáit, melyeket a brigádtagok művelésére és önművelésére félhasználhatónak tartott. Foglalkozik a könyvek és folyóiratok olvasásával is, azonban nézetünk szerint túlságosan szűk és hangsúlytalan fogalmazásban.

(—)

MIÉRT ÍR AZ ÍRÓ?

Móricz Zsigmond Árvácskája kapcsán

Miért ír az író? Elég suta kérdés. Azért ír, mert ez a foglalkozása. Semmitmondó válasz, s újabb kérdés sem segít rajta: miért választotta ezt a foglalkozást? Valószínű, hogy íróként más és más okból, melyeket egy további semmitmondásba foglalhatunk össze, abba, hogy „hivatást érzett” rá. A dolog azonban — minden látszat ellenére — nem így áll. Az írás igazi foglalkozás is, mesterség is (melynek ezer és ezer csinja-binja van, s némelyik el is sajátítható), az író mégsem azért ír, mert ez a foglalkozása vagy mestersége. Az író — azt hiszem — alkalomszerűen ír.

„A költő talán — szürhatná itt közbe valaki —, az talán alkalomszerűen, ha megihleti valami, akkor megír egy verset, s aztán, ha újra megihletődik, ismét megír egyet, s közben valami polgári foglalkozást úz vagy fordít, vagy — ha megengedheti magának — nem csinál semmit, várja a sültgalambot. De az író?! Egy regényíró, aki esetleg évekig dolgozik egy könyvén, naponta, rendszeresen, igen gyakran pontos időbeosztással, mint egy lelkiismeretes hivatalnok? Hogy nevezhetnénk ezt alkalomszerűnek?! Hisz azt is tudjuk, hogy legtöbbjük, alig hogy befejezett egy munkát, azonnal újabbra fog, sőt némelyik regényírónak évekre, évtizedekre előre megvan a tématerve, amelyet aztán szorgosan megír.

Mindez igaz, és mégis csak úgy van: a regényírás épp olyan alkalomszerű tevékenység, mint a versköltés. (A tevékenység szó maga sem a legfontosabb kifejezés erre a legnagyobb fokú spontánitásból, egyúttal a legteljesebb önfegyelemből össze tevődő műveletre — csupán jobb híján használtam.) Örkény Istvánnak van erről néhány karcolata — gondolom: igazán csak írók és egyéb művészek élvezhetik, mert csupán ők tudják, hogy mennyire igazak. De azért idézek az egyikből, mert — magam és mások tapasztalataiból tudom — amit mond általános érvényű. „Tizenöt éves gyakorlat után akármelyik sebész vagy vájár, vagy kőműves, vagy kertész érti a mesterségét. Reggel nyugodtan megy munkába; jöhet nehéz munka, akadhat fogas kérdés nem is egy — de olyan „eset”, amely kiverné kezéből a szerszámot nem. Könnyűszerrel továbbadja a tapasztalatait, kioktatja a fiatalokat iparának szabályairól. Otthon van a mesterségében; tudja, hogy tud valamit, s amit tud, az övé... De mit tudok én?” „Egész írói pályám merő rögtönzés.” Teljesen bizonytalanul ülök a munkaasztal mellé: minden reggel úgy dobog a szívem, mint amikor első írásaim első soraiba fogtam bele.” „Nem volt még olyan napja életemnek, amikor biztosan tudtam volna, hogy író leszek-e még holnap reggelre.” Ez minden igazi íróra érvényes, arra is, aki ismeri az írás „szabályait”, és fogásait, mert persze azért vannak ilyenek. Csakhogy ezek önmagukban semmit sem érnek, s az írók is inkább csak utólag — mikor javítgatnak, csiszolgatnak — hasznosítják őket.

Az írás alkalomszerűségének ez az egyik oka, hogy minden megszületendő mű egyedi eset, sosem akad kaptafa, amelyre ráhúzható lenne, sablon, amelynek segítségével megoldható. Persze — ha nem is ennyire — de minden vakbélműtét is egyedi, minden lerobbantandó szénfal és minden muskátli szintűgy.

Az alkotás alkalomszerűségének igazi, mélyenfekvő oka nem is ez — a valóság természetében rejlő — egyediség. Hanem más. A sebész nem maga választja ki emberét, akinek gyomorfekélyét megoperálja, a vájár sem a szénfalat, melyet le fog fejteni. De ha valóban mesterei mesterségüknek, minden eléjük utalt esetet megoldanak. Az író nincs így. A megírandót nem másvalaki jelöli ki számára, hanem — legalábbis látszólag — maga választja ki az élet által eléje sodort ezernyi vagy tizezernyi téma közül. Azt írja csak meg, amihez „kedve van”. — Könnyű a dolga! — mondhatnák erre. Nem is olyan könnyű. Mert csak azt tudja megírni — ha tudja egyáltalán —, ami — többnyire nehezen kideríthető, s önmaga előtt sem mindig egészen világos okból — megragadja. Amivel érzelmi kapcsolatba kerül.

Itt a fő nehézség. Minden munka jó elvégzéséhez, kivált azokhoz, amelyek során az ember állandóan döntésre, választásra kényszerül, igen nagyfokú objektivitás, kívülről-szemlélés szükséges. Minden döntés, választás ugyanis — ha csak képletes értelemben is — egyúttal ölés. A kertésznek például el kell határoznia, hogy gazt akar-e termeszteni vagy virágot, s ha ez utóbbit választja, ki kell irtania a gazt. Ez persze normális emberről nem különösen súlyos választás. De az állattenyésztő dolga már nehezebb. Elképzelhető, hogy valamilyen oknál fogva a silányabb, kevesebb

„hasznos” tulajdonsággal bíró borjút kedveli meg — talán éppen kicsisége, gyámoltalansága miatt — s mégis ezt kell a tenyésztésből kiiktatnia, vágóhídra küldenie. Az emberrel foglalkozó szakmákban még nehezebb a helyzet. Nemcsak a bírakra gondolkodok, akik „választásukkal” a szó szoros értelmében ölhetnek, hanem mindenki másra. A lakáshivatali előadó is, amikor az egyik családnak utal ki egy lakást, más családokat hátrányba szorít. Nem szabad tehát érzelmileg kötöttnek lennie, ha helyesen akar dönteni.

Az írónak azonban ahhoz, hogy megírasson valamit, érzelmi kapcsolatba kell kerülnie „témájával” — értsd: az esettel, szereplőivel, a történések lefolyásával s minden egyébbel.

... Mi az az ember életében, amit érdemes leírni, s amit muszáj leírni. Ezt nagyon sokáig nem tanultam meg: igen késő volt, huszonnyolc éves korom után, mikor rájöttem, hogy voltaképpen csak azt lehet leírni, ami fáj. Ami megsebzti az embert. S ami bosszú — írta egy levelében Móricz Zsigmond, s igaz, hogy hozzátette: „S aztán negyvennyolc éves koromban tanultam meg, hogy nem egyéni dologt is meg lehet írni: azt, ami gyönyörködtet.” Ez utóbbi megírhatóságokra azonban nem sok példát találunk a munkái közt. De más írónál se. Bár a gyönyörködés szintén érzelmi kapcsolatot tételez fel.

Igy van. Az írónak szenvedélyesen kötődnie kell témájához, s jobbára fájdalmasan. És mégis az igazságot — lehetőség szerint a teljes igazságot kell felderítenie, feltárnia. Ehhez pedig elfogulatlan, hideg ész kell. Súlyos és gyöttrő ellentmondás. Ezt kell az írónak esetéről, esetre, napról napra, minden alkalommal újra és újra legyűrnie. Hogy holnap is sikerül-e ez, hogy egy regény hónapokig, esetleg évekig tartó megírása folyamán minden nap sikerül-e majd, nem tudhatja. Ezért alkalomszerű, veszélyesen kalandos tevékenység az írás. De talán éppen ezért érdemes vállalkozni rá.

Ez egyébként, hogy érdemes-e vagy sem az írónak újra és ismét nekivágnia, nem igen kerül szóba. Kell neki. Éppen a témához való fájdalmas-szenvedélyes kötöttsége folytán.

Mindez Móricz Árvácskája kapcsán jutott az eszembe. Szenvedélyesebb és igazságosabb — és egyúttal gyöttrőbb regényt nemigen ismerek ennél. Az Árvácskák sorsa — írta maga Móricz róla — „megrázóbb és szörnyűbb, mint Dante pokoljárása, mert Dante csak szemlélő lett volna ott, ahol ez a pöttöm kislány már érző, szenvedő részvevő.” „Irtóztató könyv, azt hiszem, de a fantáziának egy sora sincs benne. Ilyen könyvet még nem írtam. Ennek a legkisebb mondata is magából a nyers életből szállott fel, mint a mocsárból a kénese gőz.” „Az Árvácska csak azért regény, mert a pacsrta se tud másképpen vezércikket mondani: csak énekszóban.”

A vezércikk szón Móricz ebben az esetben minden bizonnyal jajkiáltást értett. Jajkiáltást, mely a „szív-némaságra” ítelt Árvácska helyett szakadt ki belőle — énekszóban. A kettő ugyanis együtt teszi hatásos remekművé a kisregényt. Mert hiába, hogy minden sorát az élet szülte, hogy minden, amit elmond, valóban megtörtént. A véres valóság s a barbár jajveszékélés — a maga nyers voltában — hatástalan volna, mert az embert védekezésre készítené, hogy befogja előle a fülét, elfordítsa róla a tekintetét. Arra ösztönözné, hogy ne higgye el. Nem közönyössége, hanem éppen érzékenysége folytán.

Az ember — ha megérdemli ezt a nevet — a kiszolgáltatott, a védelemre szoruló, az elesett pártjára áll. Márcsak azért is, mert a helyébe képzele magát, vagy legalábbis az eszébe jut: őt is érheti „baleset”. Mindenesetre ebben a reakcióban az érzelmi mellett az értelemnek és az ember társadalmi lény voltának szintúgy szerepe van. Egy gyermek szenvedéséhez való viszonyunk azonban más. Jóval több benne az ösztönösség. Itt már nem arról, vagy nemcsak arról van szó, hogy ne hagyj tenni másval, amit nem kívánsz magadnak. Hanem mélyebben gyökerező, elemibb, ősbibb dolgokról. Hatalmasabbakról. Egy gyermek megkínzása — kivált ha tehetetlenül kell szemlélünk — elviselhetetlen.

Már most képzeljük bele magunkat Móricz helyébe. Neki nemcsak tudomásul kellett vennie ennek a „pöttöm kislánynak” a szenvedéseit, testi és lelki megkínzását, egy négy-nyolc éves szeretetre szomjúhozó kis lény kálváriafutását a tökéletes közöny, a szikkadt önzés, a legteljesebb szeretetlenség és kegyetlen durvaság poklain át — de mindezt és mindenek minden apró részletét alkotás közben újra és újra át is kellett élnie. Aki olvasta a könyvet, lehet némi fogalma erről a gyötrelméről.

Pedig ez már „énekszó”, dallá emelt, szépséggel enyhített, igazsággá párolt valóság. Elhallgatásokkal, sejtetésekkel szelídített. És azzal az engeszteléssel olvashatjuk, hogy a szeretetet, mely Árvácska életéből olyannyira hiányzott, tűzhálála után ebben a requiemben íme mégis megkapta.

Az írónak azonban nemcsak végigszenvednie kellett ezt a történetet. Hanem fegyelmezetten kellett átélnie; kínjait — mint minden más szenvedő — nem enyhíthette tagolatlan jajgatással. Neki a pontosan illő szavakat, a kifejező, értelmes mondatokat kellett megtalálnia. Soha, egyetlen percre sem engedhette el magát.

Még érzelmeit, legtermészetesebb indulatait sem engedhette szabadjára. Gyűlölet semmiesetre sem. Eppen, mert az igazságot, a mélyenfekvőt kellett felszínre hoznia. Ehhez nemcsak Árvácska lelkivilágába kellett behatolnia, kínzóiba szintén.

Az író ugyanis nem állhat meg a felszínnél, az a dolga, hogy a mélyben rejlő igazságot hozza napfényre. Ehhez pedig mindenkit, leggyűlöletesebb alakját is meg kell értenie és értetnie: belülről ábrázolnia. Móricz — legyőzve indulatát — ezt teszi. Emlékezzünk vissza rá, hogy — például — Dudásné nem merő gonoszságból járátja meztelenül Árvácskát, hanem, hogy a saját lányára adhassa az államtól vele kapott inget. Él benne tehát szeretet, legalábbis a saját gyereke iránt. Sőt — ha megengedhetné magának — talán a kis államit is szeretné: hisz kapzsisággal kell vádolnia, hogy meg ne sajnálja az elorzott ingért. Ha nem ellentétes az érdekeivel, még jó is hozzá: megápolja összeégetett ujjacskáit. Hasonlóképp a vagyonszerző Zsabamáriból is ki-kitör néha valami emberség, sőt még Verőékből is. Az állami gondozónők bűnös nemtörődomségének pedig egyik forrása, hogy szándékosan dugják homokba a fejüket a tények elől, szembenézni velük kibírhatatlan volna, megváltoztatni őket pedig nem képesek. És így tovább.

Enélkül a benső ábrázolás nélkül csupa pokolbéli ördög szerepelne a regényben, akiken keresztül az emberi társadalom nem ábrázolható, a törvényszerűségei nem hozzátők felszínre. Pedig az Árvácskának épp ez a mondanivalója: nem egyesek gonoszsága, nem rosszindulatú véletlenek felelősek ennek a pöttöm kislánynak a kálváriájáért és tűzhaláláért, hanem az érdekre — „kaparj kurta, neked is lesz” elvre — épített társadalom.

Szenvedélyes indulat és fegyelmezettség, hideg értelem — tűz és víz. Nehéz összeegyeztetni ezt a kettőt, s még nehezebb önként vállalni. Csak akkor lehet, ha valakinek hatalmas, kentszerítő oka van rá. Az író — úgy hiszem — azért ír, mert nem bírja magában tartani a megpillantott igazságot. Pontosabban: akkor ír, ha elhallgatása fájdalmasabb lenne, mint kimondása.

Zolnay Vilmos

Amikor a cenzurának igaza van

A cenzúra általában türelmetlen, az államhatalmat, államvallást védi; rendeletei nemcsak önkényesek és reakciósaok, de sokszor ostobák is. Egészen kivételes jelenség az, amikor a butaság, az államvallás túlzásai ellen fordul, és amikor még az általa károsnak ítélt könyvekkel szemben sem írja elő ezek megsemmisítését. Ilyen II. József császár 1781. november 9-én kelt rendelete, amelyet magyar fordításban közlünk:

„Azokkal a könyvekkel kapcsolatban, amelyek a kitalált csodák különféle neveivel, csodálatos megjelenésekkel, kinyilatkoztatásokkal és hasonlókkal foglalkoznak, a józan ész és királyi akaratunk a következőket rendeli el: Ezek a műveletlen nép babonáinak támpontot nyújtanak, a tanult emberek számára unalmat jelentenek, a nemkatolikusoknak pedig olyan könnyelműségre adnak alkalmat, hogy aláássák ősi vallásunk szentségét és szent tételeinket firtassák. Ezért, ha külföldről a császári királyi fennhatóság területére ilyen könyveket behoznának, azt eltűnjük, de nem engedjük meg, hogy ezeket itt kinyomtasassák, ezt még a keletkezés pillanatában meg kell akadályozni. Kétséges esetben a szóban forgó könyvet küldjük fel a bécsi udvari felsőbb könyvvizsgáló bizottsághoz.”

V. M.

KUBA az egyetlen latin-amerikai ország, ahol az írástudatlanságot már 1961-ben felszámolták. A kormány igen nagy figyelmet szentel a könyvtárügynek: a forradalom előtt az egész országban mindössze néhány könyvtár működött, azóta az állandó és vándorkönyvtárak száma a négyszeresére emelkedett. A könyvtárak ellátásához szükséges személyzetet szakiskolákban képezik ki. Mostanig 200 képzett könyvtáros került ki ezekből az iskolákból. (N.)

Beszélgetés Galambos Lajossal

Az építő elégedetlenség írója, szenvedélyes nevelő, aki minden művében fénycsóvát vet valamilyen társadalmi vagy tudatbeli elmaradottságra, múltból örökölt, de napjainkban is burjánzó erkölcsi torzulásra. Számára az irodalom nem öncélú szépség, hanem küzdőtér: minden művével harcol, és hőseit is harc közben mutatja be. Modern, tömör szerkesztésmódjával, könyörtelen stílusával is felrázni akar, az olvasót ostorcsapásként éri mindaz, amit Galambos ír. A részletek ábrázolásában olykor talán túloz, de a lényegyet illetően mindig igaz van. Hősei — a tsz-szervező parasztfiú, az elgondolásához megszállottan ragaszkodó mérnök, a tanyai tanítónő — hétköznapi egyszerű emberek, kiket a feladatok edzenek meg. Nem mindig a szándék viszi küzdőterre őket, de ha már benne vannak az elénkük tornyosuló nehézségektől sem riadnak vissza, nem adják meg magukat, így csiszoló-dik jellemük fokról fokra.

Világa a falu s a szétszórt tanyák elmaradott földje. Maga is faluról jött, 1929-ben egy kótaji parasztházban látta meg a napvilágot. Nyíregyházán volt diák, a felszabadulás utáni lázas mozgalmi élet diáktövével ragadja magával. A Színház- és Filmművészeti főiskola dramaturgiai szakán tanul tovább Budapesten, ennek elvégzése után dramaturg lesz. A filmhez később se hűtlen: két regényéből írt sikeres filmforgatókönyvet (*Megszállottak, Isten őszi csillaga*). *Mostohagyerekek* című kisregénye *Szent János* fejevétele című rádiódramáján keresztül szólt a rádióhallgatók nagy köréhez.

Beszélgetésünk során először arra kérem, hogy írói céljáról beszéljen.

— Sokat, nagyon sokat lépett előre népünk a felszabadulás óta. Azonban „Kánaánról” beszélünk még könnyelműség lenne. Elérkezett annak az ideje, hogy a szocializmus keretein belül minden kulturális lemaradást felszámoljunk. És egyáltalán: minden lemaradást. Ezt a fejlődést szolgálom írásaimmel.

A tanyavilágra gondol elsősorban? — kérdezem, és legutóbbi művét, a *Mostohagyerekek*-et említem.

— A tanyavilágra, igen. De nemcsak arra! A tanyai elmaradottságot meg lehet szüntetni. Villany kell, iskola, utak, orvos, könyvtár: anyagi kérdés. Az anyagiakat erős munkával elő lehet teremteni. De a belső sötétséget a higanygózlámpa nem oszlatja el! A lelkek magányába nem vezetnek el a kövezett utak. A beteg, vagy régi sebek hegét hordó lelkeket nem gyógyítja meg az orvos! Az újságok, a rádió, a televízió naponta adnak számot a lelkiismeretlen csalók, üzemi szarkák, embertelen rokonok, kijózanítóba küldött apák, kiskirályok világról! Ezek világa semmivel sem jobb, mint a denaturált szeszt ivó tisztántúli tanyasiaké.

A regényére térek vissza. Nem lát benne túl sötétet? Nem érzi találónak egyes kritikusaiknak azt az állítását, hogy pesszimiztikusan szemléli a tanyai életet?

Szenvedélyesen kiált fel:

— Nem! Ez nem szemlélet kérdése, ez ténykérdés! Magyarországon még ma is egymillió kétszázézer ember él tanyán. S a tanyai élet nem a szocializmus korszaké. Az ember közösségi lény. A tanya: individualizmusra nevel. A tanyán lakók érdekei hátrébb maradnak. S ha úgy érzik, hogy magukra hagyottak: bezárkóznak. Pedig ez a törekvésük nem ősi ösztönből fakad. Az ősi életforma a közösségi volt! Ezért a közösségi világért harcol a Mostohagyerekek tanítónője, Katalin, az „emberhitért” Ez pesszimizmus?

A tanyákról beszélünk eddig. Írásaiban egyre-másra bukkannak elő a vidéki vonatkozások. Vajon magát a vidéki témák írójának tartja?

— Nem vagyok a régi értelemben vett parasztregegyek írója. Igaz, írásaiknak sokszor színtere a vidék. Innen jöttem, első, írásra lódító élményem is ideköt: gyerekként szemtanúja voltam a falumbeli „látóember”, egy öreg pásztor kivégzésének,

aki „megjövendölte” 1944-ben, hogy jönnek az oroszok. Kár, hogy elveszett ez az elbeszélésem, legjobb írásomnak érzem... A vidék adja írásaim környezetét, hátterét. De hőseim között sok az értelmiségi, s valamennyien küzdő emberek. Katalin vagy Bene, az Utas a Göncöl szekerén mérnöke nem bízzák rá magukat a sorsra. Nem szeretem a kiábrándult hősokeket. Ma divat a kiégettséget ábrázolni. Nyugaton divat, s nálunk is utánozzák olykor. Szkepticizmus, egzisztencializmus, kaffkaizmus: mind utánozóra, védelmezőre talál náluk. Miért nem utánozzák Steinbecket, Hemingwayt? A divat utánzása nem modernség: provincializmus!

— Lát tehát a magyar irodalomban provinciális jelenségeket?

— Az epigonizmus mindig provincializmus, akármilyen divatos irányzat epigonizmusa is. Az elmúlt rendszer Nyugaton nem propagálta Móricz Zsigmond műveit, mert félt a vidékiesség vádjától. S legutóbbi francia nyelvű kiadásával sikere bizonyítja, hogy a Barbárok a XX. századi novellairodalom világviszonylatban is egyik legremekőbb darabja. A világirodalom egészséges vérkeringését az adja, hogy minden nép eredetét alkot, a sajátját adja hozzá a többi nép irodalmához, a saját problémáit igyekszik megszólaltatni. Azok a folyóirataink, amelyek a modernizmus zászlaját lobogtatják, itt tévednek. Az eredeti alkotás sohasem provinciális. Az epigonizmus — bármit is utánoz — mindig az!

— Móricz Zsigmondot említette. Írásait, stílusát példaképének tekinti?

— Erre nehéz feleni. Folytonosság nélkül nincs irodalom. Én is — miért tagadnám? — sokat tanultam Móricztól. De igazán elsodró élményem Illyés Gyula Puszták népének olvasása volt. S a költők közül Ady. A világirodalomból: Gorkij. Egy kisregényét még fiatal diákként olvastam, az Árulót. Azóta is hiába keresem a megjelenő művek között. Csodálatosan fegyelmezett kompozíciójú alkotás, igazi realista mű.

— Napjainkban még mindig sokat vitatkoznak a realizmusról. Mi a véleménye erről?

— Kultúránk és ezen belül esztétikánk is a klasszikus görög-római műveltség alapjaira épült. Arisztotelesz jó és rossz művekről ír, s jó műveknek azokat nevezi, amelyek a kor problematikáját fogalmazzák meg, saját koruk formanyelvén. Hogy ez realizmus-e, az csupán elnevezés kérdése. Fogalmainkat az elmúlt koroktól készen kaptuk. A harcban született szocializmus még nem dolgozta ki a maga mindenre kiterjedő figyelmű esztétikáját. Ennek hiányát mindig éreztük, az ilyen viták csak felszítják hiányérzetünket. A magam részéről mindenkor a realista alkotások ki-művelését tartom fontosnak, de ez a kategória nem eléggé differenciált még: amikor erővel minden „jó” művet bele akarunk kalapálni a realizmus fogalmába; torzítunk. Ki kellene fogalmainkat egészítenünk; új, részletes skálát felállítani, esetleg új kategóriákat is alkotni. Ez természetesen a filozófia feladata, s én hiszem, hogy marxista filozófusaink meg is fogják találni a megoldást erre.

Búcsúzóul még — olvasói nevében megkérdezem:

— Min dolgozik most?

— Új regényemet írom, melyből már közölt részleteket a Kortárs: a Teljes búcsút. Családregegy lesz; a szűkebb értelemben vett kis család nagy családdá oldódását írom meg benne. Hőse egy anya, akit öregkori magányában gyermekei vigasztalnak meg, és az a tudat, hogy a legzártabb család is — bár atomjaira hull — a gyermekekben szökken virágzásba, tovább él.

V é g h F e r e n c

KÖNYVEI

- Hét márványplakett (kisregény) Ifjúsági, 1951.
Jurankó Pál hazatér (regény) Ifjúsági, 1955.
Dűlőutakon (karcolatok elbeszélések) Kossuth, 1959.
Gonoszkátyu (regény) Magvető, 1960.
Hideg van tegnap óta (regény) Magvető, 1961.
Isten őszi csillaga (regény) Szépirodalmi, 1962.
Utas a Göncöl szekerén (regény) Magvető, 1962.
Keserű lapu (elbeszélések) Magvető, 1963.
Mostohagyerekek (regény) Szépirodalmi, 1963.

Magyarország története

Egy nemzet teljes történetét megírni hosszantartó, fáradságos munka, nem minden évtizedben készül el ilyen összefoglalás, és ha egy-egy megjelenik, sokáig forog az olvasók kezében, alakítja a közműveltséget, táplálja a nemzeti önismeretet. 1945 óta most először került a közönség kezébe nagyobbszabású — két-kötetes — mű hazánk történetéről, a Gondolat kiadásában.

Első összegezése ez a Történettudományi Intézet több mint egy évtizedes kutatásainak; szerzői — Berend T. Iván, Hanák Péter, Lackó Miklós, Ránki György, Siklós András, Szabad György, Székely György, Varga János, R. Várkonyi Ágnes és Vörös Antal — a legfrisebb tudományos eredményeket közlik népszerű kidolgozásban. A mű főszerkesztője — Molnár Erik — az előszóban kifejti, hogy munkatársai mindenekelőtt a társadalmi és gazdasági fejlődés menetének ismertetését tartották feladatuknak, Magyarország történetét igyekeztek beágyazni az egyetemes történet folyamataiba, különös figyelemmel kísérve a szomszéd népek történelmét, s arra törekedtek, hogy az eseményeket mint az osztályharcok jelenségeit értelmezzék, s megszabadítsák a magyar történetírást mind a nacionalista szemlélet, mind a dogmatizmus torzításaitól. A tudományban persze soha sincs megállás, és e kötetek szerzői sem adhattak valamennyi kérdésre végleges választ, mindenestre azonban e mű jobban megközelíti a történeti valóságot, mint a korábbi összefoglalások, és nemcsak felfogása tekintetében újszerű, hanem gyakran új tényanyagot is közöl, megelőzve egyes részletkutatások publikálását. (Egy példa erre: Varga János eddig ismeretlen adatot említ a 48-as márciusi 12 pont keletkezéséről; levéltári források szerint első megfogalmazása a bihari ellenzék körében történhetett.)

A több mint ezer lapot betöltő mű kilenc szakaszra tagolódik: az első nagy korszak — rövid őstörténeti bevezető után — a honfoglalástól a mohácsi vészig terjed; a második rész 1526-tól Rákóczi kuruc fölkelésének bukásáig; a harmadik nagy időegység az 1795. évvel, a magyar jakobinus mozgalom verbefojtásával zárul; újabb korszakhatárok 1849, 1867 és 1918; külön fejezet tárgyalja az októberi polgári forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság történetét; végül az utolsó fejezet 1944-től napjainkig halad.

Az új történelmi művet mint a nagyközönségnek szánt munkát vizsgálva meg-

állapíthatjuk, hogy előadásmódja többnyire valóban népszerű; különösen R. Várkonyi Ágnes, Varga János és Hanák Péter stílusát dicsérhetjük; itt-ott azonban akad kifogásolni való is, például olyan frázisszerű mondatok, mint ez: „Leírhatatlan viszonyok között tengődtek a munkások százazrei” (II. k. 398. l.) — a történettudós feladata éppen az, hogy *leírja* ezeket a viszonyokat.

Népszerű munka lévén, a könyv nem tünteti föl a kiaknázott forrásokat, ellenben bőséges — csaknem negyven lapnyi — bibliográfiai függelékkel nyújt. Ez igen hasznos minden olvasónak, a könyvtáros számára pedig nélkülözhetetlen. A bibliográfia első része a marxizmus-leninizmus klasszikusainak a magyar történelemre vonatkozó megjegyzéseiről tájékoztat, és az összefoglaló jellegű irodalmat sorolja fel, majd a kötetek szerkezeti beosztását követve időrendben halad, s minden fejezete öt alcsoportra oszlik: összefoglaló munkák, gazdaságtörténet, társadalmi viszonyok, politikai események, művelődés. Ez az elrendezés világos és jó, de a részletekben sok kisebb-nagyobb hibára bukkanunk. A „Kultúra” című alá tartozó irodalom könyvészete meglehetősen szegényes. Az 1795-től 1849-ig terjedő korszakra vonatkozóan például tizenhárom adatot közöl; ez kevés, s a tizenhárom mű közül is az egyik egy — különben értékes — részlettanulmány (Vörös Károly: *Adalékok Pálóczi Horváth Ádám életéhez*), s ez annál kívívőbb, mert számos általánosabb érdekű monográfia viszont hiányzik. A könyvészeti függelék természetesen nem törekedhet teljességre, a válogatás azonban olykor öletszerű: nem mindig a legfontosabb munkákat tünteti föl, s gyakran rossz a besorolás. A reformkor társadalmi viszonyaira csak egy korabeli forrásmunkát nevez meg a bibliográfia (Podmaniczky Frigyes emlékiratait); miért épp ezt? hasonló értékű memoár sok van abból az időből, s ezek vagy említetlenül maradtak, vagy a politikai történet könyvészetébe kerültek (mint ahogy számos irodalomtörténeti tanulmány is). A bibliográfia néhány elavult mű címét is tartalmazza; ezekről nagyon elkelne egy-egy rövid felvilágosító mondat.

Értekes része a könyvnek az időrendi táblázat, mely három oszlopban állítja egymás mellé a hazai történelmet, az egyetemes történetet és a — magyar és külföldi — művelődéstörténet vezetésebb dátumait. Különösen a táblázat harmadik része érdekes és gondolatébresztő; az 1867. évből például a következő kulturális ese-

ményeket említi: ekkor jelent meg a *Töke* első kötete, Ibsen *Peer Gyntje*, Csernisevszkij *Mit tegyünk?* című regénye, ekkor írta Liszt a *Koronázási misét* és Johann Strauss a *Kék Duna keringőt*, ekkor festette Székely Bertalan *Az egri nőt*, ez évben alakult meg a Magyar Történelmi Társulat, s ez az esztendő volt a dinamit föltalálásának (a könyv helytelenül „felfedezés”-t ír) és az elemek periódusos rendszere kidolgozásának éve. Ahogy a jelenkor felé haladunk, az időrendi áttekintés egyre részletesebb lesz, de nem mindig előnyére, mert az adatok fölvételében ismét ötletszerűség mutatkozik, és történelmi jelentőségünek se-

hogy sem mondható események, művek is a táblázatba kerülnek, a tudománytörténeti adatok pedig (még az atomfizika köréből is!) érthetetlen módon egyszerűen elmaradnak.

A könyv szövegét név- és helységmegtató, számos térkép, grafikon és sok-sok kép egészíti ki, a képek nyomása azonban nem mindig áll a korszerű technika színvonalán.

Nem hibátlan művet mutattunk be olvasóinknak, ám a *Magyarország története* kisebb-nagyobb fogyatékoságai ellenére is igen hasznos eszköze a műveltség gyarapításának.

—nd—

Fölfedezések Kölcseyről

Az Akadémiai Kiadónál közelesen nagyterjedelmű gyűjtemény kerül nyilvánosra Kölcsey hagyatékából: a *Himnusz* költőjének eddig ismeretlen kéziratai, filozófiai följegyzések, beszédtervezetek, kivonatok olvasmányjaiból (például a francia forradalomról), elmélkedések, gazdasági jegyzetek stb. A kiadvány nagy tudományos meglepetés lesz: lehetővé teszi, hogy új oldalait ismerjük meg az egyik legmélyebb magyar szellem munkásságának. Mutatóba ide írjuk egy költői szépséggel megfogalmazott vallomását: „Harcot vívni az előítéletekkel, mik ezen ország embezeit fogva tartják, s a haza felvirágzásának eszközeit elövetetni nem engedik; szembe szállni a gonoszszággal, mely e nemzet haladását fortélyosan akadályoztatja; avult s a korszellemmel ellenkező szokásainkat oly törvényekkel váltani fel, melyek az országos szorgalom, hitel és műveltség forrásait felnyissák; kiragadni e népet az oligarchia vaskezeiből s a monopóliumok siralmas zsarnoksága helyett alkotmányi, törvényes helyzetbe tenni minden polgárt, hogy kötelességét teljesíteni minden tartozzék, s hogy senkinek jogai büntetlen el ne tapostassanak: ezek s ilyenek valának, amiket országgyűlési pályánkon egyesült erővel elérni törekedénk.” A páratlan fontosságú kéziratokat Szauder József rendezte sajtó alá.

Az utóbbi időben egyébként is megelénkültek a Kölcsey-kutatások. Nemrég látott napvilágot Merényi Oszkár munkája az Irodalomtörténeti Füzetekben (*Ismeretlen és kiadatlan Kölcsey-dokumentumok*); ez is mostanában előkerült kéziratokat tesz közzé, Kölcsey politikai működéséről, családjá birtokviszályáról stb. — A *Századok* című folyóirat utóbbi számaiban Barta István foglalkozott többször is Kölcseyvel, Egyik fontos megállapítása az, hogy a *Wesselényi védelme* című munkát, melyet az eddigi kiadások és szakirodalom Kölcsey alkotásai közé soroltak, nem tekinthetjük teljes egészében a csekei költő művének, a védőirat ugyanis lépten-nyomon olyan eseményekre utal, amelyek Kölcsey halála után következtek be. A közfelfogással ellentétben Kölcsey nem is volt Wesselényi védőügyvédje, hanem csupán baráti közreműködésével segített a védőirat elkészítésében. Mint egyik leveléből kiderül, ezt a munkát Deák Ferencsel, valamint a vádlott egyik ügyvédjével, Benyovszky Péterrel és magával Wesselényivel osztotta meg. A szerzőség kérdéséhez Trócsányi Zsolt is hozzászólt a *Századokban*: hangsúlyozta, hogy a védelem az ellenzék vezéreinek — Wesselényinek, Deáknak és 1838 augusztusáig Kölcseynek — közös munkája volt, a nemzeti mozgalom vezetői verték vissza benne az abszolutizmus politikai támadását; Benyovszky inkább csak a jogászai megfogalmazásban lehetett segítségükre. — Barta István *A szatmári adózó nép állapotáról* című híres beszédet is tanulmányozta és arra az eredményre jutott, hogy ezt Kölcsey barátja, Kende Zsigmond számára és vele közösen készítette. E kutatások szerint tehát néhány lapot ki kell iktatnunk Kölcsey műveiből, ezért a vesztességért azonban bőségesen kárpótolnak újonnan fölfedezett, kincset érő kéziratjai.

—y

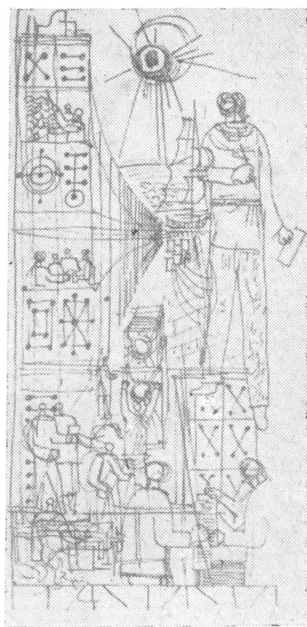
A 60 éves Hincz Gyula

Könyveink nemzetközi elismertetésében nem kis része van annak a kitűnő könyvgrafikus, könyv-illusztráló gárdának, amelynek számos kiválósága Hincz Gyula keze alól került ki. A Kossuth-díjas mester, mint főiskolai tanár, széles látóhatárt tárt növendékei elé, s a maga nyugtalan, mindig újat kereső művészetével indítást adott tanítványainak. Az a rendkívüli vonalkultúra, amely első illusztrációiban megjelent a szakmát s általános feltűnést keltett, nem múlt tűzijáték fényeként lobbant, hanem a szakmai felkészülés és a kivételes alkotóerő érett gyümölcszeként került az olvasók elé. Külföldön alkotott hazánkfia, Vértes Marcel mellett Hincz személyében olyan tehetség lépett fel, aki a vonalnak nem kisebb bűvésze, mint világhírré emelkedett idősebb külföldi kortársa.

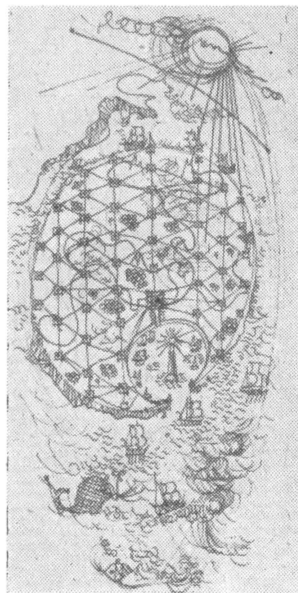
Hincz Gyula legutóbbi grafikai kiállítása a Dürer teremben arról tanúskodott, hogy a könyvillusztrálás nála művészetének egyik, a többi technikával egyenrangú eszköze. Rendkívül gazdag grafikai termésének java alkotásaiban tartalom és forma mindig magas szinten ötvöződik egybe. Nemcsak A. France Nyársforgató Jakab meséi-hez készült színes illusztrációk (Tevan kiadás) bizonyítják ezt, hanem a legújabb József Attila verseire készült rézkarcai is. Érdemes végig követni a verseken, hogyan azonosult Hincz Gyula könnyed, elegáns művészete a proletár költő veséig ható költeményeinek mondanivalójával, az eredmény meglepően pozitív.

Az alkotásmódban mindig az új érdekelte, s amit egyszer akár az előtte járt nemzedék, akár önmaga meghódított, nem vonzotta többé. „Ami ismerős, az számomra idegen” — mondta egy ízben. De mert ugyanakkor mindig komolyan élte át az új tartalmi mélységeket, ezért tudott az új élménynek megfelelő új formát adni. Még ahol önmagát látszik ismételni, ott is kiderül, hogy nem ismétlésről van szó, mert az újabb bravúros fordulatok, a formabontásból újra renddé simuló vonalak az előzőhöz képest további lépést jelentenek előre vonalkultúrája kiteljesedéséhez. S a vonal mindig megélt élményeket, a tartalom által kiváltott lüktető érzéseket és hangulatokat fejez ki anélkül, hogy a valóságot a szó naturális értelmében akarná megjeleníteni. Semmi sem kedvesebb neki, mint a művészet eszközeivel utalni a valóság felszínén túl mélyebb, s nagyobb szellemi erőfeszítéssel megérthető teljesebb és komplikáltabb világra.

Szij Rezső

Hincz Gyula illusztrációi Morus Tamás *Utópia* c. művéhez

BOLGÁR KÖNYVKIÁLLÍTÁS nyílt meg a budapesti Könyvklubban Bulgária felszabadulásának 20. évfordulója alkalmából. A kiállítás bemutatja a bolgár könyvkiadás emlékeit és legújabb szép termékeit, s tanúságot tesz népünk és a testvéri Bulgária kulturális együttműködéséről. Az elmúlt 20 év alatt 16 magyar könyvet adtak ki bolgár nyelven, félmillió példányban. Történelmi érdekesség, hogy az első bolgáruul kiadott magyar könyv Jókai Mór: *Jani-csárok végnapjai* c. műve volt, mely 1849-ben jelent meg Isztambulban.

Az egészségvédelem könyvei

Manapság a babonánál sokkal több bajt okoznak a korszerű tudomány fogalmainak félreértései, a felesleges aggodalmak és veszélyes könnyelműségek. Az egészségügyi felvilágosítás ma is igen fontos. A legutóbbi időben különösen Maurois *Flemingről* szóló könyve és Regöly—Mérei Gyula: *Akik legyőzték a betegségeket* című tanulmánykötete emelkedett ki az irodalomból. Ez utóbbi könyvet pár sorban így lehetne jellemezni: nem életrajzok gyűjteménye, hanem azt a folyamatot mutatja be, amely magába foglalja az emberi testről való ismeretek megszerzésének és általában az orvosi szemlélet kialakulásának történetét. Ez a jól válogatott és élvezetesen megírt könyv (anyaga a gyógyászat őskorától a Nobel-díjas orvosok működésének leírásáig terjed), sok olyan számunkra ismeretlen kuriózumot, tényrt, adatot tartalmaz, amely alkalmas arra, hogy felkeltse bárki érdeklődését.

A Medicina kiadó egyik legnagyobb gondja, hogy olyan szerzőket találjon, akik szakszerűen, s mégis mindenki számára érthetően tudnak írni. Ez alapvető kérdés. Mindenki tudja, hogy nagyon nehéz feladat, s az is bizonyos, hogy a kiadó már 1962-höz viszonyítva is nagy haladást ért el: levetkőzött egy bizonyos „tudományos pózt”, s elkerülte a fogalmak mosolyt kiváltó állandó körülírását. Feltételez valamilyen műveltségbeli fokot, s ehhez igazítja könyveinek stílusát. S ezt három fokon műveli. Kiadványainak egy része magasabb műveltségűek számára készül. Ilyen például Dr. Katona Ferenc *Az agysebészet története* című munkája, amely — hangsúlyozni kell: elsősorban nem orvosoknak íródott, hanem általános érdeklődésre tarthat igényt — az agy működésével, betegségeivel és gyógyításának történetével foglalkozik.

Olvasásához azonban bizonyos előképzettség szükséges, s kiváló stílusa ellenére is — szótár kell hozzá. A második fokozatot a Medicina Kiskönyvtár testesíti meg, amolyan érettségit feltételező, jó színvonalon. Úgy érezzük, nagyközönségünk számára ezek a kiadványok jelentik a jövő útját. Valószínűleg ehhez a felismeréshez segíti a kiadót is Dr. Kelemen Károly—Kelemen Eszter: *A boszorkánygyökértől a penicillinig* című könyvének sikere, vagy még inkább Dr. Hárdi István: *Lelki élet, lelki bajok* című munkájának immár negyedik kiadása. A harmadik szintet az egészségügyi felvilágosítási központ régi kiadványainak nyomán „általános iskolás” fokon megjelenő füzetek alkotják. Néhány régebbi füzet hangvételét nem tartottuk éppen a legszerencsésebbnek. Kicsit ijesztgető hangjuk (ebből maradt meg a mostani kiadványokban is), néhol már tudálékos és fensőbbes stílusuk nem mindig találkozható az olvasók tetszésével. S azt is megírhatjuk: borítólapjuk rajza s néha a kiadványok címe is (pl. Dr. Szőke: *Gyümölcslevek, turmix-italok és más vitaminformációk*) rossz reklám-ízt keltett. Az újabb füzetek már ízlésesebbek, vonzóbbak, s tartalmuk sem száraz szakanyag. S ha Dr. Vikár György *Csak ideges panasz* című füzetét olvassuk, akkor úgy hisszük, a helyes stílust már ezek a könyvecskék is megközelítették.

Érdekes módon kooperál a kiadó a televízióval. A televízió egészségügyi ismeretterjesztő műsora „Az orvos válaszol”. A kiadó a műsor idejére már elkészíti a témát feldolgozó füzetet, s a néző már ennek a birtokában ülhet le a készülék elé. Ebben az évben 12 ilyen könyvecske jelenik meg. A Medicina lehetővé tette az előfizetést is. Tájékoztatása szerint a füzeteknek, az előadásnak és a módszernek is sikere van. (Zárójelben ide kívánczik egy megjegyzés: más témakörben nem követhetné-e ezt a többi kiadó is?)

Természetesen, jelentet meg a Medicina olyan ismeretterjesztő könyveket is, melyek nem sorolhatók egyik csoportba sem a három közül. Ilyen például Bíró Imre: *Egy klinika nem halhat meg* című emlékezése Grósz Emilről, a modern magyar szemészet megteremtőjéről. Vagy ilyenek azok a könyvek is, melyeknek sorát Dr. Hirschler Imre nyitotta meg a *Nők védelmében* című művével. Azóta — s elsősorban a Medicina jóvoltából — a nemi felvilágosító könyvek divatos virágzásának lehetünk tanúi. Nem haszontalanok ezek a könyvek, bár tartalmukban, előadásmódjukban alig térnek el egymástól. 1964-ben három olyan köny-

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER,

ALKOTMÁNY-UTCA 7.

TELEFON: 16-30

vet is ad a kezünkbe a kiadó, amely a nő nemiségével, egészségi problémáival foglalkozik. (Kovács: *A nőorvosnál*, Bader: *A nő és Klimová—Fügnerová: Nők az élet delén*). Amire azonban égetően szükség lenne a nemi felvilágítás területén, az sajnos nem szerepel a Medicina tervében: olyan könyv, amit serdülő fiúk és lányok kezébe lehetne adni. A múlt évben ugyan megjelentetett egy füzetet a Medicina *Nagylány letterem* címmel, amely ezt a hiányt akarta pótolni. A címlapján fehér liliomból kibontakozó túsarkú-cipős „koktél-ruhás” lány látható, s úgy gondoltuk ilyen giccses lesz a tartalom is. Tévedtünk, mert bár túlságosan is anyáskodva, „bizalmas beszélgető” módon ír a szerző, de amit ír — az szükséges. Csak kevés. Futó gondolatok, félbemaradt fejtegetések, kérdések válaszok nélkül. De mit is kívánhatunk 38 oldalon? S a fiúknál még ennyi sincs. Nagyon fontos lenne, hogy az ilyesfajta könyvek a mai fiatalokhoz szóljanak, ne pedig időtől elvonatkoztatva, általában az olyan emberekhez, akik nővé, illetve férfitársul serdülnek. A mai fiatalokhoz kell szólniuk, akik biológiát tanulnak, koedukációs osztályokba járnak, sok filmet, televízió-adást megnéznek, még olyat is, mely körüljárja fogva nem való nekik.

Bizonyos, hogy ezt a feladatot is sikerrel megoldja a Medicina, hisz könyveinek egyik legnagyobb érdeme az, hogy témáinak tárgyalását nem szűkíti le csupán a szaktudományos tartalomra, hanem igyekszik társadalmi problémáinkba ágyazni. Ez, az élettel való együttthaladás olyan értékes műveket termelt az elmúlt évben, mint például Dr. Sándor Róbert: *Tévedések egészségről-betegségről* vagy a már említett Dr. Hárdi: *Lelki élet, lelki bajok* című munka bővített kiadása. Dr. Sándor Róbert könyveiről (*A derékfájás, Reumásos kalauza*) érdemes külön is említést tenni, mert az ő munkái valósítják

meg elsősorban azokat az eredményeket, melyeket az egészségi felvilágosító műveknél követendőnek tartunk. Eppen, mivel az emberi, társadalmi problémákból indul ki — s nem a tárgyalt betegségekből — írása érdekesítő, izgalmas, s emellett szakszerűen válaszol a felbukkanó kérdésekre.

Bár a kiadónak olyan tapasztalatai vannak — kérdőívekre beérkező válaszok, kívánságok, vélemények —, hogy könyveit olvassák az emberek, a könyvtárosok tapasztalata más. Így süríthetnénk: ha kölcsönzik az olvasók, akkor elégedettek a művekkel. Igen, csak hogy elég kevesen keresik ezeket a könyveket. Nemcsak a könyvtárban, a könyvesboltokban is. Ebben elsősorban könyvpropagandánk a hibás. Hogy így mondjuk: mind a három tényezője. A kiadó, a könyvtáros és az Állami Könyvterjesztő Vállalat is. Sokkal többet kellene tenni, hogy az embereknek tudomásukra jusson az ilyen könyvek megjelenése.

Sok ember idegenkedik az orvosoktól, bizonyos fajta álszemérem is gátolja abban, hogy tüzetesen és nyíltan beszámoljon testének bajairól. Mások meg egyenesen „ambulancia-kórban” szenvednek, rémképeket látnak, halálos bajt sejtnek. A nyugodt, kiegyensúlyozott élet alapfeltétele az egészségtani jártasság. Az, hogy ismerjük szervezetünket, ismerjük magunkat. Az orvosok tapasztalata azt bizonyítja, hogy egyetlen, a helyes életmódra vonatkozó tanács gyakran többet ér, mint sok doboz gyógyszer. „Leghálásabb betegeim évek óta azok — írja az egyik orvos —, akik tanácsomat megfogadva egy-egy rossz szokásukat levetették, vagy lényegtelen elváltozással kapcsolatos aggodalmuktól megszabadulva, szinte újjászülettek.” S ilyen értelemben lehet a Medicina valóban — medicina.

Kulcsár Ödön

IRODALOM

- Dr. Bíró Imre: Egy klinika nem halhat meg 1964.
 Dr. Gábor György: A szívbetegekről 1964.
 Dr. Hárdi István: Lelki élet, lelki bajok 1963.
 Dr. Harsányi Irén: Nagylány letterem. 1963.
 Dr. Herpai Zsombor: Mit kell tudni a gombás megbetegedésekről? 1963.
 Dr. Hirschler Imre: Szülőszoba — tessék belépni! 1963.
 Dr. Katona Ferenc: Az agysebészet története 1963.
 Dr. Kelemen Károly—Kelemen Eszter: A boszorkánygökörtől a penicillinig 1963.
 Dr. Kovács Lajos: A nőorvosnál 1964.
 Dr. Orbán György: A fájdalom nélküli szülésről 1964.
 Péterné dr. Pikler Emmi: Mit tud már a baba? 1963.
 Dr. Regöly-Mérey Gyula: Akik legyőzték a betegségeket 1963.
 Dr. Sándor Róbert: Tévedések egészségről, betegségről 1963.
 Dr. Sándor Róbert: A derékfájás 1964.
 Dr. Szendei Ádám: Tavasz és fáradság 1964.
 Dr. Vikár György: Füstbement egészség 1964.
 Dr. G. Weber: O meg én 1963.

K Ö N Y V E K R Ő L

Ideológia-politika

R. Palme Dutt

KORUNK TÖRTÉNELMI PROBLÉMÁI

Kossuth, 189 old. 12 Ft (Ajánlott)

Az olvasó figyelmét először az író érdekes életútjára s ezzel összefüggésben egyéniségére kell felhívunk. Rajane Palme Dutt indiai családból származik, a tizes évek második felében megpróbál beilleszkedni a brit birodalom leghíresebb felsőfokú oktatási intézményének, az oxfordi egyetemnek keretei közé, de vele is az történik, ami József Attilával: eltanácsolják, azaz kizárják az egyetem „fura urai”, politikai tevékenysége miatt. A némiképpen másfajta indítékú kizárás még világosabbá tette a huszonegyéves fiatalember számára, hogy hol a helye: 1920-ban belépett Nagy-Britannia Kommunista Pártjába, melyben különböző magas tisztségeket viselt, így 1940 óta a politikai bizottság tagja, három évvel később pedig a párt alelnöke, s ezt a tiszteket tölti be mind a mai napig.

Már ezekből az életrajzi adatokból is kitűnik, hogy Palme Dutt kezdetől fogva igyekezett összeötvözni a legmagasabb szintű általános műveltséget az ugyancsak legmagasabb színvonalú ideológiai, marxista-leninista tudással, s ez a törekvése párosult a gyakorlati hasznosítás szándékával. Ez utóbbi szándék szolgáltatásban folytatja elméleti tevékenységét is: 1921 óta szerkesztője a Labour Monthly-nak, s kitűnő tanulmányokat ír Nagy-Britannia legfontosabb politikai problémáiról. (A brit birodalom válsága 1950, Merre tart India? 1951; Válságban Nagy-Britannia és a brit imperializmus 1954.) A tudományos világ felfigyel kitűnő elméleti tevékenységére, s 1962 áprilisában a Moszkvai Lomonoszov Egyetem díszdoktorrá avatják. Az ünnepi aktust követő előadások szövegét teszi közzé ez a Korunk világnézeti kérdései című sorozatban megjelent kis kötet.

Külön előadásban foglalkozik a hidegháború körüli téveszmékkel, s meggyőzően mutat rá a hidegháború politikai elméletének a náci ideológiával való kapcsolataira.

A két utolsó tanulmány problematikája éppen napjainkban — utalva a

kommunista pártok közötti vitára — igen aktuális. Palme Dutt nagy felkészültséggel világítja meg, hogy miért késik Nyugaton a szocialista forradalom, mi a marxizmus, a szocializmus jövője Nagy-Britanniában. Az egész kis kötet igen élvezetes olvasmány, és jól szolgálja a politikai-világnézeti ismeretterjesztés ügyét.

Bögel József

Faludi András

CIGÁNYOK

Kossuth, 229 old. 18 Ft (Törzsanyag)

A szerző — még 1961-ben — néhány riportot megírása végett — lement Baranyába, úgy gondolva, hogy egy hónap elég lesz ahhoz, hogy a cigánykérdéssel megismerkedjék és annak alapján minden fontos mozzanatról beszámolhasson. Az egy hónapból évek lettek, a riportok helyett pedig olyan könyv született, amely keresztmetszetet ad a hazai, mintegy 200 000 cigány életéről, a társadalomba való beilleszkedéséről. Bemutatja a cigányság társadalmi rétegződését, a cigányputrik lakóitól egészen azokig, akik már nemcsak letelepedtek, otthonra lettek és rendszeres alkalmaztatásba kerültek (gyárakban, szövetkezetekben, hivatalban), hanem akik a szükséges tudás megszerzése után vezetőállásba is kerültek.

Faludi András nyitott szemmel járt-kelt az országban és nem rejti véka alá az ellenmondásokat, amelyek nemcsak a cigányság részéről mutatkoznak a felemelkedéssel szemben, hanem a nemcigány lakosság részéről is, ennek évszázados cigányellenes beidegzettsége miatt. A cigányok közt a fejlődés mondhatni rohamléptű, már csak egy töredék érzi úgy, hogy jó neki irás-olvasás nélkül is, jó a barlanglakás, a vándorló élet, de a nagy többség gyökeresen szakítani akar a kóborlással és bizonytalansággal, s minden erejével igyekszik beilleszkedni a dolgozók társadalmába.

Akadnak olyanok, akik szakmát tanulnak, az üzemekben elvégzik a szakmunkásképzőt, brigádokban állják meg helyüket, mások pedig mint a rákospalotaiak — hagyományos cigányfoglalkozásukat, a szegkovács-mesterséget úzik tovább. Bármennyire lenézően kezelték is bizonyos körökben a cigányokat, ez az ellen-

ézés is múltóban, mindig oly mértékben, amilyenben elismerésre méltó külső és belső értékek találhatók a cigányok magatartásában és munkájában. Többek közt pedagóguspárral találkozunk a könyvben, ahol a férfi cigány, az asszony lenszöke, a családi békesség mintaszerű, a falu szereti őket.

A tennivaló még sok, de az eddig végzett munka nem volt hiábavaló. Biztató, okos könyv Faludi Andrásé, amelynek hitelességét a fényképfelvételek is erősítik. Az első összefoglaló szociográfia a cigánykérdés mai állásáról.

Sz. R.

Szépirodalom.

Tersánszky J. Jenő

A CÉDA ÉS A SZŰZ

Magvető, 997 old. 44 Ft (Törzsanyag)

Tersánszkyt annak idején a népi írók közé sorozták, ma pedig mint egyik jellegzetes modern realistánkat tartjuk számon. A vaskos kötet tucatnyi kisregényt és néhány novellát tartalmaz. A szerző hangja a legmeggyőzőbb s a legszemélyibb, ahol témáját az erdélyi völgyek életéből vagy háborús élményeiből meríti. Az egyébként oly férfias modorú írónak talán a két legmegkapóbb elbeszélésében („Viszontlátásra, drága...” és „Sámsonok”), nő mondja el a történetét. Az elsóban egy lengyel leány a háború gátlásokat bontó zűrzavarában sodródik az élet peremére, a másikkban egy asszony emlékszik vissza egy polgári család hanyatlására, melynek kislány korában riadt részvételt volt tanúja.

Több írásában, köztük a címadó novellában a szerelem útvesztőibe tévedt fiatalok sorsáról ad a polgári társadalom nemi erkölceit tükröző éles képet. Bűnügyi magvú kisregényeiben az emberi igazságszolgáltatással szembeni fanyar kételkedés érződik. Sőt a társadalom is az elvetemült bűnös cinkosa, a csávéba került ártaflant pedig kineveti. A szerelmében elbukott nő és a megrögzött perditá párhuzamában a végzet is meghőköl a bűn zabolátlan ereje előtt és az ártaflanra ontja dühét. A történetek a polgári világban játszódnak. Ez a pesszimizmus az akkori viszonyok ferdeségeiből fakad, nem alapvonása Tersánszky életszemléletének.

Fordulatos meseszöveg, éles vonalú ábrázolás, csipős humor, nyelvi és szerkezeti tömörség jellemzi az írásokat, melyek több évtizedes írói utat tükrözve

megjelölik a szerző figyelemre méltó helyét az új magyar próza fejlődésében. A könyv hol derűs szórakozást, hol drámai élményt nyújt az érett olvasónak.

Birkás Géza

Lengyel József

ELÉVÜLT TARTOZÁS

Szépirodalmi, 688 old. 35 Ft (Törzsanyag)

Néhány évvel ezelőtt, amikor először jelentek meg folyóirataink hasábjain Lengyel József megrázó erejű novellái a személyi kultusz korszakának szenvedéseiről, a kritikuskok és az olvasók közt élénk viták lángoltak fel; aki olvasta őket, az közömbös nem maradhatott, így, vagy úgy feltétlen állást foglalt.

A szokatlan, amivel Lengyel József az olvasók tömegeinek érzelmeit feltüzeltte egyrészt abban van, hogy emberhez méltó őszinteséggel beszél a társadalom egészét fájdalmasan érintő emlékeiről is, másrészt abban, hogy ízig-vérig pártos, és hogy pártossága egyet jelent a legne-mesebb értelemben vett humanizmussal.

Alapállása szerint az ember éppúgy, mint a virág, a fény felé törekszik, keresi az emberibb életlehetőségeket, ezért akkor is hinni kell benne, ha a látszat ellene szól. Ez a hite parázslík, amikor a finn lányról beszél, aki a tengernyi mocsokban is fennségesen tisztá marad, és az embert köszönti akkor is, amikor a tábori orvosról ír, aki haldokló betegének egy csokor nefelejtszel akar örömöt szerezni. Az emberről beszél mindenütt, a gyengéről, aki összetörik, állattá aljasul a megpróbáltatások súlya alatt, és az erősről, akit nem lehet megtörni. A kommunista hősök egész sorát vonultatja fel, akik a legnehezebb percekben sem vesztik el az eszme igazába vetett hitüket, és az egyszerű nép, muzsikok, parasztság-szonyok, munkások jóságát hirdeti tolsz-toji hittel, kiknek „testmeleg embersége” óvta, s mentette meg életét.

Írásaiban akár a régmúltról, a munkanélküliek ideges zaklatottságáról, létbizonytalanságáról, az embertelen munka kényszeréről, akár a közelmúltról, a személyi kultusz évtizedeiről, az egyszerű emberek rettegéséről beszél, lázas szenvedély és kielélt bölcsesség izzik.

Az „Oldás és kötés” ciklus novelláiban napjaink etikai problémáival viaskodik. A feleletek, amiket e kérdésekre ad, ismerősek, más relációkban már megadta őket —, például a lágeréletéről szólva —, és ezzel kimondatlanul is hangsúlyozza, hogy a kommunista ember erkölce nem a napi viszonyok függvénye, hanem

a legemberibb eszmével való elkötelezettségének természetes velejárója.

Lengyel József, mint minden vérbeli író, az életet írja, az élet egészét. A természetet is emberközelségre hozza, a fákról, állatokról, vizekről úgy beszél, mint-ha testvérei lennének, a legpróbb mozzanatokban is az egyetemes létezését sejteti. Elbeszéléseit olvasva jobban megértjük a történelmi fejlődés zeg-zugos útjait, kitérőit és emberségünkben, jövőnkbe vetett hitünkben is megerősödünk.

Bá c s k a i B. S á n d o r

Benjámín László

VILÁG FÜSTJE

Szépirodalmi, 441 old. 26,50 Ft (Ajánlott)

Benjámín László egyike legkiemelkedőbb élő költőinknek, aki már a klasszikusok mércéjével mérve is állja a próbát.

A „Világ füstje”-ben, negyedszázados költői munkásságának javát gyűjtötte egybe. Ez a kötet jó lehetőséget ad arra, hogy a verskedvelők szélesedő táborra a leghitelesebb forrás, a már költői életműként is elfogadható versek alapján formáljon véleményt értékeiről, emberi és költői hitvallásáról, s arról is, hogy szándékaiból mit sikerült megvalósítania.

Közhely lenne annak részletezése, hogy mennyi embertelenség, mennyi szörnyű buktató keveredett a legnemesebb szándékokkal és célokkal a versek születését jelző történelmivé vált negyedszázadban. Igaz emberség, erős hit, és kemény gerinc kellett ahhoz, hogy azok, akiket nem az önérdék, hanem a „mindent-kibíró és mindent-lebíró közösség” szolgálata, és a tiszta emberség serkentett, emelt föl, egyenes gerinccel, jó lelkiismerettel jussanak át a buktatókon.

Az első, és a legfőbb, amiről a „Világ füstje” meggyőzi az embert, hogy Benjámín László — ha meg-megtorpant is néha a kor csapdái közt, vagy a gánccok és a valóságtól elrugaszzkodott délibábos évek útvesztőjében — úgy jutott át a buktatókon, hogy emberségén nem esett csorba, költészete pedig a megtorpanások után mindig erőteljesebbé, tartalmi és formai szempontból egyaránt gazdagabbá, nemesebbveretűvé, maradandó értékű életművé vált.

Maradandóságának titka abban a régi igazságban rejlik, amit nemrégiben Dürrenmatt fogalmazott meg újra: „A legnagyobb, amit az irodalom adhat, hogy korának dokumentuma legyen, — így

azok a művek lesznek maradandók, melyek elmondják, hogy mi milyen emberek voltunk.”

Benjámín költészetének éppen az főerénye, hogy — még személyes vonatkozású, vagy önéletrajzi verseiben sem csak magáról beszél, hanem — általános érvényűt tud mondani, költői dokumentumát adja bonyolult, szövevényes korunknak és emberének. Igaz ugyan, hogy ebben a költői dokumentumban — bár derűs színfoltjai is vannak — inkább az önmarcangoló vívódás, az „emelt fő, egyenes gerinc, jó lelkiismeret” megőrzéséért folytatott küzdelem borongós, néha már sötét színei az uralkodók, de ez, mégha összefüggésben van is Benjámín egyéniségével, nem a költőn, hanem a verseket szülő és kiváltó, nemessel és nemtelennel egyaránt terhes korszakon kérhető számon.

Benjámín életével fűti a verset, s nincs nyelve a hamis beszédre. Úgy akar szólni, szívből, szabadon, hogy igazának vallja dajkája, tanítója, testvére: a szegény nép. Ez nem a könnyű siker, az olcsó népszerűség, hanem a tiszta emberség és a költői helytállás célja, s már önmagában is tiszteletre méltó. Még tiszteletre méltóbb az a küzdelem, melyet Benjámín a „karmos-fogas évek csordájában”, megtizedelt nemzedékek iszonyával idegeiben a szándék megvalósításáért folytatott.

K ö n c z ö l I m r e

Déry Tibor

G. A. Ú R X. - B E N

Szépirodalmi, 550 old. 28,50 Ft (Ajánlott)

Az utópiák az eszményi társadalom képét rajzolják meg, a jövő fantáziájának csillogó világát, mely felé — szerzőik így kívánják — törekedni kell az emberiségnek. Déry Tibor fordított utópiát írt: az eszményien rosszról, amitől óvni akar.

Regénye mottójául József Attila szavait válaszította: „Jójj el, szabadság, te szülj nekem rendet, jó szóval oktasd, játsszani is engedj szép komoly fiadat!” — s ezt fűzi hozzá: „Igaz volna, hogy a szabadság szüli a rendet? S nem a rend a szabadságot? Nem, ne állítsuk szembe ezt a két fogalmat, amelyek egymás kenyerén élnek... Rend szabadság nélkül? Előbb-utóbb felrobban. Szabadság rend nélkül? A pokolnak erre a bugyirára igyekszik figyelmeztetni regényem, jajkiáltásként.”

A műforma az utópista regények hagyományos műformája: egy titokzatos

utazó, akinek nevéből csak a G. A. kezdetüket ismerjük, titokzatos városba érkezik, X.-be. Emberi társadalomra bukkan, amely a szabadság és felelőtlenség ígézetében élve épít, anélkül, hogy bármit is befejezne, s hagy pusztulni mindent, anélkül, hogy tenne valamit ellene. A várost elhányt, ócskavassá züllyött gépek végtelen temetői veszik körül (leírásuk Déry egyik legnagyobb írói remeklése), a házak omladoznak, lakóik játszi nemtörődomséggel viselik el környezetük minden kellemetlenségét, sőt különböző filozófiáikkal kedvüket lelik benne. G. A. mindennek, amit Európában megszokott, a fordítottját találja: itt is van jólétben dúskáló uralkodóosztály, de nem irigylés, hanem sajnálkozás tárgya; vannak perek és börtönök, de a bírák a rabok közül kerülnek ki, és meghunyászkodva beszélnek a vádlottakkal, s vádlottnak lenni kintüntetés. G. A. elvegyül ebben a tótágast álló, torz társadalomban, pártfogókra, szeretőre tesz szert, de nem tud megszokni, menekül, s a regény végén ősz hajjal tántorog vissza korábbi életébe, a hagyományos hazugságok és a mindenható pénz nem kevésbé torz világába.

Egy utópista regény annál sikerültebb, mennél valószerűbben állítja elének azt, ami csupán a képzelet teremtménye. Déry Tibor írói elhithető ereje a legképtelenebb ötleteket is teljes valószerűséggel ruhazza fel. Elbeszélésének cselekménye mindvégig izgalmas, feszült.

— 7

Szemlér Ferenc

AUGUSZTUSTÓL AUGUSZTUSIG

Szépirodalmi, I—II—III. kötet 73 Ft (Ajánlott)

Szemlér Ferencet valójában költőként ismerik a hazai olvasók: az egykori Erdélyi Helikon, a mai Igaz Szó és a Romániából sűrűn érkező verseskötetek ismertették meg velünk humanista eszményeket felmutató költészetét és műfordításait is, melyek a kortársi román líra legjobb alkotói: Arghezi, Jebeleanu, Beniucot tolmácsolták magyarul. Próza munkái kevésbé ismertek, noha Szemlér a regénynek és az elbeszélésnek is művelője: A földalatti erdő, A hárompúpú hegy című regényei vagy Búcsú az ifjúságtól című novelláskötete jól ismertek a romániai magyar olvasók körében. Az Augusztustól augusztusig az író legnagyobb prózai vállalkozása: három kötetben (Árkangyalok bukása, Napforduló, Földön égen), majd másfélezer ol-

dalon mutatja be a háborús Románia életét a bécsi döntéstől a fegyverletételig.

A regény széleskörű képet ad a régi Romániáról és a háborús évekről az első hónapok sovíniszta neurózisától az utolsó napok elkeseredett politikai és fegyveres küzdelméig. Szemlér megjelenítő készsége a történelem különféle színhelyeit látogatja meg: leírja a munkaszolgálatra ítélt baloldaliak szenvedését és Antonescu tábornok szalonjának politikai sakkhúzásait, a sziguranca vallatókamráit és a havasokban születő fegyveres ellenállás hősieit. Egyaránt nagy figyelemmel, árnyalt realizmussal mutatja be mindkét oldal képviselőit: az SS tiszteket, burzsoá politikusokat, a hadsereg korrupt vezetőit és a partizánokat, a kommunistákat, az ellenállás igazát felismerő értelmiségieket is.

Ilyen értelmiségi a regény főhőse: Imreh Péter is, akinek életútját, fejlődését gondos lélektani érzékkel kíséri végig Szemlér műve. Imreh építészmérnök, nemzetközi tervpályázatok nyertese, fokozatosan jut el a háború céltalanságának, igazságtalanságának felismerésétől a kommunisták támogatásáig, addig a pillanatig, amikor ő is a Kárpátokban küzdő partizánok között találja meg a feladatát. Az ő alakjában Szemlér sajátos és történelmileg tipikus sorst ábrázol: az eredetileg „el nem kötelezett”, de a polgári humanizmus eszméitől lelkesült s az események hatására mindinkább balra tájékozódó, a kommunistákig eljutó értelmiségi életútját rajzolja meg. Azt az életutat, melyet volta-képpen maga az író is megjárta — ez okozhatja egyébként a mérnök megformálásában gyakran előtűnő líraiságot s az önéletrajzi elemek felhasználását is.

Imreh végül is a kommunista párt harcossai között talál igazi barátokra. A regény kommunista hőseiben: Sós Lászlóban és Dumitruban ölt testet egyébként a regény másik fontos gondolata, a magyar és a román nép testvériségének felmutatása. Szemlér művének eszmei érénye, hogy abban a történelmi korszakban, mely a nemzeti gyűlölködés leggaládabb példáit teremtette meg Közép-Európában, észreveszi és meglátja a magyar és román dolgozók, haladó erők szolidaritását, bemutatja közös harcukat a fasizmus és a háború ellen.

Szemlér regénye hitelesen, a történelmi valóság gazdag ismeretében ábrázolja a kort, nagy gondot fordít az ellenállás és a harci cselekmények bemutatására. Művében elsősorban az ellenállási és háborús regények olvasói találnak izgalmas könyvet.

P o m o g á t s B é l a

Takács Imre

A FÉRFI TÁNCÁ

Szépirodalmi, 94 old. 12 Ft (Ajánlott)

„Nem tudtam még tervszerűen dolgozni, különösen nem: verset írni” — mondja magáról a költő. Takács Imre költészete valóban nem előre föltett szándékok megverselése, számára a vers mégcsak nem is a tudatosan épülő írói életmű része, hanem legszemélyesebb mondanivalójának kiszakadása, folytonos kín és gyötrődés, önmagáról és a világról tett vallomásainak, leglényegesebb közlendőinek egyetlen lehetséges formája. Amíg ez a „tervszerűtlenség” megnehezíti ugyan a tetszetős és mutatós írói pálya kialakulását, másfelől a kiküzdött gondolatnak olyan hitelét és súlyát adja meg, hogy az olvasó érzi: e műveknek valóban lehetetlen volt meg nem születniök.

Takács Imre „parasztsuhanc”-ként, „szellérek unokája”-ként (ez volt első verseskötetének a címe) lépett az irodalomba. A paraszti életformától csak akkor szakadt el, amikor már a férfikorba lépett. Harminc éves, amikor második verseskötete megjelenik, a „Kőangyal”. Ezt követi minden prózai előzmény nélkül egy regény, „A csillagok árulása”, amelynek osztatlan olvasói és kritikai sikere egyszerre feléje fordította az érdeklődést. Azóta újabb négy év telt el, ezalatt összegyűlt verseinek igényesen összeállított kis gyűjteményét helyezi most az olvasó asztalára.

Költészetében nemcsak a falusi élet utáni nosztalgia, hanem az új sebek emléke is benne van. A faluról városba került költőink közül alighanem Takács Imre az, aki a legmeggyőzőbben, a leg-hitelesebben fejezi ki ezt a folyamatot. A ma is benne élő kamasz, a régi dombosrok emléke, „az anyám sütötte jó kenyér” íze vitatkozik benne a fogat vásító idővel, a tudóre szívott cigarettafüsttel, a városi élet nyugtalanságával.

De a személyes probléma kimondásánál nem reked meg a költő. Amit magáról mond, gyakran inkább a világról mondja. Takács Imre a maga egyéni gondjában meglátja és megláttatja a kor nagy változásait, „a történelem áramlását” is. Ennek igazolására a kötet néhány kivételesen szép s egész újabb líránkat gazdagító darabját sorolhatjuk föl: „Téli alkony”, „A férfi tánca”, „Születésnap emlék”, „Az esős márciusban”, „Nyári rapszódia”.

De nemcsak a kor szenvedését vállaló ember szava szól verseiből nemcsak az a kín, amit az érez, akin „átgázol a kor”,

hanem az elszántság is a kiküzdött igazság hite az őszinte emberségben való bizakodás, „a tiszta gondolatokat termő emberség vágya” is. „Szívemből facsarok ki vallani igazi szót” — írja. A személyes kín és a történelmi igazság a szubjektív hang és „a való alázatos dicsérete” meggyőző, művészi szintézisbe került Takács Imre költészetében.

Tüskés Tibor

Vasvári István

VÉGSŐ ÁRON

Magvető, 242 old. 17,50 Ft (Ajánlott)

Negyedszázados költői múlt, közel tiz kötet áll Vasvári István háta mögött. A mai magyar líra alázatos, szerény képviselői közé tartozik. Első verseitől kezdve az igazságkeresés és a harmonia utáni oltathatlan vágy volt a legtöbb ihletője. Csapongásoktól mentes, fegyelmezett költészete megszakíthatatlan vallomássorozat, egy gyermeki őszinteségű lélek kitárulkozása. Tisztes költői helyén belül mindig egyenletes és egyre érleltebb teljesítményt nyújt.

Új kötetre igényes válogatás eddigi költői terméséből. A válogatás belső szigorúsága és a kötet kitűnően szerkesztett ciklusos jellege emberileg még közelebb hozza alkotóját, gazdagítja és rangosabbá teszi a költőről kialakult képet. Markánsabbá, egyértelműbben kirajzolóddóvá válik a költői életút, erőteljesebben hatnak a megformálás színei. A lapokban külön-külön megjelentetett verseiben és kötetekben elsősorban a költői hitele tette rokonszenvesse alakját, A válogatott kötetben szembevetőbben érződik a mondanivaló *súlya és mélysége* is.

„Itt állasz pórén versben, felelsz és nem menekszel” — ezzel a számadással kezdődik a kötet, s a költői feleletekből mélyen humanista egyéniség, kommunista eszmeiségű költő alakja bontakozik ki. Korai költészetének hangvételében kihallani a Nyugat-korszak hatását. Érzelemvilágában a családi érzés, a tájszeretet és a nép sorsával való összefonódás hangulata tör fel leginkább. Legjobb versét a magánélet és a közéleti érdeklődés végig elválaszthatatlan egysége ihleti. (Tizenkét lépés hosszú bolt, Kárpáti szél, Fiannak, Ószi kérdés.) Költészetének csúcspontjai, költői gazdagodásának periódusai egybeesnek a korszakos sorsfordulókkal, az egész népet próbára tevő időszakokkal. Szelíd, olykor rezignálásra hajlamos hangja a fasiszmus éveiben fel erősödik, és vívódó embersége a leghatározottabb és agitatív tiltakozásra kész

teti. (Vox humana, Erdélyi pasztell.) A felszabadulás élménye, az új világ teremtésének láza forrósítja fel az 1945 után írt verseit. Az 50-es években kezdődő válságos időszak megrázkódtatta, nehéz konfliktusok elé állította, de egy pillanatig sem rendítette meg a szocializmusba vetett hitét. (Elégia, Végső áron) az 1956 körüli időkben kommunista pártossága töretlenül nyilatkozott meg. Közéleti lírája éppen ettől az időtől vált legtermékenyebbé. Kifejezőmódjában a nagyobb tömörítési vágy, a lényegretörés igénye érződik korábbi időszakainál sokkalta erősebben. „Ős dobol, a gyors-tenyerű afrikai — nincs idő, a lényegyet kell kímélni, ...” (Jel-hang) Az utolsó évek versei a megtalált harmóniáról valának. Ezt kereste első verseitől kezdve.

Gönczi Imre

Richard Hughes

RÓKA A PADLÁSON

Európa, 343 old. 26,50 Ft (Ajánlott)

Meglehetősen tanácstalan az olvasó ezzel a könyvvel. Olvasta az írótlátó a Szélvihar Jamaikában-t és az Örvényben-t, s kivált az előbbi egyik nagy regény-élménye volt. Nagyon sokat vár tehát. A borító fülszövege még tovább fokozza előzetes érdeklődését: „A szereplők között ott találjuk Hitlert, Göringet, Róhm kapitányt is’ — ígéri, s azt állítja, hogy — „a regény különösen a müncheni puccs leírásában emelkedik mesterei magaslataira”. A regény első fejezete titokzatos-ságával — főként, mert tudja az ember, hogy Hughes nem valami hígvalejú detektívregény gyáros, így titokzatos-sága bizonyára fontos, mely és vallódi titkot takar — a végsőkéig csigázza megismerés-vágyát. A kislány-holttestnek, amelyet egy fiatal és egy öreg ember a mocsárban talált, s most a fiatal a vállán visz be ősei elhagyatott kastélyába és terít ki egy sosem használt szobában — különös és pontos szerepe kell, hogy legyen.

Bizonyára van is. Az olvasó, a kötet végére érve nem csalódott, csupán kielégítetlen. A Róka a padlason, máként: a verző figyelmeztet, a szerző most készülő trilógiájának csupán az első kötete, s ha az író szorgalmasabb lesz, mint eddig volt, az olvasó pedig hosszú életű, még a befejezést is megérheti, s akkor nemcsak következtetni fog arra, hogy egy — feltehetően sok önéletrajzi elemet tartalmazó — fejlődés-regénnyel áll szemben, s a mocsárban talált kislány holtteste volt az a sorsdöntő momentum, amely az angol főúr-hóst a szabályszerűen reávaró életútjáról kitérítette.

A regény rendhagyó műfaj. A fejlődés-regény méginkább, mert egyetlen élet valódi véletlenei kénytelen szükség-szerűségekkel emelni. Hughes könyve azonban még ezen túlmenően is rendhagyó, főként éppen a müncheni puccs egyelőre kissé erőszakoltnak tűnő — de végülis majd, ebben bízhatunk, nélkülözhetetlenné váló — beillesztése miatt. A puccsnak ugyanis sem az író, sem a regény főhőse nem volt szemtanúja; a regényben feltárt és regényesített (ez ebben az esetben azt jelenti, hogy lényegbe-láttatott) lefolyásáról a főhős csupán kis részben értesül, s akkor, 1923-ban, jelentőségét sem képes felfogni. Nem mintha átlag-lélek volna, de látszólag mással — egy vak német báróleány iránti szerelmével — van elfoglalva, s a német lélek mélységeiből a bárócsaládon keresztül kap izelítőt. Ez az izelítő persze — éppen a felidézett, illetve egy időben zajló müncheni puccsal, mint háttérrel, s azzal, hogy az olvasó tudja, mi lett ebből — háttorzongató. Egyébként a történelmi következmények tudata nélkül is az lenne, mert Hughes nagyon-nagyon jó író, sok olyasmit tud az emberi lélekről, amit előtte még senki sem merészelt elárulni, s ahhoz is ért, hogy ezeket a titkokat izgalmas cselekményben, történésekben, sorsokban — vagyis megnyilvánulási formáikban — láttassa meg.

Regényét — komoly-tréfásan szólva — azután sem lehet letenni, hogy végigolvasa az ember.

Zolnay Vilmos

Dieter Noll

EGY IFJÚSÁG REGÉNYE

Magvető, 568 old. 30 Ft (Ajánlott)

A Világkönyvtár sorozat e kötete az NDK fiatalabb írónemzedékének egyik legismertebb képviselőjét mutatja be. A regényt úgy tartják számon, mint a német önvizsgálat és önismeret egyik legjelentékenyebb irodalmi dokumentumát.

A főszereplő Werner Holt iskolatársával együtt tizenhat éves korában — 1943-ban — légvédelmi segédszolgálatra vonul be, tele fiatalos kalandvágygal és lelkesedéssel a bellénevelt „hősi eszmények” iránt. De a náci hadigépezet emberidomító masinériája, a „végső kitartás” okozta szörnyűségek megbeszik hatásukat: mire vége a háborúnak, Holtot már csak csömör és gyűlölet tölti el, s valami halvány elképzelés arról, hogy a tragikus úttévesztés után merre forduljon.

Az író szándéka világos: egy hamis eszményekkel félrevezetett, a náciizmus

szolgáltatába állított nemzedék kiábrándulásának folyamatát ábrázolja. Észrevehetően sok egyéni élményt, emléket dolgozott bele a regénybe — amint erre Vajda György Mihály előszava is utal —, és ennek sok friss színt, számunkra újszerű és hitelesen ható részletrajzot köszönhetünk. A legjobb írói lelemény az, hogy Holt legjobb barátjáról, Wolzowról csak lépésről lépésre derül ki: ellenpárja Holtnak, vele ellentétes történelmi típust személyesít meg; családjának militarista hagyományai, a szűken értelmezett katonai becsület odáig sodorják, hogy hetyke ellenzékiből az ember-telenségben méltó szövetségese lesz az SS-nek, melyet különben szívből utál... Holt ragaszkodása hozzá, kiábrándulása, majd gyűlölete iránta mintegy emberi vetülete Holt történelmi útjának, amely egy nemzedék útját van hivatva szimbolizálni.

Az író egyéni élményeinek nagy szerepe azonban nem csak hitelessé teszi a regényt, hanem egyre nagyobb tehertelnek bizonyul. Az utolsó száz-százötven oldal szinte már naplóra emlékeztet, amely minden eseményt, fordulatot följegyez, anélkül, hogy ezek a regény mondanivalója szempontjából fontosak volnának; nehezen áttekinthető, izgatott kavargásukból csak itt-ott bukkan fel egy-egy emberi arc — összeségükben fásaszótok.

De fásasztóbb a könyv tipográfiája. A párbeszédeket olykor kétszer kell elolvasni, mert két-két replika, mondjuk kérdés és felelet egy bekezdésbe kerül, és a kérdezőt mindúntalan összetévesztjük a partnerral. Lehet, hogy ennek a papírtakarékosság az oka. De mivel magyarul azok a boszantóan sok sorcserét? Akad oldal, amelynek sorait lóugrás szerint kell összekeresgélmi.

A könyv műveltségi különbség nélkül minden felnőtt olvasónak ajánlható, a serdülő ifjúságot azonban — a szerelmi jelenetek naturalista leírása miatt — tartasuk távol tőle.

Lékay Ottó

J. D. Salinger

ZABHEGYEZŐ

Európa, 198 old. 16,50 Ft. (Törzsanyag)

Salinger a második világháború utáni amerikai írónemzedék egyik legkiválóbb tagja. Irodalmi pályafutását novellistaként kezdte, első regénye, a *Zabhegyező*, amelyet most magyarul kap kézbe az olvasó, 1951-ben jelent meg. Joggal mondhatjuk, hogy világsiker aratott, hiszen számos nyelvre, többek között oroszra is lefordították. Azóta Salinger-

nek több kötete látott napvilágot, amelyek mind igazolták írói rangját.

A *Zabhegyező* az amerikai ifjúságról szól, de nem ifjúsági regény. Hőse a tizenhét éves Holden Caulfield, egy jó módú new yorki polgárcsalád gyermeke, az új „elveszett” nemzedék típusa. Csupa ellentmondás: magatartásában gyerekes, anarchikus lázadása koraérett bölcsességgel párosul, gyűlöli és ugyanakkor szánja az embereket, teli van elkeseredéssel, de utópista álmokkal is. A történet három napját írja le — kicsapták az iskolából s most céltalanul kóborol New York-ban, nem mer se hazamenni, se végleg megszökni. E három nap valódi pokoljárás, amelynek során nemcsak Holden lelki világát ismerjük meg, hanem azt az erkölcsi fertőt is, amelyből menekülni szeretne, de nem tud.

Ahogy a hős két, szinte egymásnak ellentmondó anyagból van összegyúrva, ugyanúgy a regény is. Tragikus történet, mert Holden élete kisebb-nagyobb lelki megrázkódtatások szakadatlan sorozata, amelyek végül idegszanatóriumba kergetik. Am a hős kamaszos életkedve, koraérett eszéssége a visszataszító dolgok, a társadalmi bűnök mélyén is meglátja a komikumot. Salinger ezt a különös ketős hatást stílári eszközökkel, a diáknyelv eleven, gátlátalan alkalmazásával húzza alá, s a regény — Holden monológja az olvasóhoz — egyetlen nagy nyelvi bravur. Persze sokkal több is ennél: az amerikai ifjúság lelki válságának leleplezészerű rajza. S bár az író csupán a diagnózisig jut el, a „gyógy-módot nem jelöli meg, de már ez is jelentős tett.

A könyv törzsanyag jelzését mégis kifogásoljuk: ez a pszichológiai tartalmú, zsargon-nyelven megírt mű semmiképp sem való falura, de a városokban is csak szűk értelmiségi kör érdeklődésére számíthat.

Vámosi Pál

Ifjúsági irodalom

A GYERMEKVILÁG CSODÁI

Móra, 231 old. 35 Ft (Törzsanyag)

Tizenkét fejezetben tizenkét „fordított világ”-ot mutat be ez a hasznos könyv. Tizenkét olyan kis birodalmat, amely a gyerekek kedvére létesült; gyerekek szó-rakozását, játékát, nevelését szolgálja. Az egyes fejezetek szerzői maguk is a felfedezők izgalmával vezetik az olvasót ezekbe a gyerekparadicsomokba: a szovjet Pioniriába, az amerikai Disneyland-

ba; a párizsi közlekedési parkba, ahol játszva ismerik meg a gyerekek a közlekedés szabályait; a dégi gyermektelepre, a kubai iskolavárosba; Etiópiába, ahol a még szinte gyermektanítók küzdenek az analfabétizmus ellen.

A könyv szerkesztői helyes arányérzékkel mutatják be a szocialista, a kapitalista és a fejlődő országokban létesült gyermekvilágokat. A riporteri pontosságú leírás természetszerűen érzékelteti a különböző társadalmi rendszerű országokban létesült gyermekvárosok alapvető különbségeit. Míg Disneylandban a gyerekek szórakoztatása a főcél, a Kalandország és a még mesésebb Holnapország a romantikus gyerekálmokat realizálja a technika eszközeivel; Pioniria munkára és a munka közben alakuló önkormányzásra neveli lakóit. Míg Kubában állami segítséggel, nagyarányú összefogással épül a forradalmár Camillo Cienfuegosról elnevezett iskolakombinát, Etiópiában fiatalok heroikus egyéni erőfeszítése veszi fel a harcot a betű, a kultúra terjesztéséért.

A szép fényképekkel illusztrált kötet érdekesen, olvasmányosan bővíti 9—12 éves gyerekek ismereteit, sőt még a felnőtt olvasó is új dolgokat tud meg belőle. A kötet színvonalát helyenként rontja a szentimentalizmus (például a dégi gyermektelepről szóló fejezetben).

K. F.

Halász Zoltán

HISTÓRIÁK A MAGYAR RÉGÉSZET TÖRTÉNETÉBŐL

Móra, 169 old. 12 Ft (Törzsanyag)

Az utóbbi évtizedben számtalan könyv foglalkozott a múlt nagy civilizációinak (Egyiptom, Mezopotámia, Kréta stb.) felfedezésével és emlékeinek feltárásával. Ezek közül többet magyarra is lefordítottak. Ám mind ez ideig sajnálattal nélkülöztünk egy olyan olvasmányos stílusban, de hiteles adatok alapján megírt könyvet, amely a magyar régészet történetét elevenítette volna fel. Régészeti tudománynpszerűsítő tevékenységünk szegény, a szerző tehát kutatóknak és olvasóknak egyaránt hasznos szolgálatot tett a hazai archeológia történetének megírásával. Az író nem az egyes korszakok kronológikus rendjére fűzte fel fejezeit, hanem csak szemelvényeket ad a nagy történeti csomópontokról. Nem részletez és hosszabb kerületeket — bármennyire is csábító lenne ez a „szenzáció” szempontjából — sohasem tesz. A színesítésnek azt a nehezebben megvalósítható formáját választotta, hogy fejezetenként más és

más keretbe ágyazza mondanivalóját. Az egyikben a kutató régész, a másikban a barlanglakó ősember, a harmadikban a kutatótt város (Aquincum) élete lép előtérbe.

A könyv minden erényének elismerése mellett is szóvá kell tennünk két kifogást.

Teljesen szokatlan tudománytörténeti művekben, hogy élő kutatók tudományos munkásságát méltassák, még akkor is, ha a felsoroltak valóban az illető tudományág élenjáró művelői.

A hazai régészet története aligha lehet teljes a magyar nép hagyatékának fellelése érdekében folytatott erőfeszítések ismertetése nélkül. A szerző a honfoglalás korával zárja művét. Ezzel lényegében a magyar föld régészeti felderítésének históriáját adja az olvasó kezébe s kívülrékeszti árpádkori-középkori jobbagynépnünk emléanyagának bemutatását. Pedig bőven lehetett volna írni erről a korszakról is, hiszen az esztergomi, visegrádi, egri ásatások története, a székesfehérvári királysírok megtalálása, avagy a kiskunhalasi és kelebiai kincsek felbukkanása népünk múltjának ismerete szempontjából van olyan fontos, mint a nagyszéksósi hún ékszerlelet.

Olvasmányos stílus mellett külön erénye a könyvnek szakmai megbízhatósága. E kettő avatja maradandó értékű tudománytörténeti feldolgozásá Halász Zoltán könyvét.

Köhegyi Mihály

Tudomány

Nizsalovszky Endre

A CSALÁDJOGI RENDJÉNEK ALAPJAI

Akadémia, 487 old. 65 Ft

A magyar családjog két nagy területet szabályozó régi Házassági és Gyámügyi törvény több, mint félévszázados hatálya után az Alkotmányban leszögezzett alapvető rendelkezésekre épült az új, társadalmi rendünknek megfelelő, Családjogi törvény.

Nizsalovszky Endre akadémikus a Családjogi törvény érvénybe léptetésének 10 éves fordulójára alkalmából elsőként dolgozta fel a családjogi kódexnek, a kialakult joggyakorlatnak és a jogirodalomnak monografikus összefoglalását. Alapvető szemléleti módja jogászai s elsősorban a szakközönséghez szól, de mind tartalmában, mind feldolgozási

módjában sokat mond a szociológusoknak, pedagógusoknak s az érdeklődőknek.

A monográfia három részre oszlik. Az első rész, amely „A család jogi rendjének természeti és társadalmi alapjai” címet viseli, tulajdonképpen megalapozása a kérdés jogi tárgyalásának: történeti és szociológiai összefüggéseket tár fel. Különösen ez a rész az, amely általános érdeklődésre tarthat számot. A család rendjének társadalmi szemlélete körében a szerző élesen mutat rá a társadalomban érvényesülő nézeteknek és a családjogi rendelkezéseknek bizonyos összefüggéseire. A monográfia második része a család intézményét a jog rendszerében helyezi el. A harmadik rész a magyar családjog általános szabályait tárgyalja. Itt ismerteti a szerző a Családjogi törvény és kiegészítő jogszabályainak összefoglaló, jogi nyelven: tételes rendelkezéseit, a kialakult gyakorlatot, az új jogi rendezéssel kapcsolatos irodalmat és a maga állásfoglalását. A zárszóban javaslatokat terjeszt elő — néhány rész kérdést illetően — a szükségesnek tartott újabb jogi rendezésre. A mű használatát jogszabálymutató, névmutató és tárgymutató könnyíti meg.

Nizsalovszky Endre nagy általános műveltséggel és kitérő jogász logikával írta meg ennek a tárgykörnek első modern monográfiáját. Napjainkban, amikor a házasság, a család, a válás, az örökbe fogadás és egyéb, a családjogban rendezett kérdés az érdeklődés homlokterében áll, a hivatott jogász szemlélete nélkülözhetetlen. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a szerző nem ismertet minden kérdést egyenlő részletességgel. Joggal várhatjuk még tőle a családjog teljes problematikáját felölelő rendszerezést.

Takács József

Gergely Gergely

TOLNAI LAJOS PÁLYÁJA

Akadémia, 454 old. 65 Ft (Ajánlott)

Két szílat sző egybe a szerző ebben az ügyesen megírt pályaképeben. Az egyiken Tolnai — enyhén szólva is — viharos életútját göngyölgeti előttünk, a másikon írói művét veszi bonckés alá. A két szál fejezetről fejezetre váltogatja egymást: az öt főfejezet mindegyike a szakaszokra tagolt életrajz megfelelő részletével kezdődik, majd a szakasz írói alkotásait elemzi, végül egy-egy rövid összefoglaló alfejezetben a megfelelő korszak egész magyar elbeszélő irodalmának vázlatos körképét adja.

A pontos, filológiai teljességre törekvő életrajz régi adóssága a magyar iroda-

lomtörténetírásnak. Gergely nem sajnált újrazvizgálni minden forrást és közben újakat is feltárt. Első pillanatra mehökkentő, hogy Tolnai egyetlen személyes hibáját sem hagyja említetlenül, szinte semmit sem néz el neki: kolerikus ingerlékenysége, házsártos igazságkeresése mintha Tolnai ellenfelei javára bilentének olykor a mérlegét. De éppen ez az őszinteség mutatja meg teljességében Tolnai emberi képét is; végzetes balsorsa, számos veresége csak még jobban kiemelik ezt — különösen a marosvásárhelyi években —, hogy mindenütt ellenségei fölött áll: jobb pap, jobb nevelő és családi körében csupa szeretet.

A pályakép másik oldala: Tolnai művének alapos újraértékelése nem kevésbé sikerült. A szerző célkitűzésével egyet kell értenünk: Tolnainak a magyar regény történetében, Jókai és Mikszáth mellett kell megkapnia méltó helyét.

Gergely könyvének nagy pozitívuma az is, hogy az egyes főfejezetek végén Tolnai verseit, elbeszéléseit, regényeit beállítja a kor magyar irodalmának összefüggéseibe.

A befejező részben tárgyalja Tolnai szemléletének alapjait, írói helyét a realizmus, romantika és naturalizmus határára, valamint a magyar regény történetének összefüggésében. Különösen érdekesek az Eötvössel felfedett párhuzamok: mindkettő a szatíra — nem az anekdotázó humor — hangján bírál. Tolnai feléleszti a negyvenes évek sokat vitatott „irányregényét” a maga élesebb hangjával, eleven személyeket alig burkolt névvel szerepeltető merészségével. Gergely szerint Tolnai szemben áll az irodalmi Deák-párttal, de máshová sem tud csatlakozni. Kora kuszált osztályviszonyai közepette született ítéletei inkább morálizálóak, mint a szociális valóságot leleplezők. Bár realizmusa szűkkörű, némely munkája igen közel jut a kritikai realista ábrázolás szintjéhez. „Összekötő a XIX. század klasszikus realistái és a XX. század kritikai realistája: Móricz között.”

A könyvet értékesen egészíti ki a teljességre törekvő Tolnai-bibliográfia, a vonatkozó irodalom és a névmutató.

Gergely eleven, jól olvasható formában ír, kár, hogy jól gördülő mondatai helyenként pongyolák. Történelmi elvétel is akad: az ún. „protestáns” pátenst nyilvánvalóan összetévesztette az 1861-i februári pátenssal (22, p.).

Gergely hosszú időre szóló Tolnai monográfiát nyújtott. Külön ki kell emelnünk a nagy regények bőséges tartalmi elemzését — hiszen máig sem eléggé ismertek — melyek kiadóinkat egy válogatott gyűjteményes kiadás sajtó alá rendezésére figyelmезtetik.

D. Szemző Piroška

A műemlékeinkkel való foglalkozás, a megóvás helyes elvi és gyakorlati célkitűzésének megállapítása elsősorban tudományos feladat. A műemlékek iránt megnyilvánuló és egyre növekvő érdeklődés azonban azt is bizonyítja, hogy szükség van a közönség ilyen irányú tájékoztatására, ízlésének nevelésére. Ezért indította meg az Országos Műemléki Felügyelőség e sokoldalú, tudományos, de közérthető formájú áttekintést biztosító sorozatot.

A Magyar Műemlékvédelem című kötet az 1949 és 50 közötti időszakot öleli föl, és súlyosabb elvi problémákat vizsgáló tanulmányokat, valamint részletesebb dokumentatív feldolgozásokat közöl. Elsősorban az Országos Műemléki Felügyelőség munkáját ismerteti és értékelni tudományos színvonalon. De figyelembe veszi és áttekinti az országban folyó többi hasonló munkát is.

A kötet írásait három csoportba sorolhatjuk. A tanulmányok első kisebb része elvi kérdésekkel foglalkozik, és a szocialista műemlékvédelem általános törekvéseit vizsgálja a Szovjetunió és más szocialista országok viszonylatában elméleti, gyakorlati és törvényhozási szempontból. Dercsényi Dezső számol be a Szovjetunió műemlékvédelméről, Entz Géza és Gerő László a többi szocialista országról, Barcza Géza pedig a szocialista országok műemléki törvényeit ismerteti.

A tanulmányok második, nagyobb része az Országos Műemléki Felügyelőség egyes munkáinak teljes vagy részleges feldolgozását adja. Ezek közül kiemelkedik Détshy Mihály és Kozák Károly tanulmánya az egri várban álló gótikus palota helyreállításáról, Dragonits Tamás írása a Várnegyed műemlék-helyreállításairól, Hajnóczy Gyula és Szentlélek Tihamér beszámolója a római kori homlokzat-helyreállításról Szombathelyen, Sallay Marianne és Seldmayr János írása a soproni középkori zsinagógáról. Különös figyelmet érdemel Tóth János: Népi műemlékek című tanulmánya.

A harmadik részben összefoglaló jellegű jellemzések következnek az Országos Műemléki Felügyelőség tevékenységéről, ásátásairól, kőszobrászati, falkép-restaurálási, építészeti munkáiról. Egy beszámoló az Országos Műemléki Felügyelőség keretén kívül történt legfontosabb műemlékvédelmi helyreállításokról emlékezik meg. A kötetet 251 kép díszíti.

A megyei és járási könyvtárak számára azért fontos e könyv, mert segítségével a könyvtárosok fel tudják hívni ol-

vasóik figyelmét az illető járás, megye, város műemlékeire, helyismereti hagyományaira, s egy kötetben az egész országról kapnak adatokat. Hiszen egy nemzet kultúrája nemcsak írott emlékeiben, költészetében él, de — főként ami közvetlenül ható nevelőerejét illeti — épp annyira építészeti, művészeti emlékeiben, történeti múltját, hagyományait őrző köveiben, épületeiben, sőt romjaiban is.

—o—

Ismeretterjesztés

R. Wesley,

M I N D E N K I M A T E M A T I K Á J A

Gondolat, 605 old. 56 Ft (Ajánlott)

Wesleynek négy munkatársával közösen írt kötete, a *Mindenki matematikája*, kellemes meglepetés mindazoknak, akik — talán régi iskolai számtanórák emléképp — a számokkal való foglalkozást unalmas taposómalomnak képzelik. A könyv kerüli a nehéz, elvont fogalmakat, csak kevés feladatot tartalmaz. Ehelyett érdekes példákat mond el, és az olvasónak szinte élményévé teszi azokat a próbálkozásokat és kutatásokat, amelyeknek megoldása révén az alkalmazott matematika olyan fontos szerepet nyert az emberi gondolkodás és tevékenység legkülönbözőbb területein és korunk műveltségének alapvető részévé vált.

A könyv két részből áll. Az első, rövidebb, a matematika lényegét ismerteti, és feleleveníti az olvasók feltételezett régebbi ismereteit. Ezek az ismeretek magukba foglalják a számtan, mértan, trigonometria és analízis elemeit, s egyúttal támpontot adnak arra, hogy kiknek lehet a kötetet ajánlani: azoknak, akik legalább középiskolai fokon tanultak matematikát.

A második, hosszabb és érdekesebb rész az alkalmazott matematika különböző területeivel foglalkozik. Példákkal érteti meg, hogy ez mennyire nem öncélú tudomány. Matematikai ismeretek teszik lehetővé a helymeghatározást, térképszíntést, időmérést, nélkülül nem állíthatnánk szolgálatunkba a villamosságot, és a hivatásos építésszek, amatőr kőművesek hozzá sem kezdenének munkájukhoz. A matematika tanácsokat ad a helyes fűtésre, a kerékpár és autó készítésében, vezetésénél, megkönnyíti az élő világ tanulmányozását, és felvilágosítja a totózókat, szerencsejátékosokat, bridzselőket, hogy milyen valószínűségük van a nye-

tel, a felsorolás sem lehet teljes. A kísérletek naponta újabb eredményekhez vezetnek, az ipari tv szinte beláthatatlan fejlődés előtt áll. A könyvben számos fényképfelvétel szemlélteti a már megvalósított alkalmazásokat.

Rubóczky István

Markovits Györgyi

ÜLDÖZÖTT KÖLTÉSZET

Akadémiái, 186 old. 20 Ft (Ajánlott)

A tanulmány alcíme: Kitiltott, elkobzott, perbe fogott kötetek, versek a Horthy-korszakban. A bevezetőben a szerző röviden ismerteti a tárgyalt időszak sajtóellenőrzésének rendszerét. 1919. augusztusától 1921 végéig állt fenn az előzetes cenzúra, ekkor formálisan megszüntették, de az ügyészség és a rendőrhatalóságok utólagos megtorlások révén továbbra is gyakorolták, míg aztán 1939 szeptemberében újból életbe léptették a leplezetlen, előzetes cenzúrát. Az uralkodó osztályoknak persze nemcsak az az egy eszköz állott rendelkezésükre, hogy érdekeiket megvédjék; mint Nagy Lajos írta 1929-ben: „Ezt a rövid sort, hogy rendőr, ügyész, bíró, ki kell egészsémi így: szerkesztő, lektor, kiadó, nyomtatvány- és lapterjesztő, kritikus, színházigazgató...” — vagy egy másik kortárs szavai szerint: „A kiadók és szerkesztők — nem akarván összeütközésbe kerülni a törvénnyel — még szűkebbre vonják a tevékenységi kört, és jóval az adott lehetőségek határán innen, mintegy **biztonsági tartalékként**, a senki földjét teremtik meg a hivatalos cenzúra és saját cenzúrájuk között. Tetőzi mindezt a szabad gondolatot már csirájában elfojtó cenzúra...”

Minden kényszerű óvatosság ellenére az irodalom sokat szenvedett a hatósági üldözéstől, és csupán verseskönyvet mintegy hetvenet tiltottak be, koboztak el 1919 és 1944 között. Szerzőik névsorában olyan költőkkel találkozunk, mint József Attila és Illyés Gyula, Kassák Lajos és Radnóti Miklós, Balázs Béla és Erdélyi József, Darvas Szilárd és Fenyo László s még sokan mások. Babits Mihály neve is fölkerült a listára: egyik műfordításkötetét, melyben a világirodalom legszebb erotikus verseit gyűjtötte össze, a hatóság szeméremértőnek ítélte. Olykor, mint a fiatal József Attila Lázadó Krisztus című verse esetében is, vallásyalázás volt a vád; a legtöbbszór azonban kerteles nélkül a költészet politikai mondanivalóját vették üldözöbe.

Markovits Györgyi alapos kutatásokat végzett, hogy föltárja a magyar iroda-

lom történetének e szomorú rendőrségi kulisszatitkait; könyve, melyet sok kézirat-, címlap- és okmány-faksimile tesz szemléletessé, tanulságos mementója a múltnak.

— y

Jan Rychlik

A JAZZ VILÁGÁBAN

Gondolat, 187 old. 16,50 Ft (Törzsanyag)

Korunk zenei jelenségei közül a jazz azokhoz tartozik, amelyek a legtöbb izgalmat váltották és váltják ki. Szenvedélyes hívei és szenvedélyes ellenzői vannak, s értékelése mindmáig heves viták tárgya. Közben azonban a jazz él, sőt fejlődik, terjed, és változik. Mindenképpen itt van tehát az ideje annak, hogy tudományos és népszerű szinten egyaránt foglalkozzunk vele.

Jan Rychlik könyve nem lép fel végleges tisztázás igényével, inkább azt a feladatot vállalja, hogy a jazzről szóló nemzetközi szakirodalom legfontosabb megállapításait közreadja és néhány újjal kiegészítse. Az adatok és szempontok sem államnak össze egységes egészé. Ezért nem tudom, nem lett volna-e helyesebb magukat a forrásokat (például Berendt kitűnő jazzkönyveinek valamelyikét kiadni), különösen akkor, ha tudjuk, hogy két magyar jazz-történeti könyv készül, egyik már sajtó alatt is van. Pernye András és Gonda János munkái — szerzőik eddig megjelent tanulmányaiból ítélve mindegyik jóval többet ígér Rychlik köyvenél). De talán ne legyünk „maximalisták” ezzel a könyvvel szemben, amely — mint az előszó mondja „nagyobbrészt reflexió formában íródott”. Ha már kiadták, egyelőre pótolja a hiányt, mert könnyedén megirt, jó olvasmány, s azt is elmondhatjuk róla, hogy helyesen tájékoztat és jól orientál. „Első feckeként” elfogadható, hasznos funkciót tölt be.

Különösen érdekes a jazznek és az európai zenetörténet régebbi alkotásainak összehasonlítása. Rychlik nemcsak a barokk zene improvizációs technikájával keresi a párhuzamot (bár erre vonatkozóan is szolgál néhány érdekes példával), hanem még régebbi korokhoz is fordul, elsősorban a neves német zenetudós, Heinrich Bessler munkáira támaszkodva. Bessler e korszakok legjobb ismerője, s újszerűen világította meg az európai zene kialakulását, mindenképpen érdekes tehát, ahogy Rychlik az ő eredményeit a jazz fejlődésével összeveti.

Az utolsó fejezetben megállapítja az összevetés alapján: „Ezek nagyon fontos érvek amellelt, hogy ne dobjuk ki a jazzt

zenénk nagyszerű épületéből. A jazz beletartozik zenénkbe, annak része.” — Ezzel a megállapítással mindenképpen egyet kell értenünk, s épp ezért ajánljuk ezt a könyvet azoknak a zenekedvelőknek, akik korunk művészi problémái iránt fogékonyak.

Vitányi Iván

MAGYAR POKOL

A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében

Magvető, 453 old. 29,50 Ft (Ajánlott)

A magyar marxista történetírás már eddig is több színvonalas műben foglalkozott a fehérterror történetével. A legfontosabbak: Karsai Elek és Pamlényi Ervin: *A fehérterror c. könyve*; *Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon c. dokumentum-kötet*, amely magába foglalta a fehérterrorra vonatkozó hivatalos iratok jelentős részét; Nemes Dezső: *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921 c. könyve*, amely az ellenforradalom politikai történetének beható elemzése. Mindezek a művek azonban elsősorban a szorosán vett történész szakmai körökben váltak ismertté. A szélesebb olvasóközönség, elsősorban annak fiatalabb része, a fehér-

terror rémségeiről főként szépirodalomból, leginkább Gábor Andor megrendítő írásaiból értesült.

A Magyar pokol, a fehérterror történetéről most megjelent újabb dokumentum-összeállítás — Markovits Györgyi munkája — két vonatkozásban is hézagpótló könyv. Egyrészt mint népszerű-tudományos mű, a szélesebb olvasóközönséget ismerteti meg eredeti források alapján, nagyon is életleti közelségből a fehérterror történetével, másrészt pedig olyan eszmei hagyatékot ad közre, amely eddig a szakmai érdeklődésük számára sem volt közvetlenül és könnyen hozzáférhető: az 1919 utáni kommunista és demokratikus magyar emigrációnak a fehérterrort leleplező cikkeiből, rőpirataiból, plakátjaiból közöl válogatást.

A kötet anyagának zömét a bécsi kommunista emigráció 1920—1921-ben, főleg a Proletár, kisebb részben a Bécsi Magyar Újság és a bécsi Vörös Újság hasábjain megjelent, az ellenforradalmat leleplező publicisztikai munkássága teszi ki. A könyv első négy fejezetében megnevezett és megnevezhetetlen szemtanúk elbeszélései, élményei alapján elevenednek meg szemünk előtt az orgoványi, síofoki tömeggyilkosságok, a hajmáskéri internálótábor borzalmi, Somogyi Béla és Bacsó Béla meggyilkolása és a fehérterror vidéki városokban végrehajtott, eddig kevésbé ismert kegyetlenkedései. A könyv ötödik fejezete a katolikus egyháznak az ellenforradalomban játszott szerepét ismerteti; ezen belül főleg az apácák felügyelete alatt álló márianosztrai női fegyház raffinált, „pszichológiai” kegyetlenségeivel foglalkozik. Kiemelkedik ezek közül az írások közül Berzeviczy Gizella nagy leleplező erejű börtönnaplójának részlete. Külön fejezet foglalkozik a szellemi szabadság eltírásával, a „kulturterrorral”, a forradalmakban résztvevő értelmiség üldözésével.

További fejezetek tárgyalják az antant felelősségét a fehérterror eltűrésében, sőt támogatásában, és a kommunista emigráció propaganda-harcát egy széleskörű amnesztiáért, a bebörtönözött forradalmárok számára.

Különös figyelmet érdemelnek Kun Béla és Pogány József publicisztikai írásai, melyek az ellenforradalmi kurzus társadalmi alapjait, osztály-bázisát, politikai funkcióját, történelmi sajátosságait elemzik. Ezek az írások a szakemberek figyelmére is számot tarthatnak, mint a nemzetközi munkásmozgalomnak az ellenforradalom világviszonylatban új formája — a fasizmus — megértésére, elemzésére és az ellene való harc módszereinek kidolgozására irányuló első kísérletei.

Linóleum-metszet a Nyíregyházi Megyei Könyvtár könyvbarát-mozgalmi kiadványából

A kiadvány értékei közé sorolhatjuk érdekes képmellékleteit, pontos bibliográfiáját, és több kevésbé ismert, emigráns, baloldali politikus és újságíró életének adatait tartalmazó névmutatóját.

Szabó Miklós

Lázár István

ANGLIAI VAKÁCIÓ

Magvető, 282 old. 18 Ft (Ajánlott)

Az autóbibi évekkben számos hazánkfi látogatott külföldre, olyannyira, hogy őszidőben mindenfelé, társaságban, uszodában, közlekedési eszközökön, de még vásárlás közben is útibeszámolókat hallani. Ezeknek a szóbeli útibeszámolóknak könnyed, eleven, társalgás ízű hangján írta meg Lázár István a könyvét.

Jellemző apróságokat figyel meg és illeszt össze, tervszerűen, mint maga mondja: „... számomra egy ország megismerését az ilyen apróságok, furcsaságok, titkokskák felderítése jobban segíti, mint műemlékek kinosan részletes számbavétele”. Megtudjuk, milyen gonddal gyűjti az angol háziasszony a gáz-bojlerba dobandó érméket, mit készít reggelire, de hogy mit olvas, mit gondol a világról, az titok marad. Az emberek tudata nem tárulkozik ki, az író gyakorlatibb érdeklődésű, inkább az anyagi alapokat s az életmód külső megnyilvánulásait vizsgálja. Nem emberek, figurák, otthonok ábrázolásával sejteti a légbört, hangulatot — amint ezt pl. Heinrich Böll Írországról szóló lírai szépségű kis útikönyvében teszi — hanem a külső tényeket figyeli: az árakat, a fizetéseket, az autórendszámokat, a települési tendenciákat (a családi házhoz ragaszkodás miatt végtelenbe nyúló nagyvárosi külterületeket), az emberek viselkedését utcán, parkban. Nagy teret szentel az angol tájak és városok leírásának különösen Wales múltja és jelene kap szép sorokat, megismerjük Arany János halhatatlan balladájának történelmi hátterét, s a fákó lován léptető, kegyetlen Edward királynak ellenálló bátor walesi népet, mely ma is a maga nyelvét beszéli.

A könyv első fejezetét minden külföldre utazni szándékozónak figyelmébe ajánljuk: kis karikírózással, pontosan megtudhatják, mi a tennivalójuk, s mi vár rájuk a külföldi követségek útvesztőiben.

Bozóky Éva

Könyvtári szakirodalom

A VERSEGHY FERENC
MEGYEI KÖNYVTÁR ÉV-
KÖNYVE

Szolnok, 94 old.

A kaposvári, a veszprémi, a tatabányai és a szombathelyi megyei könyvtárak évkönyvei utám most a szolnoki évkönyvet vehetjük kézbe, mégpedig a fejlődő intézmény fennállásának 30. évfordulója alkalmából.

Az egyszerű, — kissé technikai folyóiratéra emlékeztető borítójú — kiadvány három írást tartalmaz. Az évi jelentés keretein elsősorban statisztikai adataiban messze túlmutató első tanulmány, melyet dr. Nagy János írt, a jelen problémáit tárgyalja, Thoroczkay Rudolfné kisebb terjedelmű írása pedig a múltat. Érdekes, hogy Nagy Jánosé az elemzőbb jellegű, és nagyobb kitekintést ad, mint a könyvtár történetének leírása. Pedig egy lezárt kornak, eredményeinek és hibáinak mérlegre tétele mindig hálásabb feladat. A könyvbarát-mozgalom két esztendejéről szóló írás — az első ilyenfajta a megyei könyvtári évkönyvek cikkei között — ingadozik a leíró jellegű, száraz ismertetés és a tevékenység értelmét boncolgató értékelés között, bár helyenként az események ismertetésénél részletekre is kitér. Mindhárom írásnak az az érnyere, hogy korrektil ragaszkodik témájához — a fejezetekben azt találjuk, amit a fejezetcímek ígérnek —, tehát jól informál.

Kár, hogy az évkönyv nem kívánta bizonyítani, mint azt más megyék évkönyvei megtették, hogy a megyében a hivatalos munka példamutató elvégzésén felül elmélyültebb tanulmányozás, önálló kutatás is folyik. Itt mindenek előtt helytörténeti jellegű témákra gondolunk, de olyan olvasószolgálati elemzésre is, amely sajátos, helyi tapasztalatokon, a könyvtári élet megfigyelésén, kísérleteken alapszik. Remélhető, hogy egy következő évkönyvben már ilyesmit is találhatunk.

A kiadvány jó papíron, tiszta szedéssel és kevés sajtóhibával készült, kliséi azonban sokszor maszatosak. A képek kiválasztása nem elég sikerült, a képaláírá sok szokványossága sem javít az egyhangúságon. A Szolnok megyei könyvtári kiadványok végig kövér betűvel történt szedése összemosza az egyszerű meghívók, rölapok és az ajánló bibliográfiák közti lényeges különbséget. (I. Z.)

Könyvtári kiadványok

LENINRŐL, mint az egykori berlini Királyi Könyvtár olvasójáról, érdekes kiadvány jelent meg a Deutsche Staatsbibliothek kiadásában. Lenin 1895-ben dolgozott ebben a könyvtárában, ahol „A kapitalizmus felődése Oroszországban” című munkájához 583 könyvet tanulmányozott át. (—)

FOLYÓIRAT- és könyvszemlét ad ki „Műszaki Figyelő” címmel a Dunántúli Áramszolgáltató Vállalat Műszaki Könyvtára. Az időszaki jellegű kiadvány a könyvtár gyarapodási jegyzékét is tartalmazza. (—)

ÚJRENDZERŰ, szabadlapon dokumentációs szolgáltatást indított az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „Műszaki információ — Energiagazdálkodás” címmel. A kiadvány havonta átlagosan 40 kompressz oldal terjedelemben 8—12 legfrissebb külföldi szakcikket közöl tömörített fordításban a lényeges ábraanyaggal együtt. A tömörített fordítások 2—8 B/5 méretű szabadlapon készülnek. A havi 8—12 cikket karton védőborító fogja egybe. (—)

TÁJÉKOZTATÓT adott ki a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. A füzet ismerteti a könyvtár feladatát, történetét, gyűjtőkörét és állományát, szolgáltatásait és használatának módját. Újszerű, hasznos kezdeményezésnek tekinthető, hogy a többi budapesti tudományos nagykönyvtárról is közöl rövid tájékoztatást. (—)

A **NÉPMŰVELÉSI** Intézet könyvtári és adattári tájékoztatójának most megjelent száma az intézeti könyvtár és adattár gyarapodási jegyzékén kívül a Népművelési Értesítő 1960—1963. évfolyamainak repertóriumát is magába foglalja.

MADÁCH halálának századik évfordulója alkalmával röplapbibliográfiát adott ki a Salgótarjáni Megyei Könyvtár. A mintaszerűen gondos munkával készült jegyzék Madách művein kívül a nagy költőről a magyar folyóiratokban megjelent cikkek, tanulmányok és kritikák adatait is tartalmazza. (—)

AZ AUTOMATIZÁLÁS témakörének bibliográfiája második, bővített kiadásban jelent meg a Csepel Vas és Fémművek Központi Műszaki Könyvtárának gondozásában. Az 1233 címet tartalmazó bibliográfia a vas- és fémiparban, elsősorban a szerszámgyártásban felmerülő automatizálási kérdések dokumentum anyagát tartalmazza: s a könyvek, folyóiratcikkek, fordítások, prospektusok és szabadalmak adatait a vas- és fémipar struktúrájának, gyártásfolyamatainak megfelelő csoportosításban sorolja fel. (—)

MŰSZAKI Egyetemi Könyvtáros címmel, a hálózatába tartozó könyvtárak munkájának segítése céljából — évenként kétszer megjelenő — módszertani folyóirat közreadását kezdte meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. A lap elsősorban a tanszéki könyvtárak kezeléséhez és fejlesztéséhez

szükséges könyvtártechnikai ismereteket kívánja terjeszteni. (—)

A **TELEVÍZIO** 1964/65. évi mezőgazdasági tanfolyamához szakkönyveket ajánló jegyzék jelent meg a Pest Megyei Könyvtáros mellékletként. A tanfolyam 12 témát ölel fel, ezek mindegyikéhez az előadások anyagát elmélyítő műveket válogattak össze. A felsorolt könyveket a falusi olvasók számára a Pest Megyei Könyvtár könyvtárközi kölcsönzéssel is biztosítja. (—)

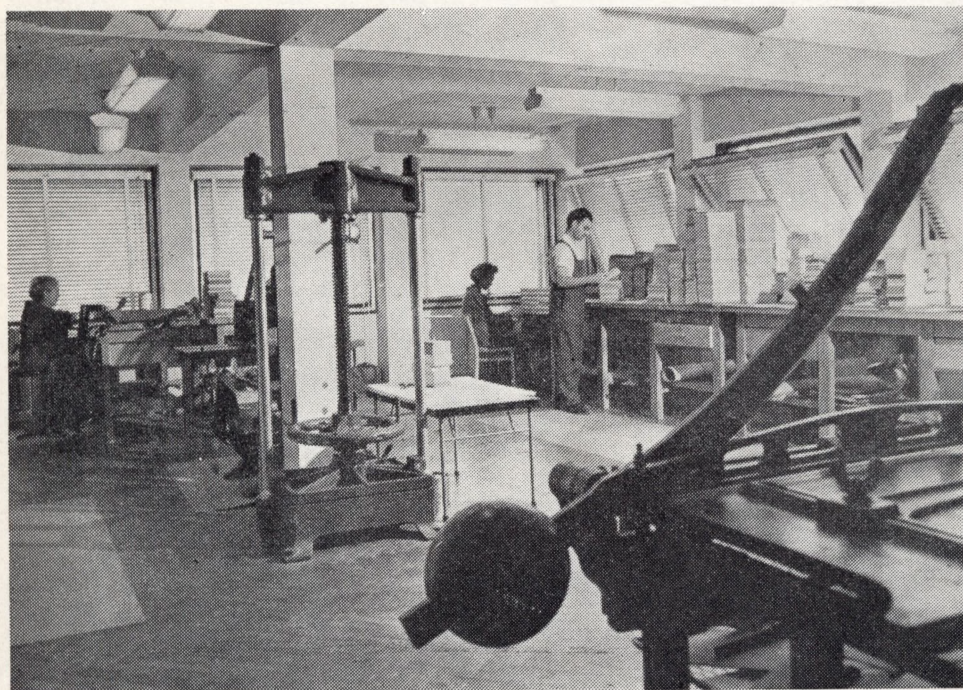
TÁJÉKOZTATÓT adott ki a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár. A kiadvány ismerteti a könyvtár szolgáltatásait, ezek igénybevételenek módját, a katalógusokat, a könyvtár gyűjteményeit és a fiókkönyvtárakat. (—)

GYERMEK- és ifjúsági műveiből állított össze ajánló jegyzéket a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár. A sokszorosított kiadvány az egyes műveket a szabadpolc raktári rendjének megfelelő csoportosításban sorolja fel. Tartalmazza a gyermekkönyvtár diafilm állományát is. (—)

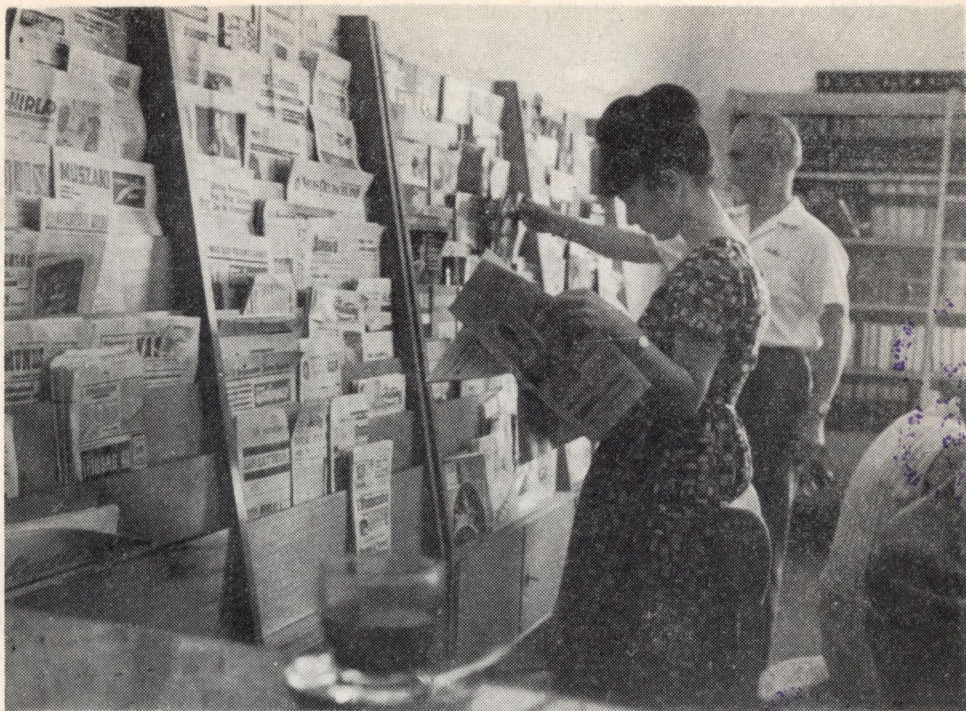
ÚJ MŰSZAKI folyóiratok jegyzéke jelent meg az OMKDK kiadásában, amely az utóbbi 3—4 évben megjelent devizaigényes külföldi folyóiratok adatait tartalmazza. Közli az egyes folyóiratok 1963-ban és 1964-ben Magyarországon előfizetett példányszámát is. (—)

*A Kaposvári Megyei Könyvtár gyermekrésze (felső képünk) és könyvkötészete
(MTI Foto — Bajkor József felv.)*

Ára: 4,— Ft.

A nemrég felavatott új szakszervezeti hírlapolvasó Székesfehérvárott (MTI Foto)

